

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, CXV

Les galeries catalanes de ciutadans il·lustres i la memòria col·lectiva

ALBERT BALCELLS

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA

Les galeries catalanes
de ciutadans il·lustres
i la memòria col·lectiva

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, CXV

Les galeries catalanes de ciutadans il·lustres i la memòria col·lectiva

ALBERT BALCELLS

Barcelona, 2021

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Balcells, Albert, autor

Les Galeries catalanes de ciutadans il·lustres i la memòria col·lectiva. — Primera edició. —
(Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 115)

ISBN 9788499656335

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. II. Títol

III. Col·lecció: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 115

1. Celebritats — Catalunya — Retrats — Història. 2. Catalunya — Biografia — Retrats — Història.
929:7.041.5(460.23)(091)

© Albert Balcells

© 2021, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre del 2021

Text revisat lingüísticament per la Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC

Disseny de la coberta: Azcunce | Ventura

Imatge de la coberta: sala de sessions de l'Ajuntament de Terrassa amb els retrats
dels terrassencs il·lustres. © Rafel Casanova-BadiaCasanova fotografia.

Compost per Fotoletra, SA

Impress a Producciones Gráficas Ecológicas, SL

ISBN: 978-84-9965-633-5

Dipòsit Legal: B 20399-2021

DOI: 10.2436/10.1000.04.1

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de Creative Commons. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

Taula

Els orígens, les motivacions i les continuïtats	7
La Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona	15
Galeria de Manresans Il·lustres	31
Galeria de Vigatans Il·lustres	39
Galeria de Vallencs Il·lustres o de Ciutadans Il·lustres de Valls	49
Galeria de Tarragonins Il·lustres	55
Galeria de Vilafranquins Il·lustres	59
Galeria d'Olotins Il·lustres	65
Galeria de Fills Il·lustres de Reus	69
Galeria de Terrassencs Il·lustres	77
Galeria de Mataronins Il·lustres	83
Vilanova i la Geltrú	87
Característiques generals de les galeries catalanes de ciutadans il·lustres	89
Altres galeries corporatives fora de les dels ajuntaments	93
Galeria d'Excursionistes Il·lustres del Centre Excursionista de Catalunya	93
Ateneu Barcelonès	98
Galeria de Jurisconsults Il·lustres del Col·legi d'Advocats de Barcelona	102
Galeria de retrats del Foment del Treball Nacional	106

Els orígens, les motivacions i les continuïtats¹

L'origen de les galeries de ciutadans il·lustres es troba en la voluntat de retre homenatge a personatges que han sobresortit en les arts, les lletres, les ciències, la política, l'economia i en les obres humanitàries i altruistes, i de perpetuar-ne la memòria. Es tracta d'una manera de culte pòstum i de presentar-los com a models. Representa una distinció que es pot considerar més perdurable que les medalles i els honors municipals concedits en vida als fills eminents del país. Resulta comparable a la decisió de dedicar-los un carrer, una plaça, un jardí públic, una escola o un monument commemoratiu. No hi fa res que el seu significat històric concret pugui restar ignorat per la massa de la població. Avui existeix la tendència a penjar el retrat en vida del personatge. Abans només s'admetia la inclusió a una galeria de ciutadans il·lustres a títol pòstum i, per a evitar partidismes, calia que passés un cert nombre d'anys, tot i que aviat es feren excepcions. L'ingrés a les galeries d'il·lustres de persones vivents indica el reconeixement que la memòria està tant o més relacionada amb els interessos del present que amb el passat.

En retre homenatge als individus de les generacions anteriors que han contribuït a fer de la collectivitat actual allò que és, s'expressa la confiança en el futur per mitjà del relleu de les generacions, de manera que el culte als morts esdevé un culte a la vida.

Les colleccions de retrats d'avantpassats de les cases nobiliàries i les colleccions de retrats dels monarques, com, per exemple, la dels reis d'Espanya, des d'Ataülf fins a Felip II, que la Generalitat de Catalunya constituí a la seva seu a

1. Aquest és el segon treball de l'Oficina d'Assessorament Històric i Patrimoni de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans. El primer fou el repertori «Monuments commemoratius de Catalunya», consultable en línia des del 2015 i que conté informació sobre 1.283 monuments. Com en aquell cas, cal esmentar aquí la col·laboració valuosa del doctor Josep Maria Palau Baduell.

Barcelona el 1587, foren precedents llunyans de les galeries de ciutadans il·lustres actuals. Però eren sèries de reis o de caps de dinasties aristocràtiques amb senyoriu jurisdiccional i formaven unes seqüències d'autoritats amb poder, sense tenir res a veure amb la seva exemplaritat; no eren unes seleccions de models admirables, com en el cas de les col·leccions que ens ocupen aquí.

Més tard, durant el segle XVIII, es començà a encunyar el concepte d'home il·lustre, que anava associat al de filantrop, dos conceptes propis de la Il·lustració. Després, es vinculà també a la condició de ciutadà i al de ciutadania, propis del règim liberal, que volia substituir el caràcter de vassall o súbdit per la personalitat del ciutadà, dipositari conscient de drets i deures i participant de manera responsable de les decisions col·lectives. L'acompanyava sovint el concepte de patrici, més aristocràtic. El patriciat comportava formar part del conjunt de pares de la pàtria, una categoria procedent de la república romana de l'antiguitat.

Aquests nous conceptes havien de tenir una plasmació visual, similar a la que fins aleshores havia ofert la imatgeria religiosa amb relació als sants. En els dos casos, es tracta de presentar gràficament uns models dignes de reconeixement. El 1791, dins del nou corrent propi de la Il·lustració, es publicà a Madrid un gran volum, promogut per la Casa Reial, titulat *Retratos de los españoles ilustres con un epítome de sus vidas*. Al mateix temps, durant el segle XVIII, havia esdevingut costum a l'alcaldia de Palma de Mallorca penjar a la casa consistorial retrats dels fills eminents de l'illa; es tractava d'obres cedides per particulars i, per tant, de mides diverses. També es donava el cas de voler estimular les donacions i els llegats a un hospital a còpia de mostrar en els murs els retrats dels seus principals benefactors, com, per exemple, feu l'Hospital de Sant Andreu a Manresa, a partir del 1757.

Però el precedent més clar del que serien les galeries catalanes de personatges il·lustres és la National Portrait Gallery, creada el 1856 i vinculada a la National Gallery de Londres. S'inaugurà només cinc anys després de la primera Exposició Universal de la història, que es va fer a Londres el 1851, una manifestació de la modernitat més exigent als ulls de tots els europeus, inclosos els barcelonins que visitaren la ciutat amb motiu de l'Exposició, com Laureà Figuerola i Joan Illas i Vidal, que informaren públicament del que havien vist quan tornaren. La National Portrait Gallery presenta més de deu mil retrats d'homes i dones que se suposa que han forjat la història de la Gran Bretanya des de l'edat mitjana fins a l'actualitat, des del rei Enric VI fins als Beatles. La tradició victoriana atribuï una funció moral i patriòtica a aquesta galeria i, per això, l'entrada és gratuïta, llevat del cas de les exposicions especials i temporals. Naturalment, les dimensions de les galeries catalanes hagueren de ser molt més modestes, de manera que la comparació és inapropiada, però la motivació és la mateixa, i la primera aquí fou la Galeria de Catalans Il·lustres, iniciada a Barcelona el 1871 per les festes de la Mare de Déu de la Mercè, la festa major de la ciutat.

Un objectiu similar a aquesta iniciativa tingueren les vuit estàtues erigides a Barcelona al saló de Sant Joan, entre l'Arc de Triomf i la porta de l'Exposició Universal del 1888, un espai ocupat immediatament després pel parc de la Ciutadella. Una d'aquestes estàtues era la de Rafael Casanova, més tard traslladada al seu emplaçament actual, l'any 1914. Les altres representaven el jurista Pere Albert, el comte Berenguer I el Vell, el comte Guifré el Pilós, l'arquitecte neoclàssic Jaume Fabre, el pintor barroc Antoni Viladomat, el cronista medieval Bernat Desclot i l'almirall Roger de Llúria, personatge de finals del segle XIII. Només han sobreviscut a les turbulències del segle XX —la Guerra Civil del 1936 i la dictadura franquista a partir del 1939— les estàtues d'Antoni Viladomat, Roger de Llúria i Pau Claris. Aquesta darrera s'havia posat el 1917 al lloc que havia ocupat la de Rafael Casanova, quan aquesta fou singularitzada el 1914 en ser traslladada a l'emplaçament actual, a la ronda de Sant Pere. Les estàtues de Casanova i de Claris van ser retirades sota el règim franquista, restaren amagades i foren reinstal·lades molts anys després, amb la Transició, després de la mort del dictador.

La tradició catòlica havia transmès el culte a les relíquies. A París, el nou culte cívic republicà, en certa manera, l'adoptà al Panteó, edifici neoclàssic aixecat abans de la Revolució Francesa i destinat a la veneració de la patrona de la ciutat, santa Genoveva. Era, doncs, un nou temple que substituïa l'antic santuari. Després de períodes en què a la basílica se succeïren la dedicació al culte catòlic i l'ús profà, la Tercera República la destinà definitivament a allotjar les restes dels francesos més il·lustres, començant pel trasllat, el 1885, de les despulles de Victor Hugo. Actualment, hi reposen les restes de vint-i-set personatges.

També a Barcelona es va pensar en la possibilitat de dedicar l'església de l'antiga i desapareguda fortalesa de la Ciutadella com a panteó de catalans il·lustres i portar-hi les restes dels vuit barcelonins afusellats pels francesos per a castigar la revolta avortada del 1809, juntament amb les despulles d'Antoni de Capmany, Bonaventura Carles Aribau i Marià Fortuny. D'aquest projecte vuitcentista, no se'n tornà a parlar fins a la mort del president Francesc Macià, el desembre del 1933, quan alguns proposaren enterrar-lo allí, però la proposta va ser novament abandonada i, en aquesta ocasió, de manera definitiva.

En canvi, a Figueres, el Govern local va dur a terme aquesta idea. Al cementiri municipal, un panteó de la família Garreta, aixecat a començament del segle XX i obra de Venanci Vallmitjana, fou convertit en Panteó de Figuerencs Il·lustres a partir del 1985. Hi consten inscrits en marbre, per ordre d'ingrés, els noms dels personatges que hi van ser enterrats, acompanyats de les dades que es reproduïxen a continuació: Narcís Monturiol i Estarriol, inventor i polític (Figueres, 1819 - Sant Martí de Provençals, 1885); Josep M. Albert Arnau, mossèn (Cistella, 1897 - Figueres, 1987); Joan Arderius Banjol, veterinari i polític (Figueres, 1841-1923); Marià Pujulà Vidal, sastre i polític (Figueres, 1866-1949); Josep Puig Pujades, es-

criptor i polític (Figueres, 1883 - Perpinyà, 1949); Pep Ventura Casas, músic i compositor (Alcalá la Real, 1817 - Figueres, 1875), i Ramon Canet Condormí, llibreter (Figueres, 1905-1982). Les restes del famós compositor de sardanes Pep Ventura hi ingressaren l'any 2000, i encara més tard s'hi incorporaren les restes del llibreter Ramon Canet.

La identitat local forma part del teixit de la identitat nacional i totes dues s'alimenten de la memòria col·lectiva. Una manera de contribuir-hi de forma més econòmica i ràpida que les escultures i els monuments commemoratius és la del retrat d'un personatge en pintura a l'oli dins d'una col·lecció de mides uniformes, segons el model ofert per l'Ajuntament de Barcelona amb la Galeria de Catalans Il·lustres. De vegades el retrat ha hagut de ser necessàriament imaginat perquè no existia cap representació fidedigna del personatge. A imitació d'aquesta galeria barcelonina, se'n crearen, a diverses poblacions catalanes capitals de comarca, d'altres de semblants, dedicades a personalitats que hi havien nascut i de les quals es volia perpetuar la memòria. En aquest cas, només s'admeteren notabilitats que haguessin nascut a la localitat o que hi haguessin desenvolupat la seva activitat, a diferència de la galeria de Barcelona, que acollia notabilitats de tot Catalunya com a capital virtual seva, malgrat la divisió en quatre províncies inconnexes a partir del 1833. Es donen, de vegades, casos de personalitats que tenen retrat a la Galeria de Catalans Il·lustres i també a la de la seva població natal. En algunes ciutats, la solemnitat de l'ingrés dels retrats sovint ha format part dels actes de la festa major local o d'un altra festivitat de periodicitat regular, i ha anat acompanyat de la lectura d'una semblança biogràfica per a enaltir els mèrits de la personalitat objecte de l'honor.

La Galeria de Catalans Il·lustres nasqué en el context dels inicis del catalanisme cultural, quan encara no tenia una traducció política, però ja batejava en la literatura de la Renaixença. En aquell temps, la gran majoria del personal polític català actuava dins dels partits espanyols i volia fer compatible un regionalisme moderat amb el nacionalisme espanyol de base castellana que l'Estat liberal burgès maldava per imposar. En aquells temps, la diglòssia general revelava el grau d'alienació cultural dels catalans a la vegada que l'analfabetisme anava retrocedint lentament, però, com que l'ensenyament es feia en castellà, l'escolarització afavoria la suplantació lingüística.

Per als ajuntaments que adoptaren les galeries de fills il·lustres, la col·lecció de retrats ha estat, a més, un recurs per a donar a la casa de la ciutat un caràcter més noble que el de simple centre administratiu, receptor de tributs i escenari dels debats entre les parcialitats locals. Tot i ser una idea del segle XIX, es continuaren fundant galeries de ciutadans il·lustres en el primer quart del segle XX i les anteriors seguirien tenint noves incorporacions.

En el context que s'ha indicat nasqué la Galeria de Catalans Il·lustres a Barce-

lona el 1871, el primer any del curt regnat d'Amadeu de Savoia, dins de l'accidentat cicle polític del Sexenni Democràtic. Però aquesta galeria tingué continuïtat sota la Restauració borbònica, de la mateixa manera que una part considerable del personal polític del Sexenni passà al règim que el suplantà amb la restauració de la monarquia en la persona d'Alfons XII de Borbó, després del breu parèntesi de la Primera República.

La comissió que promogué la Galeria de Catalans Il·lustres era transversal, com exigia el seu objectiu. Hi eren Joan Mañé i Flaquer, Manuel Duran i Bas, Josep Ferrer Vidal, Antoni Brusi i Ferrer, Pere Bosch i Labrús, Josep de Letamendi i de Manjarrés, Pere Cornet i Mas, Josep Anselm Clavé, Ildefons Par i Pérez, Conrad Roure i Bofill i Maurici Serrahima i Palà amb una secció artística presidida per Pau Milà i Fontanals. La Reial Acadèmia de Bones Lletres i la Societat Econòmica Barcelonessa d'Amics del País hi col·laboraren de manera destacada.

Passats alguns anys, l'exemple de Barcelona fou seguit en altres ciutats catalanes. El 1883 s'inaugurava la Galeria de Manresans Il·lustres, només onze anys després de la de Barcelona. El 1890 naixia la de Vic; el 1891, la de Valls; el 1898, la de Tarragona; el 1901, la de Vilafranca del Penedès; el 1915, la d'Olot, i el mateix any, la de Reus i també la de Terrassa. El 1920 es creava la de Mataró. Com es pot comprovar, les cinc primeres començaren abans de les primeres victòries electorals del nacionalisme català i de la conquesta d'escons parlamentaris i provincials i de regidories locals per la Lliga Regionalista de Catalunya, que, tot i el nom, representava un nacionalisme moderat, que no era independentista i es declarava gradualista i accidentalista en matèria de règim polític. Però les cinc darreres galeries ja es van inaugurar a una època de progressió dels partits catalanistes.

La majoria d'aquestes col·leccions es troben a les sales de plens dels ajuntaments respectius, com la de Barcelona, que inicialment estigué al Saló de Cent. Però des del 1972 la galeria barcelonina es troba als diversos salons de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i no és visible per al públic corrent i general, si bé el web de la institució n'ofereix les imatges i una informació breu, però suficient, de cada personatge immortalitzat. Els webs municipals de Mataró, Olot, Valls, Terrassa, Tarragona i Reus també ofereixen informació de les seves respectives galeries de fills il·lustres, encara que sovint menys completa en comparació amb la que dona la Reial Acadèmia de Bones Lletres per a la de Barcelona. Els de Tarragona, Reus i Vilafranca del Penedès en donen només les llistes respectives, sense més dades. Quan les galeries de ciutadans il·lustres no són a la sala de sessions del consistori, es troben en una sala o un espai adjacent, com passa a Manresa, Vic, Tarragona i Mataró.

A Barcelona, des del 1972, la Galeria de Catalans Il·lustres va quedar aturada i pràcticament tancada. En total, comprèn quaranta-sis retrats i alguns, els dels personatges més antics, van haver de ser inventats per manca d'un retrat coetani.

A la mateixa època que es creava la Galeria, floria la pintura històrica de gran format en edificis públics, i la gent instruïda s'havia acostumat a aquest tipus d'evocació d'un fet antic, sovint representat de manera grandiloqüent. Encara avui alguns esdeveniments continuen sent illustrats en llibres i revistes de divulgació amb aquestes imatges que semblen escenes d'un drama de tema històric o d'una òpera. La seva indubtable eficàcia evocativa no sempre ha anat acompanyada de tot el rigor històric que convenia.

Aquests espais de memòria que són les galeries de ciutadans il·lustres podien semblar el residu d'un passat en bona part obsolet. El significat de la majoria dels personatges retratats en pintures a l'oli a les sales de plens municipals sol ser ignorat fins i tot per bona part dels batlles i dels regidors que es reuneixen al mateix lloc per a tractar dels temes de política local. En qualsevol cas, aquests retrats han continuat prestant una certa solemnitat molt escaient a aquestes sales de debat i de decisió corporativa.

Tanmateix, resulta que la major part de les galeries catalanes de ciutadans il·lustres no estan congelades o estancades com la de Barcelona. El 1981, per exemple, la Galeria de Vigatans Il·lustres acollia el retrat de Manuel Serra i Moret, socialista catalanista, mort a l'exili republicà el 1963, i el 2015, el de Joan Riera i Rius, promotor d'habitatges socials i d'entitats benèfiques locals. És el darrer vigatà il·lustre a la Sala de la Columna de l'Ajuntament de Vic. El 1992 a la de Terrassa es col·locà el retrat de Paulina Pi de la Serra, activista cultural sota el franquisme, professora de català i comunicadora, i encara el 2018 s'hi col·locava el retrat de l'arquitecte modernista Lluís Muncunill i Parellada, dissenyador de molts edificis singulars de la ciutat. El 2004, a la de Manresa es penjà el retrat de l'escriptor i novel·lista republicà Joaquim Amat-Piniella, supervivent del camp de Mauthausen, i el 2011 hi ingressava el retrat de l'arquitecte modernista Ignasi Oms i Ponsa, autor d'obres notables del paisatge urbà manresà. Encara el 2017 s'hi penjava el retrat del periodista Josep Maria Planes i Martí, director de la revista satírica *El Be Negre*, assassinat per pistolers anarquistes l'agost del 1936 a causa de la seva recerca i denúncia dels assassins dels germans Badia. El 2013, el retrat de l'editor i escriptor Joan Teixidor i Comes ingressava a la Galeria d'Olotins Il·lustres. El 2011, a la de Valls es col·locà el retrat dels germans fotògrafs Francesc i Pere Català Roca amb el del seu pare, Pere Català Pic. La Galeria de Mataronins Il·lustres acollí el 2001 el retrat del polític, arquitecte i historiador Josep Puig i Cadafalch, i el 2011, el del catedràtic de filologia catalana Antoni Comas i Pujol i el del botànic i ecòleg Pere Montserrat i Recoder, personatge encara vivent en aquell moment. En altres ciutats s'ha començat també a honorar en vida els personatges incorporant-los a les respectives galeries de fills il·lustres. Les incorporacions esmentades donen fe que aquests espais de memòria continuen vius. El 2019 ingressava el retrat d'Ernest Benach i Pascual, expresident del Parlament de Catalunya, a la Galeria de

Fills Il·lustres de Reus. A la de Tarragonins Il·lustres es penjà el retrat de Montserrat Abelló i Soler el 2017 i el 2019, el de Neus Segrià i Fortuny.

Per tant, la major part de les galeries de ciutadans il·lustres han continuat integrant nous retrats, i cada ampliació d'aquestes col·leccions amb un nou personatge revitalitza el conjunt i n'assegura la continuïtat. En algunes ciutats, les visites escolars guiades i els webs municipals impulsen la difusió del coneixement d'aquestes galeries de fills il·lustres de la localitat, però aquest encara no és un fet general. És evident que tot increment de l'autoestima local contribueix a l'autoestima catalana global. I és que en la història local —com en la nacional—, al costat de l'evolució urbanística, demogràfica, econòmica, social, política i cultural, en què milers de persones anònimes són a la vegada agents i pacients, convé trobar personalitats individuals, rostres concrets representatius, que encarnin aquella evolució. En algunes ciutats, com Reus i Olot, existeix la categoria de fill il·lustre, que és prèvia a l'accés a la galeria de retrats, a la qual no arriben tots els il·lustres. Aquests dos esglaons recorden els establerts per l'Església entre la beatificació d'un cristià i la canonització posterior com a sant.

Les galeries de ciutadans il·lustres continuen sent vistes com una manera tradicional i encara vàlida de perpetuar el record dels naturals més eminents de la localitat, juntament amb les exposicions i publicacions commemoratives celebrades a diverses ciutats, com les que, per posar-ne només un exemple, Figueres dedicà fa uns anys a Carles Fages de Climent, a Jaume Miravittles i Navarra i al pintor Marià Baig i Aleu. Però els actes commemoratius passen, mentre que els retrats queden, igual que els monuments a la plaça pública, com també romanen, tot i que sense imatge pública permanent, els llibres catàleg de les exposicions sobre la vida i l'obra de personatges d'una població.

Cal dir que, fins i tot en cas que tingués lloc la congelació general d'aquestes galeries —i ja hem vist que no és així—, una història de la política catalana de la memòria no en pot desconèixer l'existència, i aquest és l'objecte d'aquesta publicació. En qualsevol relació que es faci convé seguir l'ordre cronològic de col·locació dels retrats i no l'alfabètic o el de les èpoques en què visqueren els retratats. No sols cal tenir en compte la dedicació professional principal de cada personatge, l'activitat en què va sobresortir, sinó també la intenció que guià l'elecció d'incloure'l a la galeria en un context polític concret, generalment posterior a la seva mort. L'activitat professional pot no haver estat el motiu decisiu de la distinció, sinó determinades activitats al marge d'aquella i cal indicar-les. Cada època, cada conjuntura política, té les seves preferències, igual que la seva pròpia manera de mirar el passat. Personalitats que en un moment determinat no podien ser objecte de la distinció de ser incorporades a la galeria local de fills il·lustres, per exemple, sota la dictadura franquista, en canvi, en un altre moment posterior han estat reconegudes i rememorades en un context molt més favorable.

Retrat de Montserrat Abelló a la Galeria de Tarragonins Il·lustres l'any 2017. (Fotografia: Pere Ferrer, *Diari de Tarragona*)

Ernest Benach en l'acte de descobriment del seu retrat a la Galeria de Fills Il·lustres de Reus l'any 2019. (Fotografia: Ajuntament de Reus)

La Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona

Cal començar parlant de la que fou el model de totes les altres galeries locals catalanes. Tal com ja s'ha indicat, en ple Sexenni Democràtic, tres anys després del destronament d'Isabel II, l'Ajuntament de Barcelona decidí inaugurar, el 1871, durant les festes de la Mercè, la Galeria de Catalans Il·lustres. Aquesta serà una característica de les galeries de ciutadans il·lustres: associar la introducció dels retrats als actes de la festa major de la població. En el cas de la de Barcelona, la primera idea es remunta al 1849, com a proposta de dos arxivers municipals. Ells pensaven en donacions de pintures de particulars i no en encàrrecs d'obres noves. El projecte fou oblidat. Quan es pensà en un acte anual, la iniciativa fou del quart tinent d'alcalde de la Barcelona d'aleshores, Francesc de P. Rius i Taullet, futur batlle de la ciutat i impulsor de l'Exposició Universal del 1888. La semblança biogràfica que s'havia de llegir en la cerimònia era tan important com la pintura a l'oli que s'havia de col·locar als murs del Saló de Cent de la casa consistorial, fins al punt que en ocasions s'ajornà la col·locació del retrat perquè l'assaig biogràfic no estava acabat. El pintor es decidia per sorteig entre una llista elaborada per la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. L'autor del retrat cobrava mil pessetes, que no era gaire en comparació amb el luxós marc, que costava entre cinc-cents i set-cents pessetes. A la segona meitat del segle xx, l'artista cobrava quinze mil pessetes. En canvi, originàriament, no estava prevista cap remuneració per a l'autor de la semblança, tot i que sovint l'havia d'escriure en poc temps. Durant la segona etapa de la Galeria, els biògrafs perceberen tres mil pessetes. Entre els pintors, hi apareixen grans figures de la pintura catalana del segle XIX com Claudi Lorenzale, Antoni Caba, Ramon Martí i Alsina i Benet Mercadé, entre d'altres. Tots els quadres havien de tenir les mateixes mides i representar figures de tres quarts i mig de cos fins a l'altura de les mans.

La norma inicial que haguessin de transcórrer vint-i-cinc anys entre la defunció del personatge i la seva consagració en la Galeria de Catalans Il·lustres per a evitar partidismes polítics va ser transgredida ja el 1879 en el cas de Joan Güell i Ferrer, que havia mort només set anys abans. Igual succeí amb Manuel Milà i Fontanals el 1888, amb Francesc de P. Rius i Taulet el 1892 i amb Frederic Soler el 1897. La norma a partir del 1879 era que cada any es colloquessin dos retrats: un de segles antics i un altre d'època moderna i relativament recent.

La majoria dels assaigs biogràfics es publicaren després de l'acte solemne, però n'hi hagué nou que no arribaren mai a una redacció definitiva i a editar-se. Es tracta d'uns textos que inevitablement tenen un to de panegíric protocol·lari, encara que també contenen dades útils, que de vegades són fruit de la recerca.²

L'inici de la Galeria formà part dels esforços per a aixecar els ànims després de l'epidèmia de febre groga que causà el 1870 la fugida dels benestants i un miler de morts a la ciutat. La negativa del poder central de perdonar la contribució urbana d'aquell any accentuà la sensació de desemparament dels ciutadans barcelonins. El mateix any, al mes d'abril, hi havia hagut l'aixecament contra les quintes i el bombardeig de la vila de Gràcia. A escala europea, el pànic burgès arran de la revolta de la Comuna de París, després de la desfeta francesa davant Prússia i els seus aliats alemanys, desencadenà la prohibició de la Primera Internacional Obrera, a la qual s'havia adherit el Primer Congrés Obrer Espanyol a Barcelona el juny del 1870, i així havia donat lloc a la Federació Regional Espanyola de l'Associació Internacional de Treballadors (AIT). A Cuba, la guerra, començada el setembre del 1868, continuava el 1871 i es constata que no seria gens fàcil sotmetre els patriotes insurrectes; i així fou, perquè el conflicte armat continuà fins al 1878. El regnat d'Amadeu de Savoia havia començat tràgicament a finals del 1870 amb

2. José ROCA FARRERAS i José COROLEU, *Galería de Catalanes Ilustres: Bosquejos biográficos*, Barcelona, 1891; Pere BOHIGAS TARRAGÓ, «Historia de la Galería de Catalanes Ilustres del Exmo. Ayuntamiento de Barcelona», a *Galería de Catalanes Ilustres: Biografías*, I, Barcelona, 1948, p. 3-62; Josep Maria TAVERA, *Galería de Catalanes Ilustres*, original mecanografiat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 1972, es tracta dels guions retransmesos per Radio Nacional de España a Barcelona; Agustí DURAN I SANPERE, «La Galería de Catalanes Ilustres», a *Barcelona i la seva història*, III, Barcelona, Curial, 1975, p. 458-461; Jordi CASASSAS, «La Galería de Catalanes Ilustres de l'Ajuntament de Barcelona», a *Entre Escilla i Caribdis: El Catalanisme i la Catalunya conservadora de la segona meitat del segle XIX*, Barcelona, La Magrana, 1990, p. 183-230; Laia ALSINA, «La galeria de retrats de catalans il·lustres», a *El Palau de l'Humanisme: Cent anys de Bones Lletres al palau Requesens*, edició a cura de Sergio Vila-Sanjuán, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2017, p. 62-75. Vegeu també Jordi CASASSAS, «Els catalans il·lustres de la Restauració», a *Intellectuals, professionals i polítics a la Catalunya Contemporània (1895- 1920)*, Sant Cugat del Vallès, Els Llibres de la Frontera, 1989. Quan s'acabava d'escriure l'original del present llibre, ens arriba la notícia que la Reial Acadèmia de Bones Lletres prepara un llibre sobre la Galeria de Catalans Il·lustres.

l'assassinat del general Prim, que era qui l'havia promogut per a rebre la corona de les Corts espanyoles.

Del mateix esforç de reanimació pública que representava la Galeria de Catalans Il·lustres formà part la segona de les exposicions barcelonines que precediren l'Exposició Universal del 1888: l'Exposició General de les Quatre Províncies Catalanes del 1871, organitzada per la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País i inaugurada pel rei Amadeu de Savoia en la primera visita que va fer a Barcelona. S'installà al nou edifici de la Universitat, que, amb aquest motiu, deixava d'estar ocupat per tropes com si fos una caserna. Calia, a més, respondre a la nova ofensiva lliurecanvista que amenaçava el futur de la indústria catalana i mostrar la riquesa i les fonts de treball que es podien perdre amb la prevista reducció gradual del proteccionisme.

Les reials acadèmies de Bones Lletres, de Ciències i Arts, de Medicina, de Belles Arts i de Legislació i Jurisprudència tenien el seu paper en la Galeria de Ciutadans Il·lustres fent propostes, i el consistori municipal prenia la decisió final. Convé destacar que el poder local barceloní actuà sobre la base que Barcelona és la capital de Catalunya i, per tant, els personatges commemorats podien ser naturals de qualsevol lloc del Principat. En el cas de les altres galeries de ciutadans il·lustres, les personalitats rememorades hauran de ser sempre naturals o residents a la localitat capital de la comarca, on hi hagi la galeria d'illustres, tal com ja s'ha indicat.

Les elits acadèmiques de literats políticament compromesos que impulsaven la Galeria de Catalans Il·lustres procuraven projectar una imatge d'elles mateixes en la selecció dels personatges, i per això abunden il·lustres d'aquesta procedència professional. Una primera classificació feta per Jordi Casassas així ho confirma: catorze són literats, la meitat dels quals, poetes; sis són polítics o governants; cinc són militars, i un és monarca. Al seu costat, hi ha quatre industrials, quatre metges, dos juriconsults i un inventor, i en darrer lloc apareix la representació artística amb un escultor, un músic i un pintor, un nombre que reflecteix les dificultats que aquests sectors tenien per a incorporar-se al mercat urbà, burgès i capitalista.

El primer honorat amb la nova distinció fou Antoni de Capmany i de Montpalau (Barcelona, 1742 - Cadis, 1813). El seu retrat fou col·locat al Saló de Cent el 30 de setembre del 1871. Capmany representava la Il·lustració, la reivindicació històrica del passat medieval català —com a autor de les *Memorias historicas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona* (1779-1792)— i a les Corts de Cadis havia estat un constitucionalista liberal moderat i allí havia mort. Encaixava perfectament amb els valors que la classe mitjana de l'època volia exaltar: un liberalisme de to conservador i amant de la tradició històrica, acompanyat d'un regionalisme moderat, perfectament compatible amb el nacionalisme espanyol. Les cendres d'Antoni de Capmany havien estat

traslladades de Cadis a Barcelona el 1857 amb un seguit d'actes en els quals havia sobresortit Víctor Balaguer, autor pocs anys després de la història de Catalunya més famosa del segle XIX, a més de ser l'encarregat de donar els noms als carrers de l'Eixample Cerdà com a cronista oficial de la ciutat. El pintor escollit per al retrat de Capmany fou Manuel Ferran, tret a la sort de la llista proposada per la Reial Acadèmia de Belles Arts amb noms com Claudi Lorenzale, Pellegri Clavé, Antoni Caba, Ramon Martí i Alsina, J. Serra, Joan Vicens i Benet Mercadé.

El 1872 el segon retrat que entrà a formar part de de la Galeria de Catalans Il·lustres fou el d'un pintor dels segles XVII i XVIII: Antoni Viladomat i Manalt. Després, hi va haver una interrupció en temps de la Primera República i el període més crític de la Tercera Guerra Carlina. Fins al 1877, un cop consolidada la Restauració borbònica amb Alfons XII el 1875, no es va introduir el tercer retrat, el del jurista i polític Joan Pere Fontanella, conseller en cap de Barcelona el 1640 i president de la Junta de Guerra contra la invasió espanyola, que fou aturada el 1641. Pot sorprendre aquesta elecció per part d'un consistori conservador que acceptava el centralisme de Cánovas del Castillo. Es tracta d'un senyal que l'imaginari històric catalanista començava a tenir influència fins i tot entre el personal polític dominant, tot i que no hi compartia encara cap projecte autonomista. Cal recordar que en el nomenclàtor dels carrers de Barcelona Víctor Balaguer ja havia introduït el 1865 els noms de Joan Pere Fontanella i de Pau Claris, el segon dels quals entraria a la Galeria el 1880. L'elecció d'aquests dos «separatistes» sorprèn per la data. Recordem, però, que el 1880 es va fer a Barcelona el Primer Congrés Catalanista, impulsat per Valentí Almirall, que proposava la creació d'un centre polític català, incompatible amb els partits espanyols, i d'una acadèmia de la llengua catalana, així com la defensa del dret civil català consuetudinari, amenaçat per la codificació sobre base castellana. L'elecció del retrat de Pau Claris per a la Galeria de Catalans Il·lustres no evitaria que el seu sepulcre i les seves restes desapareguessin en enderrocar-se, el 1886, l'església del convent de Sant Joan de Jerusalem, que havia començat a ser destruït el 1882. Inconseqüències del cercle d'intel·lectuals polititzats del període.

A partir del 1879, el ritme d'elecció de nous il·lustres esdevingué anual i habitualment per parelles, un d'antic i un altre de modern. El 1885 se'n suspengué la celebració a causa d'una nova epidèmia de febre groga i de la mort prematura del rei Alfons XII. El 1887 es produí una altra interrupció, amb el pretext de la preparació de l'Exposició Universal del 1888 de Barcelona. Els anys 1889 i 1890, amb motiu de la primera Exposició Nacional de Belles Arts a Barcelona, tingué lloc una nova suspensió. Del 1893 al 1896, no hi hagué noves incorporacions a causa de la bomba del Liceu i de la que fou llançada contra la processó de Corpus al carrer de Canvis Nous, de manera que no es reprengué la celebració fins al 1897.

Però entre el 1898 i el 1901 es produí una nova interrupció. La desfeta colonial del 1898, el tancament de caixes del 1899 i les eleccions del 1901, amb la primera victòria catalanista, donen pas no sols a un nou segle, sinó a un període políticament diferent. Els dos partits alternants de la Restauració —el conservador i el liberal— no tornaren a guanyar les eleccions a Barcelona, encara que a l'Estat espanyol continués governant la mateixa oligarquia bipartidista i alternant sota el mateix règim polític centralista. En la taula següent es mostren els retrats dels personatges històrics incorporats durant el període vuitcentista a Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1871	Antoni de Capmany i Montpalau	Barcelona, 1742 - Cadis, 1813. Historiador i polític	Manuel Ferran i Bayona
1872	Antoni Viladomat i Manalt	Barcelona, 1678-1755. Pintor de l'època barroca	Antoni Caba
1877	Joan Pere Fontanella	Olot, 1575 - Perpinyà, 1649. Jurista, conseller en cap de Barcelona, organitzà la defensa del 1641 durant la Guerra dels Segadors. Figura també a la Galeria d'Olotins Il·lustres i té un monument a Olot	Benet Mercadé
1879	Antoni Gimbernat i Arbós	Cambrils, 1734 - Madrid, 1816. Metge cirurgià innovador	Josep Teixidor i Busquets
1879	Joan Güell i Ferrer	Torredembarra, 1800 - Barcelona, 1872. Fabricant i polític proteccionista	Claudi Lorenzale
1880	Jaume Balmes i Urpià	Vic, 1810-1848. Sacerdot, pensador i periodista	Pere Borrell del Caso
1880	Pau Claris i Casademont	Barcelona, 1586-1641. Eclesiàstic i president de la Generalitat el 1640, dirigí la defensa de la ciutat el 1641 en temps de la Guerra dels Segadors	Antoni Reynés
1881	Joan Fiveller	Barcelona, ? - 1434. Conseller en cap de Barcelona, el 1416 exigí el pagament del vectigal a la Cort de Ferran d'Antequera i per això és un símbol de les llibertats municipals enfront del poder reial	Ramon Padró

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1881	Pau Piferrer i Fàbregas	Barcelona, 1818-1848. Escriptor, periodista i iniciador de la historiografia romàntica catalana	Josep Mirabent i Gatell
1882	Bonaventura Carles Aribau	Barcelona, 1798-1862. Escriptor, economista i funcionari. El seu poema <i>Oda a la Pàtria</i> (1833) es va considerar més tard l'inici de la Renaixença	Ramon Martí i Alsina
1882	Francesc Vicent García, rector de Vallfogona	Tortosa, 1578 - Vallfogona de Riucorb, 1623. Principal poeta en català del Barroc	Francesc Masriera
1883	Ramon Muntaner	Perelada, 1263 - Eivissa, 1336. Autor de la segona de les quatre grans cròniques medievals catalanes amb l'expedició dels almogàvers a l'Imperi bizantí	Josep Parera i Romero
1883	Josep Manso i Solà	Borredà, 1775 - Madrid, 1836. Militar. Lluità contra la dominació francesa i contra la revolta dels Malcontents del 1827; estigué al costat d'Isabel II a la Primera Guerra Carlina	Ramon Padró
1883	Damià Campeny i Estrany	Mataró, 1771 - Sant Gervasi de Cassoles, Barcelona, 1855. L'escultor més famós del Neoclassicisme a Catalunya, director de l'Escola de Belles Arts de Llotja a Barcelona	Tomàs Moragas
1884	Lluís de Requesens i Zúñiga	Molins de Rei, 1528 - Brusselles, 1576. Aristòcrata al servei de Felip II com a governador de Milà i dels Països Baixos	Joan Vicens Cots
1884	Joan Prim i Prats	Reus, 1814 - Madrid, 1870. Militar, vencedor a la batalla de Tetuan (Marroc, 1860), destronà Isabel II el 1868. Com a cap de govern cedí la Ciutadella a la ciutat de Barcelona. Té un monument equestre a Barcelona i un altre a Reus	Josep Cusachs i Cusachs

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1886	Guillem Ramon I de Montcada	?-1173. Comte, senescal de Barcelona, contribuí a la conquesta de Tortosa i de Lleida amb Ramon Berenguer IV	Ramon Tusquets
1886	Francesc Salvà i Campillo	Barcelona, 1751-1828. Metge, acadèmic il·lustrat, inventor del telègraf elèctric	Joan Llimona
1888	Manuel Milà i Fontanals	Vilafranca del Penedès, 1818 - Barcelona, 1884. Historiador de la literatura, catedràtic, un dels promotors dels Jocs Florals de Barcelona el 1859	Josep Lluís Pellicer
1888	Ramon de Penyafort	Santa Margarida i els Monjos, 1180 - Barcelona, 1275. Frare dominic, escolàstic, especialista en dret canònic, patró dels advocats. Santificat el 1601	Josep Maria Marquès i García
1891	Narcís Monturiol i Estarriol	Figueres, 1818 - Sant Martí de Provençals, 1885. Escriptor, inventor del submarí	Ricard Martí i Aguiló
1891	Ramon Berenguer I	1023-1076. Comte de Barcelona, Girona, Osona, Carcassona i Rasès. Consolidà el poder del comte de Barcelona sobre els nobles	Antoni Fuster Forteza
1892	Francesc de P. Rius i Taulet	Barcelona, 1833 - Olèrdola, 1889. Alcalde de Barcelona promotor de l'Exposició Universal de Barcelona del 1888	Josep Maria Marquès i García
1892	Pere Virgili i Bellver	Vilallonga del Camp, 1699 - Barcelona, 1776. Cirurgià militar innovador, fundà el Col·legi de Cirurgia de Barcelona el 1760	Francesc Galofré i Oller
1897	Bernat Boïl	Saidí, 1445 - Cuixà, 1507. Monjo benedictí, acompanyà Colom en el segon viatge a Amèrica amb altres catalans	Frederic Trias i Giró

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1897	Josep Anselm Clavé i Camps	Barcelona, 1824-1874. Compositor, polític republicà, creador del moviment coral a Catalunya	Josep Casanovas i Clerch
1897	Frederic Soler (<i>Pitarra</i>)	Barcelona, 1839-1895. Dramaturg en llengua catalana	Arcadi Mas i Fontdevila

Val la pena fer un breu balanç del període vuitcentista de la Galeria. Del total de vint-i-set personatges històrics distingits per l'Ajuntament de Barcelona durant els darrers trenta anys del segle XIX, tretze —gairebé la meitat— visqueren a la mateixa centúria, i vuit més pertanyen als segles XVI, XVII i XVIII, mentre que només sis visqueren a l'època medieval, majoritàriament a la baixa edat mitjana. Això contradiu el medievalisme que se sol atribuir a la Renaixença. Per la dedicació que els valgué la nominació, deu tenen la condició de sobirans o de polítics o de militars; set formen part del col·lectiu d'escriptors, pensadors, poetes, periodistes, cronistes o erudits; quatre foren metges, científics o inventors; tres foren artistes plàstics o músics; dos foren eclesiàstics, i hi ha un sol empresari industrial, que, en realitat, hi figura pel seu paper polític representatiu en defensa del proteccionisme: Joan Güell i Ferrer. La literatura i la política, enteses de manera molt àmplia, s'enduen la palma, mentre que la nova classe dirigent empresarial està molt poc representada amb relació al poder social que tenien en la realitat contemporània. Cal observar l'alt grau de secularització implícita: només hi apareixen dos eclesiàstics, i això que sota la Restauració la religió catòlica era oficial. Es pot dir que la Galeria de Catalans Il·lustres enalteix especialment la Renaixença literària i els seus precursors. Cap pintor fa més d'un retrat de la Galeria, i això que la major part eren de primera fila. En canvi, a algunes galeries locals es dona el cas que un pintor faci la major part dels retrats en una època determinada. Malgrat el conformisme polític regnant a l'Ajuntament de la Restauració, alguns personatges formaven part, com acabem de veure, del repertori d'herois representatius de la lluita contra l'autoritarisme de base castellana, com Fiveller, Fontanella o Claris. Eren personatges que havien estat exaltats per la historiografia romàntica de la Renaixença i que passarien després a l'imaginari catalanista.

Pel que fa a la Galeria durant el segle XX, s'hi observa un declivi evident. Encara entre el 1902 i el 1916 s'hi incorporaren tretze personalitats i el ritme fou regular, però entre el 1917 i el 1952 es produí un llarguíssim buit. No s'hi va penjar cap més retrat ni durant els cinc anys conflictius que precediren la dictadura

de Primo de Rivera, ni durant els sis anys que durà, ni en els cinc de la Generalitat republicana abans de la Guerra Civil del 1936. Hi ha un buit de trenta-cinc anys sense cap nou català il·lustre. En la taula següent es mostren els retrats dels personatges històrics incorporats a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona durant el segle XX:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1902	Antoni Franch i Estalella	Igualada, 1778-1855. Cap del sometent igualadí durant la Guerra del Francès. Era propietari i fabricant	Joan Brull
1902	Fèlix Torres Amat	Sallent, 1772 - Madrid, 1847. Eclesiàstic il·lustrat, promogué la Biblioteca d'Escriptors Catalans i és un dels precursors de la Renaixença. Partidari de la traducció de la Bíblia a la llengua vulgar, fou bisbe d'Astorga del 1833 al 1847	Lluís Graner
1906	Francesc Pi i Margall	Barcelona, 1824 - Madrid, 1901. Polític ideòleg del republicanisme federal. Se li dedicà un monument a Barcelona, inaugurat el 1936, poc abans de la Guerra Civil	Francesc Torrescassana i Sallarés
1906	Josep Ferrer i Vidal	Vilanova i la Geltrú, 1817 - Barcelona, 1893. Fabricant tèxtil i polític	Juli Borrell i Pla
1906	Bartomeu Robert i Yarzabal	Tampico (Mèxic), 1842 - Barcelona, 1902. Metge i alcalde de Barcelona el 1899, combaté l'adulteració electoral i passà al catalanisme. President de la Lliga Regionalista, encapçalà la minoria d'aquest partit el 1901 al Congrés. Té un monument a la plaça de Tetuan de Barcelona i un altre a Sitges	Fèlix Mestres i Borrell
1906	Estanislau Figueras i Moragas	Barcelona, 1919 - Madrid, 1882. Polític que fou el primer cap de govern de la Primera República	Cristòfol Montserrat i Jorba

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1906	Jacint Verdaguer	Folgueroles, 1845 - Vallvidrera, 1902. Primer poeta nacional de Catalunya	Josep Maria Tamburini i Dalmau
1912	Joan Mañé i Flaquer	Torredembarra, 1823 - Barcelona, 1901. Periodista i ideòleg conservador, precursor del regionalisme. Dirigí el <i>Diario de Barcelona</i>	Manuel Cusi i Ferret
1912	Ramon Batlle i Ribas	Barcelona, 1837-1906. Fabricant tèxtil compromès en l'ensenyament tècnic	Antoni Utrillo
1915	Maria Josepa Massanés i Dalmau	Tarragona, 1811 - Barcelona, 1887. Poeta de la Renaixença. Primera dona inclosa a la Galeria	Lluïsa Vidal
1915	Miquel Biada i Bunyol	Mataró, 1789-1848. Indià enriquit que promogué el primer ferrocarril de Catalunya i d'Espanya: el de Barcelona a Mataró, el 1848. Té un monument a Mataró	Cristòfol Montserrat i Jorba
1916	Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols	Barcelona, 1742 - Cervera, 1832. Jurista i polític, canceller de la Universitat de Cervera i primer president de les Corts de Cadis	Ernest Soler de les Cases
1916	Joaquim Maria Bartrina d'Aixemús	Reus, 1850-1880. Poeta realista i anticlerical. Té un monument a Reus	José Cuchy Arnau
1953	Carles Ibáñez de Ibero	Barcelona, 1825 - Niça, 1891. Militar i científic, fundador de la Societat Geodèsica Internacional	Víctor Moya
1953	Eusebi Güell i Bacigalupi	Barcelona, 1846-1918. Empresari industrial, fundador de la Colònia Güell de Santa Coloma de Cervelló i de la cimentera Asland. Protector de les arts, mecenes d'Antoni Gaudí	Víctor Moya
1953	Elisenda de Montcada i de Pinós	Barcelona, 1292-1364. Reina consort, esposa de Jaume II, fundà el monestir de clarisses de Pedralbes, on es retirà un cop vídua	Jaume Pahissa i Laporta

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1954	Antoni Maria Claret i Clarà	Sallent, 1807 - Fontfreda, 1870. Eclesiàstic fundador dels claretians, bisbe de l'Havana, confessor d'Isabel II, mort a l'exili. Canonitzat el 1950	Ramon de Capmany
1967	Antoni Gaudí i Cornet	Reus, 1852 - Barcelona, 1926. L'arquitecte català més famós	Francesc Domingo
1971	Joan Maragall i Gorina	Barcelona, 1860-1911. Segon poeta nacional de Catalunya, periodista d'opinió	Ramon Pichot i Soler

Els retrats s'havien anat posant inicialment als murs del Saló de Cent, que no sols era l'escenari dels plens municipals, sinó també, diverses vegades, dels Jocs Florals, a partir dels primers, que tingueren lloc el 1859. També era el lloc on cada any la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País repartia els seus premis a la virtut i al mèrit, amb els quals s'honoraven herois, gairebé tots anònims, presentats com a exemple d'amor al proïsme, a la família i al treball, a la vegada que es distingien alguns estudiosos i tècnics per projectes i investigacions beneficiosos per a la ciutat i la província. L'heroi o l'heroïna anònims i de classe obrera eren honorats en vida en el mateix lloc on ho eren amb el seu retrat personatges famosos i generalment benestants, ja desapareguts. Aquell magnífic espai gòtic, el Saló de Cent, estava en mal estat i s'hagué de restaurar precipitadament de cara a les festes de l'Exposició Universal del 1888, quan el palau municipal es va haver de convertir temporalment en residència de la reina regent Maria Cristina i de la família reial. Lluís Domènech i Montaner fou l'autor del projecte.

Aleshores, la Galeria de Catalans Il·lustres abandonà el Saló de Cent i poblà els murs de la denominada *galeria gòtica*, que és en realitat del segle XVI i fa d'avant-sala del Saló de Cent. Aquest espai, aleshores preservat amb vidrieres que tanquen els arcs apuntats, aviat va quedar desbordat i els nous retrats hagueren de ser col·locats a altres sales de la casa de la ciutat. El 1923 es decidí cobrir els murs del Saló de Cent amb uns domassos amb les franges de la senyera catalana, teles que hagueren de ser retirades el 1927 per la fòbia a la bandera catalana per part de la dictadura de Primo de Rivera. El 1929, any de l'Exposició Internacional de Barcelona a Montjuïc, els retrats encara eren a la galeria gòtica, tal com testifica una fotografia d'aleshores.

Va ser en època republicana quan la Galeria va ser trasllada al Palau de Belles Arts, que es trobava davant del Palau de Justícia i proper a l'entrada del parc de la

Ciutadella pel passeig de Sant Joan.³ Els nous governants republicans cercaven altres formes de representativitat visual. Els retrats s'associaven amb l'època monàrquica. Cal dir que la col·lecció no perdé gaire amb el canvi d'emplaçament, atès que al Palau de Belles Arts els retrats estaven junts i formaven una col·lecció coherent i diferenciada. Amb motiu de la Guerra Civil, les obres foren retirades i guardades en lloc segur. Fou una precaució justificada perquè el Palau de Belles Arts patí seriosos desperfectes pels bombardejos aeris. Aquest fou el justificant de l'enderroc d'aquell bell edifici del 1888, una destrucció que l'opinió barcelonina atribuï maliciosament a l'aprofitament del ferro per part de l'alcalde Miquel Mateu, que justament era conegut com a *Mateu «del ferro»*.

Dels quaranta primers catalans il·lustres, Bohigas Tarragó en fa la caracterització següent a la plana 57 del seu estudi: setze nasqueren a Barcelona; vint-i-cinc a altres poblacions catalanes; tres, encara que nascuts fora de Catalunya, s'hi naturalitzaren; tretze moriren abans del segle XIX, i vint-i-set més pertanyen totalment o en part a aquest mateix segle, que és el de la creació de la Galeria. Entre tots hi ha set poetes, set literats dedicats a diferents estudis, sis polítics o governants, un monarca, cinc militars, quatre metges, quatre industrials, dos juriconsults, un pintor, un escultor, un músic i un inventor.

Els retrats de l'antiga Galeria de Catalans Il·lustres continuaren ignorats i fent-se malbé als magatzems municipals durant els primers vuit anys del règim franquista, llevat dels que decoraven l'alcaldia i que eren els de Rius i Taulet, Milà i Fontanals, Verdaguer, Sant Ramon de Penyafort, Ramon Muntaner, Fiveller i Claris, un fet sorprenent el d'aquest darrer en temps del primer franquisme, ja que es tractava d'un capdavanter «separatista» del 1640. Vist que era inviable portar tota la col·lecció al palau Padellàs, al Museu d'Història de la Ciutat, a la plaça del Rei, com s'havia decidit el 1945, s'exposà la col·lecció, un cop restaurada, a partir del 1948, al Museu d'Art Modern del parc de la Ciutadella a les dues crugies del pis noble i amb un petit rètol de resum biogràfic al costat de cada retrat. Havia reaparegut la Galeria sencera encara que hagués quedat aturada. Fins al 1953 no es produïren tres incorporacions noves.

L'any 1906, l'any de la Solidaritat Catalana, fou el d'una fornada excepcional de cinc il·lustres de cop, xifra sense precedents i mai més repetida. Tots els il·lustres del 1906 havien mort feia poc. Els republicans i els regionalistes s'havien posat d'acord el 1902 per a erigir a Barcelona sengles monuments al doctor Robert, a

3. Ni Bohigas Tarragó ni Duran i Sanpere no concreten l'any del trasllat als seus treballs. La fotografia es troba a Santiago ALCOLEA, *El Saló de Cent*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1988. Tampoc no en concreta la data Joan BASSEGODA a *Història recent del Saló de Cent*, Barcelona, Societat Econòmica Barcelonès d'Amics del País, 1992.

Verdaguer i a Pi i Margall. El primer s'inaugurà el 1910, el segon el 1924 i el tercer no s'acabà fins al 1934.

Després del 1906 sobrevingué una nova interrupció entre el 1907 i el 1911 a la Galeria de Catalans Il·lustres. Aquest parèntesi no guarda relació, inicialment, amb la Setmana Tràgica del 1909, però sí amb les seves seqüeles. La represa de la Galeria té lloc el 1912. Però cap fet justifica la interrupció entre el 1913 i el 1914. La primera dona, Maria Josepa Massanés i Dalmau, entrà a la Galeria el 1915 i no n'hi hauria una segona, la reina Elisenda de Montcada, fins al 1953. El retrat de Josepa Massanés és de la pintora Lluïsa Vidal i l'assaig biogràfic és d'una altra dona: la novellista Dolors Monserdà, un perfecte cercle femení. La sèrie seguí incorporant nous personatges amb regularitat fins al 1916. I, com ja s'ha indicat, a partir del 1917 un llarg silenci va caure sobre la Galeria de Catalans Il·lustres fins al 1953.

Un balanç dels primers setze anys del segle xx indica que la contemporaneïtat s'accentuà molt. Els nous il·lustres foren tots del segle xix i la presència d'empresaris industrials s'incrementà una mica: tres sobre un total de tretze, si bé hi entraren com a filantrops o mecenes. Els literats, periodistes i erudits foren quatre i els juristes, polítics i combatents foren cinc. El fet que les propostes vinguessin de les acadèmies barcelonines explica, en part, aquesta composició.

Els franquistes no sabien què fer amb la Galeria. Primer es decidí, l'any 1945, que es traslladés al Museu d'Història de la Ciutat, però la manca d'espai determinà que, el 1948, es destinés a la planta noble de l'antic arsenal de la Ciutadella, seu del Museu d'Art Modern del parc. Fins al 1953 no s'hi feren tres incorporacions noves. L'alcalde de l'època era Antoni Maria Simarro. La introducció del retrat d'Eusebi Güell i Bacigalupi havia estat decidida el 1935 i, amb la Guerra Civil del 1936 al 1939, hagué d'esperar a un moment més propici, l'any 1953. Elisenda de Montcada, representada com a reina, i el pare Claret s'ajustaven a l'ortodòxia regnant. El retrat d'Antoni Gaudí es col·locà inicialment al saló de tapissos de l'Ajuntament el 1967 i per segona vegada es tornà a inaugurar el 1970, en presència de l'aleshores príncep Joan Carles de Borbó, a la seu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, on feia pocs dies s'havia traslladat el conjunt pictòric provinent del Museu d'Art Modern.

La pedagogia regionalista moderada havia deixat de funcionar sota el franquisme alhora que la Galeria semblava una antigalla. Primer fou tractada com una peça de museu i després perdé tota visibilitat ciutadana en ser col·locada al vestíbul, la sala de reunions dels acadèmics i la sala de sessions públiques de la seu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, que es trobava ubicada des del 1914 al palau Requesens, al fons del carrer poc conegut del bisbe Caçador, encara que la reconstrucció i habilitació de l'edifici no acabà fins al 1929. És legalment un dipòsit del Museu d'Història de Barcelona. La funció didàctica de la Galeria s'havia perdut.

Dels retrats col·locats sota el règim franquista poca cosa se n'ha de dir. Quan Gaudí hi fou incorporat, l'any 1967, el Modernisme començava a ser revalorat després d'haver estat denigrat, però continuar o no la Sagrada Família seguia sent un tema polèmic. Joan Maragall, un autor de catalanisme explícit però amb una obra en prosa majoritàriament en castellà, havia tingut la celebració del centenari oficial del seu naixement feia onze anys amb un incident, com l'aldarull al Palau de la Música en haver estat prohibit en un concert de l'Orfeó Català el *Cant de la senyera*, que havia escrit Maragall i que era considerat un succedani de l'himne d'*Els segadors* pels franquistes més intransigents, com el governador Acedo.

Les semblances llegides en la cerimònia de col·locació de cada retrat i després publicades formaven part de l'homenatge i per això se'n dona la relació a continuació (entre parèntesis s'indica el personatge al qual es dedicava el discurs): Gaietà Vidal i Valenciano (Capmany), Joaquim Fontanals del Castillo (Viladomat), Josep M. Roca i Farreras (Fontanella), Josep Argullol i Serra (Güell i Ferrer), Josep Coroleu (Claris), Manuel Angelón (Fiveller), Josep Coroleu (Piferrer), Joaquim Rubió i Ors (el rector de Vallfogona), Joaquim Rius i Bertran (Aribau), Antoni de Bofarull i Brocà (Ramon Muntaner), Honorat de la Saleta (Manso), Carles Pirozzini Martí (Campeny), Antoni Aulèstia i Pijoan (Requesens), Josep Coroleu (Prim), Antoni Rubió i Lluch (Guillem Ramon I de Montcada), Bertran Rubio (Salvà i Campillo), Manuel Duran i Bas (Sant Ramon de Penyaforat), Gaietà Vidal i Valenciano (Milà i Fontanals), Guillem M. de Brocà (Ramon Berenguer I), Narcís Roca i Farreras (Narcís Monturiol), Lluís Comenge (Pere Virgili), Josep Rodoreda (Clavé), Josep Feliu i Codina (Frederic Soler), Mariano Batllés i Bertran (Torres Amat), Francisco Barado (Franch), Francesc Puig i Alfonso (Ferrer i Vidal), Miquel dels Sants Oliver (Verdaguer), Josep M. Vallès i Ribot (Pi i Margall), Josep M. Torres i Miarnau (Figueras), Enric Prat de la Riba (Bartomeu Robert), Joan Maragall (Mañé i Flaquer) —en aquest cas llegí el discurs Eusebi Corominas perquè Maragall havia mort el 1911—, Francesc Martí i Bech (Batlle), Manuel Guañabens i Vinardell (Biada), Dolors Monserdà (Massanés), Guillem M. de Brocà (Dou), Josep Roca i Roca (Bartrina), Joan Baptista Solervicens (Duran i Bas), Pere Gual Villalbí (Eusebi Güell), Ernest Martínez Ferrando (Elisenda de Montcada), Joaquín de la Llave (Ibáñez de Ibero), Antoni Griera (Antoni M. Claret), Joan Anton Maragall (Joan Maragall). No tots els autors de semblances han estat trobats.

Al segle XIX tots els discursos es feren en castellà, la qual cosa reflectia la diglòssia acadèmica regnant. La primera excepció fou el discurs en català del canonge vigatà Jaume Collel, que parlà de Jaume Balmes el 1880. El 1891 el catalanista Narcís Roca i Farreras també digué en català el seu discurs sobre Monturiol. En l'època de la Solidaritat Catalana, el 1906, els cinc discursos foren escrits i lle-

gits en català i així es feu fins al 1916. Sota el franquisme es tornà al castellà, llevat del discurs de Joan Anton Maragall sobre el seu pare, que fou el darrer i es llegí en català l'any 1971.

En el cas de Josepa Massanés, l'autora del discurs fou, com ja s'ha dit, la novel·lista Dolors Monserdà, el 1915. Caterina Albert (*Víctor Català*), la segona dona que presidí els Jocs Florals de Barcelona, els del 1917, demanà que el retrat de Dolors Monserdà, després de la seva mort el 1919, fos incorporat a la Galeria de Catalans Il·lustres, però calia que transcorregués un període després de la desaparició d'una personalitat per a poder ser incorporada i la Galeria entrà, a partir del 1917, en una llarga letargia, de la qual no sortiria fins al 1953, una època en què el catalanisme de Monserdà no quedava suficientment compensat pel seu catolicisme. Recordem que el retrat de Joan Maragall no fou penjat fins al 1971.

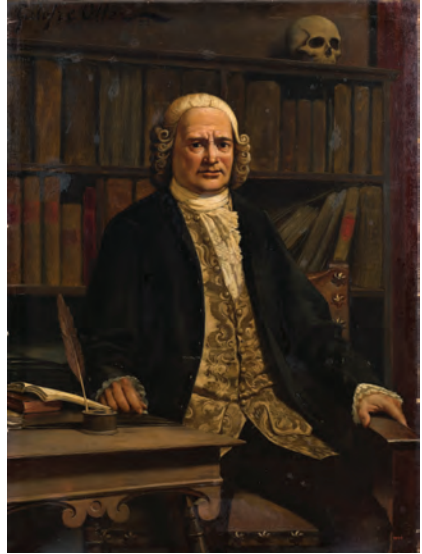
Molts anys abans, la proposta feta per Eugeni d'Ors (*Xènius*), en el seu moment de màxima influència a Catalunya, de crear una galeria de «catalanes formoses» va caure en el buit. No era aquesta la possible reparació a la invisibilitat pública de les dones, sinó que la resposta vàlida hauria estat incorporar a la Galeria de Catalans Il·lustres les poques que destacaven en la vida literària, artística o professional, però la via oberta amb el retrat de Josepa Massanés no tingué cap continuïtat.

Al segle XIX la gran majoria dels autors de les semblances biogràfiques foren acadèmics, la majoria, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.⁴ També hi estigueren representades la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona i la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. Alguns autors feren més d'una semblança, com fou el cas de Josep Coroleu. En el segle XX els membres de les acadèmies esdevenen minoritaris i no es repeteix cap autor de semblança.

4. Vegeu el *Diccionari biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 2012.

*Galeria de Catalans Il·lustres*⁵

Antoni de Capmany

Pere Virgili

Bartomeu Robert

Josepa Massanés

5. Agraïm la col·laboració del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i, en especial, del senyor Josep Bracons i de la senyora Sònia Martínez. Fotografies d'Antoni de Capmany i Josepa Massanés: Pep Parer © MUHBA; Pere Virgili i Bartomeu Robert: Jordi Puig © MUHBA.

Galeria de Manresans Il·lustres

La Galeria de Manresans Il·lustres fou la segona creada després de la de Barcelona per un acord de l'Ajuntament de Manresa del 29 d'agost del 1883 i l'any següent hi col·locaven el primer retrat: el del bisbe Joaquim Lluch i Garriga, que havia mort l'any anterior com a arquebisbe de Sevilla, després d'haver-ho estat de la diòcesi de Barcelona entre el 1873 i el 1877.⁶ L'any 2017 eren vint-i-sis els retrats dels manresans il·lustres. Primer estigueren a l'avantsala del saló de plens. A partir del 1900, els nous retrats ocuparen la sala vestíbul de l'antic arxiu, biblioteca i museu municipal, al segon pis de la casa de la ciutat. A la Galeria de Manresans Il·lustres figuren els retrats de les persones següents:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1884	Joaquim Lluch i Garriga	Manresa, 1816 - Sevilla, 1882. Carmelita, bisbe de Canàries el 1858, de Barcelona el 1873 i de Sevilla el 1877, cardenal i acadèmic de la Real Academia de Historia	Francesc Morell i Cornet
1896	Àngela-Margarida Prat de Serafi	Manresa, 1543-1608. Mare Serafina, fundadora de les caputxines d'Espanya, un cop quedà vídua	Francesc Cuixart i Barjau

6. Josep Maria GASOL, *La Galeria de Manresans Il·lustres*, Manresa, Ajuntament de Manresa, 1988. El 2014 fou reeditat aquest opuscle del que fou cronista de la ciutat, i es va posar al dia amb les darreres incorporacions.

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1896	Bernat Oller	Manresa, ? - Mallorca, 1390. Carmelita, prior general de l'orde, fidel al papa d'Avinyó, professor de teologia i escriptures, historiador de l'orde	Francesc Cuixart i Barjau
1896	Joan Comes i Vidal	Manresa, 1844 - Artés, 1906. Bisbe de Menorca i de Terol, fundador d'entitats benèfiques	Francesc Morell i Cornet
1898	Pere d'Amigant i Ferrer	Manresa, 1645 - Pamplona, 1707. Advocat i aristòcrata, jurista, intendent de la casa reial, intervingué de mitjancer en l'avalot de les faves el 1688	Francesc Cuixart i Barjau
1900	Magí Pontí i Ferrer	Manresa, 1815 - Lleida, 1881. Organista de la seu de Lleida i compositor d'unes dues-centes obres	Francesc Morell i Cornet
1900	Antoni Camps i Fabrés	Manresa, 1822 - Barcelona, 1882. Poeta premiat als Jocs Florals de Barcelona, periodista, autor d' <i>Apuntes sobre la cuestión industrial</i> (1894), fabricant i membre de la directiva del Foment del Treball Nacional	Francesc Morell i Cornet
1904	Ramon Montanyà i Coca	Manresa, 1752-1811. Canonge degà de Manresa, participà en la batalla del Bruc contra els francesos el 1808	Francesc Morell i Cornet
1905	Maurici Carrió i Serracanta	Manresa, 1779-1859. Pagès guerriller, combaté els francesos el 1794 i el 1808, participant en la batalla del Bruc i arribà a comandant; fou després rebel contra el liberalisme, s'exilià el 1822 i tornà el 1823 amb les tropes del duc d'Angulema. Escrigué una relació de la batalla del Bruc	Francesc Morell i Cornet
1907	Maurici Serrahima i Palà	Manresa, 1834 - Barcelona, 1904. Advocat de renom a Barcelona, fill de menestral, degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona entre el 1891 i el 1895	Francesc Morell i Cornet

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1910	Josep Argullol i Serra	Manresa, 1839 - Barcelona, 1886. Advocat de dret mercantil i catedràtic de la Universitat de Barcelona, fundador i director del periòdic <i>El Manresano</i> , narrador premiat als Jocs Florals de Barcelona, president de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques	Francesc Cuixart i Barjau
1910	Anselm Ignasi Cabanes i Prunés	Manresa, 1831 - Sóller, 1873. Capellà, director suplent del col·legi manresà dels jesuïtes. A partir del 1864 dirigí el Colegio Tarrasense i escrigué manuals	Francesc Cuixart i Barjau
1911	Lluís G. Pons i de Fuster	Manresa, 1802 - Barcelona, 1873. Advocat a Barcelona, assessor en dret marítim i mercantil. Poeta, el 1861 presidí els Jocs Florals de Barcelona; membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona	Francesc Morell i Cornet
1911	Ignasi Palà i Martí	Manresa, 1829 - Sant Hilari de Sacalm, 1887. Capellà, canonge de Lleida i de Barcelona, secretari del bisbe Lluch i del bisbe Urquinaona, vicari general de la seu de Tarragona	Francesc Cuixart i Barjau
1929	Ignasi de Despujol i de Sabater	Manresa, 1867 - Barcelona, 1959. Tinent general, capità general de Catalunya en advenir la República el 1931, síndic de la noblesa de Catalunya. El seu retrat va ser retirat dues vegades i dues més, reposat. Retirat el 2017	Josep Torres i Farell
1950	Lluís Argemí i de Martí	Manresa, 1873 - Barcelona, 1950. Advocat, polític carlí, diputat provincial, conseller de la Mancomunitat de Catalunya i president de la Diputació de Barcelona entre el 1943 i el 1946. Se'n retirà el retrat el 2019 per franquista	Joan Barbero

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1953	Lluís de Peguera	Manresa, 1540 - Can Maçana, 1610. Jurista, magistrat de l'Audiència de Catalunya, escrigué diversos llibres com <i>Pràctica, forma i estil de celebrar Corts a Catalunya</i>	Ramon Borrell i Pla
1959	Josep Algué i Sanllehí	Manresa, 1856 - Roquetes, 1930. Jesuïta, director de l'Observatori de l'Ebre com a astrònom i meteoròleg de renom internacional	Ramon Borrell i Pla
1959	Francesc Cots i Argullol	Manresa, 1819-1854. Hereu d'una fàbrica de teixits de cotó, practicà la caritat després d'una joventut dissipada i creà la Casa de Caritat de Manresa, entre altres obres	Ramon Borrell i Pla
1964	Ignasi Puig i Simon	Manresa, 1887 - Barcelona, 1961. Jesuïta, professor de l'Institut Químic de Sarrià, divulgador científic, fou director durant deu anys de l'Observatori de Física Còsmica de Buenos Aires	Àngel Millan i Rigol
1977	Joaquim Sarret i Arbós	Manresa, 1853-1935. Arxiver i historiador de Manresa amb trenta llibres publicats, premiat per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) per la catalogació dels arxius manresans	Àngel Millan i Rigol
1988	Leonci Soler i March	Manresa, 1858-1932. Historiador, arxiver, advocat, propietari i polític, milità a la Lliga Regionalista i fou diputat a Corts i senador en diverses legislatures fins al 1923; promogué, entre altres entitats culturals, el periòdic <i>El Pla de Bages</i> (1904-1936)	Josep Barés i Soler
1999	Oleguer Miró i Borràs	Manresa, 1849-1926. Metge que estudià l'aforística mèdica popular, membre de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, participant a les Bases de Manresa del 1892	Josep Barés i Soler

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
2004	Joaquim Amat-Piniella	Manresa, 1919 - Hospitalet de Llobregat, 1974. Periodista, novel·lista i polític, fou secretari del batlle republicà Francesc Marcet el 1932, combaté al costat de la República a la Guerra Civil, s'exilià i fou un supervivent del camp de Mauthausen	Josep Barés i Soler
2011	Ignasi Oms i Ponsa	Manresa, 1863 - Barcelona, 1914. Arquitecte modernista que deixà la seva empremta a seixanta edificis manresans, participà a les Bases de Manresa del 1892 i fundà a la ciutat el Centre Nacionalista Republicà	Josep Barés i Soler
2017	Josep Maria Planes i Martí	Manresa, 1907 - Barcelona, 1936. Periodista d'investigació, director del setmanari satíric <i>El Be Negre</i> . Autor d'obres de teatre. Fou assassinat a la Rabassada l'agost del 1936 per pistolers de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI)	Eduard de Pobes

La història de la galeria manresana és inseparable de la de Leonci Soler i March, polític catalanista conservador, historiador, arxiver i periodista.⁷ La rivalitat de Manresa amb Igualada com a nucli industrial incrementà la generada al voltant de la importància respectiva de les dues ciutats en les batalles del Bruc del 1808, uns fets que carlins, republicans i catalanistes volien integrar en la seva interpretació de la identitat local, tant abans com després de la celebració del centenari d'aquell esdeveniment el 1908.

Com es pot veure, els pintors manresans Francesc Morell i Francesc Cuixart es repartiren fins al 1911 els retrats dels il·lustres de la localitat. Els autors dels discursos biogràfics foren molt més variats (entre parèntesis s'indica el personatge al qual es dedica el discurs): Francesc Barjau i Pons (cardenal Lluch), Ignasi Simon i Pontí (Magí Pontí), Jaume Collell (Antoni Camps i Fabrés), Josep Servitge i Guitart (Ramon Montanyà), Lluís Torrella i Terme (Maurici Carrió), Vicenç de

7. Pilar MARTÍNEZ-CARNER, *Leonci Soler i March (1958-1932) i els inicis del catalanisme polític*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

Moragas (Maurici Serrahima), Josep Rosal i Esteve (Josep Argullol), Fruitós Ver-neda (Anselm Ignasi Cabanes), Marià Vallès i Vallès (Lluís G. Pons), Joaquim Sarret i Arbós (Ignasi Palà), Josep Maria Manubens i Piqué (Lluís de Peguera), Josep Maria Gasol i Almendros (Ignasi Puig), Josep Sarret (Leonci Soler i March), Lluís Guerrero (Oleguer Miró), Joan Aloy (Amat-Piniella), Raquel Lacuesta (Ignasi Oms) i Joaquim Aloy (Josep Maria Planes).

Igual que a la Galeria de Catalans Il·lustres, a la Galeria de Manresa es registra un gran buit entre els anys deu i cinquanta del segle xx, però, a diferència de la de Barcelona, la reactivació ha estat evident, si bé seguint un ritme més irregular que entre el 1884 i el 1911.

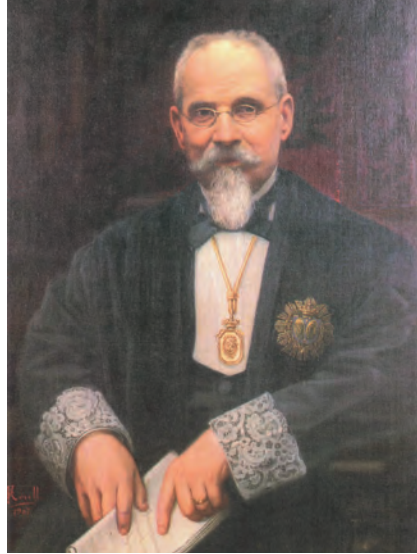
Tots els personatges de la Galeria visqueren en els segles xix i xx, llevat de tres, dels quals dos pertanyen als segles xvi i xvii, i un a l'edat mitjana. La proporció d'eclesiàstics en aquesta Galeria de Manresans Il·lustres és gran amb nou representants entre els vint-i-dos honorats fins al 1988, si bé una part hi figuren com a científics o pedagogs. Després, tots els il·lustres manresans han estat laics. D'alguna manera, el fet reflecteix tant el pes social de l'Església a una ciutat dinàmica i industrial, com la mentalitat dels que els seleccionaren. Únicament quatre dels personatges de la Galeria són fabricants, però foren escollits per les seves activitats culturals, filantròpiques o polítiques. Tingueren a veure amb la Renaixença pel capbaix tres dels il·lustres manresans. Només hi ha un músic i un arquitecte. Sols hi ha dos científics, que a la vegada eren jesuïtes. Els juristes són com a mínim tres. Cinc dels representats a la Galeria tingueren posicions antiliberals, però les opcions catalanistes liberals tenen més pes numèric. La revitalització recent de la galeria manresana li ha permès compensar el caràcter anacrònic que se li havia atribuït.⁸ La incorporació d'un republicà catalanista d'esquerra, exiliat el 1939 i supervivent del camp nazi de Mauthausen, ha matisat el 2004 la coloració conservadora del conjunt. Però no s'ha volgut oblidar un altre periodista catalanista, republicà i molt independent, Josep Maria Planes, assassinat el 1936, al començament de la Guerra Civil, per la seva recerca sobre els que havien mort els germans Badia, després d'haver publicat reportatges sobre connexions entre alguns anarquistes i la criminalitat a Barcelona. Dos retrats han estat retirats de la galeria manresana: el 2017 el del general Ignasi de Despujol i el 2019 el de Lluís Argemí, dos casos excepcionals en el conjunt de les galeries catalanes de ciutadans il·lustres.

8. Jordi PIÑERO I SUBIRANA, «La Galeria de Manresans Il·lustres: un lloc de memòria oblidat», *Dovella* (tardor 1997).

*Galeria de Manresans Il·lustrats*⁹

Joaquim Lluçh i Garriga

Maurici Serrahima i Palà

Lluís de Peguera

Josep Maria Planes i Martí

9. Agraïm la col·laboració de l'Ajuntament de Manresa i, en especial, de la senyora Josefina Espinalt. Fotografies de Joaquim Lluçh, Maurici Serrahima i Lluís de Peguera: Josep Llobet i Gassó (cedida per Josep M. Sanclimens i Genescà); fotografia de Josep Maria Planes: Genís Saez.

Galeria de Vigatans Il·lustres

La Galeria de Vigatans Il·lustres va ser la segona, després de la de Manresa, i la tercera, si s'hi inclou la de Barcelona. Es va inaugurar el 1890. En aquell temps, el Seminari de Vic tenia gran importància i prestigi. Hi estudiaven, com a preparació a les carreres universitàries, joves seglars vigatans que no pensaven ser capellans. Vic tenia el seminari més gran de Catalunya i un dels més grans d'Espanya, amb més d'un miler d'alumnes en una ciutat que tenia dotze mil habitants. En aquella època els estudis superiors a la Universitat de Barcelona no tenien una matrícula oficial gaire més gran. El pes del món eclesiàstic a Vic era enorme i proveïa de clergues no sols tot Catalunya, sinó els països iberoamericans. A més, era un dels fogars de la Renaixença i del catalanisme cultural. El canonge Jaume Collell, amb el setmanari *La Veu del Montserrat*, formulava el catalanisme catòlic i tradicionalista enfront del catalanisme liberal del republicà Valentí Almirall. Collell encapçalà la campanya per a la festa del mil·lenari de Montserrat el 1880 alhora que el bisbe de Vic, Josep Morgades, aconseguia la restauració d'un símbol dels orígens de Catalunya: l'antiga abadia de Ripoll, panteó dels comtes de Barcelona el 1893. Tots dos promogueren la carrera literària de Jacint Verdager abans que caigués en desgràcia davant de l'autoritat eclesiàstica. Aquest fou el context del naixement de la Galeria de Vigatans Il·lustres de l'Ajuntament de la ciutat.

En una ciutat levítica com aquella el primer vigatà il·lustre no podia ser altre que sant Miquel dels Sants Argemí i Mitjà. Dels dotze distingits amb aquest honor fins al 1932, vuit foren eclesiàstics.¹⁰ A la Sala de la Columna de l'Ajuntament

10. Miquel S. SALARICH I TORRENTS i Miquel S. YLLA-CATALÀ I GENÍS, *Vigatans Il·lustres*, Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, 1983, 321 p.

de Vic, on s'acabaren concentrant els quadres, la col·lecció semblava un homenatge a la clerecia dins de la seu civil i laica del poder local. Naturalment també eren capellans i religiosos la gran majoria dels qui llegien els discursos biogràfics a la cerimònia de col·locació dels retrats. El pontificat d'una personalitat intel·lectual de la categoria de Josep Torras i Bages, del 1899 al 1916, refermà el prestigi de Vic i de la seva seu episcopal.

Un pintor local, Manuel Puig i Genís, monopolitzà els retrats encarregats fins al 1897. La regularitat anual de nous il·lustres no es va interrompre fins al buit operat entre aquella data i el 1924, com si es comencés a dubtar de la seva continuïtat, encara que la col·lecció es reprengué aquest darrer any, i encara entre els anys 1925 i 1932 es produïren tres incorporacions noves. En la taula següent es mostren els retrats dels personatges històrics que formen part de la Galeria de Vigatans Il·lustres:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1890	Sant Miquel dels Sants Argemí i Mitjà	Vic, 1591 - Valladolid, 1625. Místic, trinitari descalç, beatificat el 1778 i canonitzat el 1842. La seva devoció inspirà nombroses poesies	Manuel Puig i Genís
1891	Jaume Balmes i Urpià	Vic, 1810-1848. Capellà, pensador, ideòleg i periodista influent, el seu retrat havia entrat a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona el 1880. El seu sepulcre monumental, obra de Josep Bover del 1848, és al centre del claustre de la catedral de Vic des del 1865	Manuel Puig i Genís
1892	Jaume Callís	Vic, 1364 - Barcelona, 1434. Jurista i advocat al servei dels reis Joan I, Martí I, Ferran I i Alfons IV, jutge de la Reial Audiència, traduï al català els <i>Usatges</i> i les <i>Constitucions</i> . Un institut de secundària de Vic en porta el nom	Manuel Puig i Genís
1893	Llucià Gallissà i Costa	Vic, 1731-1810. Jesuïta, bibliotecari, erudit il·lustrat, autor de la biografia de Josep Finestres	Manuel Puig i Genís

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1894	Guillem de Montrodon	Taradell, 1166-1225. Mestre de l'orde del Temple a Catalunya i Aragó, fou el tutor de Jaume I infant durant la seva estada a Montsó. Fou procurador després de les rendes reials. Forma part de la Galeria de Catalans Il·lustres i un grup escolar de Vic en porta el nom	Manuel Puig i Genís
1895	Gabriel d'Avilés	Vic, 1735 - Valparaíso (Xile), 1810. Militar i aristòcrata, fill del corregidor borbònic de Vic, fou governador de Xile, virrei de Río de la Plata i del Perú, successivament. El seu retrat ha estat retirat dos cops de la Galeria i fins ara restablert	Manuel Puig i Genís
1896	Llucià Casadevall i Duran	Vic, 1785-1852. Canonge i bisbe de Vic, relacionat amb Balma i Claret, defensà el patrimoni eclesiàstic durant la desamortització liberal	Manuel Puig i Genís
1897	Ramon Sala i Saçala	Vic, 1605-1697. Veguer de Vic i cap del sometent, aturà la invasió francesa entre el 1694 i el 1698	Manuel Puig i Genís
1924	Josep Xifré i Mussachs	Vic, 1817 - Cervera, 1899. Capellà, segon superior i cofundador dels Missioners Fills de l'Immaculat Cor de Maria d'Antoni Maria Claret i seguidor d'aquest	Manuel Puig i Genís
1925	Josep Sadoc Alemany i Conill	Vic, 1814 - València, 1887. Missioner dominicà i primer arquebisbe de San Francisco de Califòrnia el 1853	Eusebi Molera en feu donació
1932	Josep Gudiol i Cunill	Vic, 1872-1931. Arqueòleg i historiador de l'art eminent, director fundador de l'important Museu Episcopal de Vic, membre corresponent de l'IEC	Feliu Elies (<i>Apa</i>)

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1932	Jaume Collell i Bancells	Vic, 1846-1932. Creador de <i>La Veu del Montserrat</i> , canonge promotor del catalanisme catòlic i tradicionalista, mestre de gai saber als Jocs Florals de Barcelona	Manuel Puig i Genís

Els discursos biogràfics anaren a càrrec de (entre parèntesis d'indica el personatge al qual es dedica el discurs): Miquel Rota (Jaume Balmes), Josep Viquer (Jaume Callís), Josep Galobardes (Llucià Gallissà), Raimon d'Abadal i Calderó (Guillem de Montrodon), Lluís B. Nadal (Gabriel d'Avilés), Martí Genís d'Aguilar (Llucià Casadevall), Joaquim d'Abadal i Calderó (Ramon Sala i Saçala), Lluís Puigdeseus (Josep Xifré) i Manuel Montoto (Josep Sadoc Alemany).

Les col·locacions posteriors al 1932, en plena República, ja no anaren acompanyades del discurs biogràfic habitual. El 1936, començada la Guerra Civil i després del fracàs del cop militar del 19 de juliol, la Galeria de Vigatans Il·lustres fou destruïda; la galeria de Vic i la de Vilafranca del Penedès són els dos únics casos de galeries destruïdes. Els revolucionaris devien trobar que allò era una col·lecció de retrats de capellans, però, a més de l'anticlericalisme, hi havia el propòsit d'esborrar un passat en el qual ells no eren presents, com succeí al Saló de Sant Joan a Barcelona, quan foren tirades per terra i retirades les estàtues allí presents des del 1888, a la vegada que eren destruïdes les de Joan Güell i Ferrer, Antonio López i el general Prim. Poca importància podia tenir en aquell moment a Vic la destrucció d'uns retrats quan morien assassinades per motius suposadament polítics 117 persones —el 7,6 per mil de la població— i després, el 1939, hi hauria l'afusellament de 408 persones més en represàlia, tot i l'èxode vers França, a la vegada que 106 persones foren condemnades a més de dotze anys de presó només a Vic.

Si la revolució havia destruït la Galeria de Vigatans Il·lustres, la contrarevolució l'havia de restablir, i així es feu. El 12 de juliol del 1939 foren reposats el retrat de sant Miquel dels Sants Argemí i el de Jaume Balmes. El pintor en fou Manuel Puig i Genís, que visqué fins al 1957. Els discursos biogràfics van anar a càrrec del clergue Josep Gros i Ragner. El 1940 es restabliren els retrats de Llucià Gallissà i de Gabriel d'Avilés, obra de Llucià Costa, i els discursos foren llegits pel canonge Josep Ramon Casadevall. El 1942 li tocà a Ramon Sala i Saçala i el discurs el pronuncià Eduard Junyent. El 1943 es restablí el retrat de Llucià Casadevall i la biografia la llegí el canonge magistral Felip Pitxot i Colomer. El 1944 li arribà el torn

a Jaume Callís i el discurs el pronuncià Josep Rius i Serra. El 1945 es reposaren els retrats de Josep Sadoc Alemany i la biografia la llegí J. M. Garganta de l'orde de Predicadors. El 1946 fou restablert el retrat de Jaume Collell i el discurs biogràfic anà a càrrec d'Eduard Junyent. El 1947 fou restaurat el de Josep Xifré i el pare Lluís Pujol en llegí l'elogi. Finalment, la Galeria d'abans del 1936 quedà completa amb el retrat de Josep Gudiol el 1948 i el discurs biogràfic va anar a càrrec d'Eduard Junyent, que fou el seu successor com a director del Museu Episcopal de Vic. En aquest darrer període, la data de les cerimònies fou el 9 de juliol, el dia de la commemoració de la mort de Balmes. El Patronat d'Estudis Ausonencs tingué sempre un paper principal, i la major part dels discursos els pronunciaren membres seus. Les personalitats que completen la Galeria de Vigatans Il·lustres es mostren en la taula següent:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1948	Martí Genís i Aguilar	Vic, 1847 - Barcelona, 1932. Poeta, novel·lista i farmacèutic, premiat en els Jocs Florals de Barcelona els anys 1882 i 1888. Membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona	Ramon Torrents i Rius
1949	Joaquim Salarich i Verdaguer	Vic, 1816 - Caldes d'Estrac, 1884. Metge forense, higienista i historiador, publicà <i>Higiene del tejedor</i> (1858), una història de Vic i uns apunts per a la de Caldes d'Estrac, el balneari de la qual fomentà	Manuel Puig i Genís
1959	Josep Francesc de Ferrer-Llupià-Vila de Savassona	Vic, 1764-1826. Aristòcrata i hisendat, baró de Savassona, membre de la Junta del Principat de Catalunya a Lleida el 1808 contra els francesos en representació de Vic el 1808 i, després, membre de la Junta Central a Aranjuez. A les grans pèrdues patrimonials del 1808 al 1814, s'uniren les del 1820 al 1823. La restauració absolutista li retornà propietats, però no la salut malmesa. El seu palau a Barcelona és la seu de l'Ateneu Barcelonès	Ramon Torrents i Rius

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1961	Guillem Caçador	Vic, 1477 - Roma, 1527. Bisbe de Barcelona, participà en el Concili de Trento, aplicà la reforma a la seva diòcesi i defensà la jurisdicció eclesiàstica enfront de Felip II	Ramon Torrents i Rius
1966	Jaume Font i Andreu	Vic, 1894 - Sant Sebastià, 1968. Vicari general de Vic en la clandestinitat durant la Guerra Civil, bisbe de Zamora el 1944 i primer bisbe de Sant Sebastià el 1950, nova diòcesi que ell organitza, però no perdé el contacte amb Vic	Ramon Torrents i Rius
1974	Lluís Romeu i Corominas	Vic, 1874-1937. Capellà organista, compositor de música sacra i mestre de capella a Vic des del 1901; en contacte amb l'Orfeó Català, renovà la música d'església	Joan Vilà i Moncau
1976	Andreu Febrer i Callís	Vic, 1375-1444. Poeta d'estil trobadoresc, al servei del rei Alfons el Magnànim com a militar i diplomàtic. Traduí al català la <i>Divina comèdia</i> , de Dante	Montserrat Vila de Roca
1978	Miquel Rovira i Serrabassa	Vic, 1882-1957. Capellà, mestre de capella de la catedral de Vic, creador de l'Orfeó Vigatà, en relació amb l'Orfeó Català	Lluís Xandri
1981	Manuel Serra i Moret	Vic, 1884 - Perpinyà, 1963. Socialista catalanista. Primer fou membre de la Unió Catalanista i el 1923 fundà la Unió Socialista de Catalunya. Alcalde de Pineda, visqué a Amèrica entre el 1925 i el 1928, fou conseller de la Generalitat de Francesc Macià el 1931, entrà al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) el 1936. El 1945 fundà el Moviment Socialista de Catalunya i morí a l'exili. Donà la casa que tenia a Vic al Patronat d'Estudis Ausonencs per a acabar les obres del Temple Romà	Joan Solà

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1981	Eduard Junyent i Subirà	Vic, 1901-1978. Capellà, director del Museu Episcopal de Vic, membre corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i de l'IEC, creà la revista <i>Ausa</i> i publicà el <i>Diplomatari de la ciutat de Vic</i> i <i>La ciutat de Vic i la seva història</i>	Joan Solà
1982	Josep Serra i Campdelacreu	Vic, 1848-1901. Poeta, regidor, cronista de la ciutat, descobridor del Temple Romà de Vic i pare de Manuel Serra i Moret	Joan Solà
1983	Ramon d'Abadal i de Vinyals	Vic, 1888-1970. Historiador i polític, propietari rural, fundador d'Acció Catalana el 1922, tornà a la Lliga de Cambó el 1933 i dirigí <i>La Veu de Catalunya</i> . S'hagué d'exiliar el 1936, tornà el 1939, fou membre de l'IEC, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i de la Real Academia de la Historia a Madrid. Començà la compilació documental <i>Catalunya carolíngia</i> i publicà <i>Els primers comptes catalans</i> (1958) i també la història del comte Guifré el Pilós (1989)	Joan Rifa
1983	Narcís Verdaguer i Callís	Vic, 1863 - Barcelona, 1918. Advocat i polític, defensor del dret civil català, fundador el 1891 de <i>La Veu de Catalunya</i> , que cedí a Prat de la Riba el 1899. Fou vicepresident de la Lliga Regionalista, regidor de Barcelona, president de la Societat Econòmica d'Amics del País, diputat a Corts per Vic el 1914. Es casà amb Francesca Bonnemaïson, fundadora de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona	Ferran Sans

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1983	Raimon d'Abadal i Calderó	Vic, 1862 - Rupià, 1945. Polític i advocat, cofundador de la Lliga Regionalista, diputat i senador. Quan era degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona, fou destituït i sancionat durant la dictadura de Primo de Rivera. Diputat a les primeres Corts de la República i al Parlament de Catalunya com a cap de la minoria d'oposició, s'hagué d'exiliar el 1936 i fou multat en tornar el 1939	Ferran Sans
1999	Carme Sallès i Balangueras	Vic, 1848 - Madrid, 1911. Monja professa el 1872 a Vic, fundà les Concepcionistes Missioneres de l'Ensenyament, el 1892, a Burgos amb escoles avui a dinou països per a l'educació de la dona. Canonitzada a Roma el 2012	Ferran Sans
2002	Maria Àngels Anglada d'Abadal	Vic, 1930 - Figueres, 1999. Poeta, novel·lista, assagista, especialista en filologia clàssica, professora d'un institut de secundària a Figueres, membre de l'IEC. Entre molts altres llibres ha escrit <i>Poesia completa</i> (2009) i <i>No em dic Marta</i> (1981)	Joan Solà
2015	Joan Riera i Rius	Vic, 1919-1992. Empresari, lluità amb el bàndol nacional a la Guerra Civil després de l'assassinat del seu pare, fabricant d'embotits. Cap de Caritas de Vic, Riera i Rius promogué els habitatges socials i diverses obres d'interès col·lectiu	Ferran Sans

La Galeria salvà la seva continuïtat amb set vigatans il·lustres elegits durant els vint-i-vuit anys que van del 1948 al 1976, després d'haver tornat a col·locar els dotze retrats destruïts el 1936. Sota el règim constitucional, han estat inclosos en la Galeria deu vigatans més al llarg de trenta-vuit anys. El darrer quadre va ser col·locat l'any 2015. Són vint-i-nou, en total. Es tracta d'una galeria amb continuïtat fins als nostres dies. Les dues primeres i úniques dones foren escollides com a vigatanes il·lustres el 1999 i el 2002.

Els autors de les semblances llegides el dia de la col·locació dels retrats, que s'indiquen a continuació entre parèntesis, foren els següents: Miquel S. Salarich i Torrents (Martí Genís i Aguilar i Joaquim Salarich i Verdaguer), Josep Maria Bassols i Genís (Josep Francesc de Ferrer-Llupià-Vila de Savassona), Xavier Bastida i Canal (Guillem Caçador), Lluís Cura i Pellicer (Jaume Font i Andreu), Joan Anton Maragall Noble (Lluís Romeu i Corominas), Antoni Comas (Andreu Febrer i Callís), Jaume Camprodon (Miquel Rovira i Serrabassa), Isidre Molas (Manuel Serra i Moret), Josep Maria Gudiol i Ricard (Eduard Junyent), Antoni Pladevall (Josep Serra i Campdelacreu), Josep Maria Font i Rius (Ramon d'Abadal i de Vinyals), Miquel S. Salarich i Torrents (Narcís Verdaguer i Callís), Carles Miralles (Maria Àngels Anglada) i Oriol Casellas (Joan Riera i Rius).

*Galeria de Vigatans Il·lustres*¹¹

Jaume Balmes

Guillem de Montrodon

Joaquim Salarich i Verdaguer

Maria Àngels Anglada d'Abadal

11. Agraïm la col·laboració de l'Arxiu Municipal de Vic i, en especial, del senyor Francesc de Rocafiguera. Fotografies: Arxiu Municipal de Vic.

Galeria de Vallencs Il·lustres o de Ciutadans Il·lustres de Valls

Al setmanari *La Veu de la Comarca*, el 15 de març de 1885, aparegué per primer cop la idea d'una galeria de vallencs il·lustres. L'any 1891, en el centenari de la institució de les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela a Valls, es va crear la Galeria de Vallencs Il·lustres, situada al saló de sessions de l'Ajuntament de la ciutat.¹² Des de llavors ençà, cada deu anys, la ciutat ret homenatge a un ciutadà amb la distinció de fill il·lustre i en penja el retrat a la Galeria. Fins al moment han estat reconeguts amb aquest honor vint-i-tres ciutadans, vuit dels quals fins al 1921, sis entre el 1931 i el 1971 i nou des del 1981 fins al 2011. És una galeria viva. No ha fallat mai la periodicitat decennal. A la Galeria de Vallencs Il·lustres figuren els retrats de les persones següents:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1891	Anton Palau Térmens	Valls, 1806 - Barcelona, 1868. Eclesiàstic i escriptor, bisbe de Vic el 1854 i de Barcelona entre el 1857 i el 1862	Francesc Galofré Oller

12. Ricard IBARRA I OLLÉ, *La Galeria de Vallencs Il·lustres (1891-1991): Cent anys d'una tradició*, Valls, 1991, 31 p., coll. «Quaderns de Valls», 2. Parteix de la consulta de les actes dels plens municipals i dels seus acords.

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1891	Pere Anton Veciana Rabassa	Sarral, 1682 - Valls, 1736. Pagès, ramader i batlle de Valls el 1719, cap de l'esquadra contra el Carrasclat i després comandant dels Mossos d'Esquadra, ell i la seva família, fins al 1836	Francesc Guasch Homs
1901	Pau Baldrich Martí	Valls, 1759-1834. Propietari i polític; com a batlle de Valls, instituï les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela	Bonaventura Casas
1901	Jaume Sitjó Carbonell	Valls, ? - Sant Mateu, 1351. Eclesiàstic, bisbe de Lleida del 1341 al 1348 i de Tortosa del 1348 al 1351	Bonaventura Casas
1911	Albert Felip de Baldrich i de Veciana, marquès de Palmerola	Valls, 1786 - Madrid, 1864. Aristòcrata, militar (coronel) i polític (diputat i senador). Lluità contra els francesos el 1809, però fou fet presoner. Donà suport a Isabel II durant la primera carlinada	Ramir Lorenzale (aquest retrat es va perdre; l'actual és de Josep M. Tort)
1911	Josep Martí Janer	Valls, 1814-1873. Eclesiàstic, fundador de la Casa de Caritat de la Ciutat	Francesc Galofré Oller
1921	Lluís Bonifaç Massó	Valls, 1730-1786. Escultor exponent del Barroc català, autor de retaules i escultures exemptes	Francesc Galofré Oller
1921	Andreu-Avellí Comerma i Batalla	Valls, 1842 - Ferrol, 1917. General del cos d'enginyers navals, dirigí el dic de la Campana al port del Ferrol	Francesc Galofré Oller
1931	Narcís Oller Moragas	Valls, 1846 - Barcelona, 1930. Procurador dels tribunals, creador de la novel·la catalana moderna de sensibilitat realista; la seva obra més famosa és <i>La febre d'or</i> (1890-1892)	Francesc Galofré Oller
1941	Tomàs Caylà Grau	Valls, 1895-1936. Cap polític carlí i periodista, executat pels milicians antifeixistes al començament de la Guerra Civil del 1936	Eduard Castells, substituït per Francesc Galofré Surís

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1941	Miquel Colom Cardany	Valls, 1895-1936. Polític conservador, diputat per a Valls el 1919, assassinat al començament de la Guerra Civil	Eduard Castells, substituït per Francesc Galofré Surís
1951	Jaume Huguet	Valls, 1412 - Barcelona, 1492. Pintor gòtic introductor d'innovacions flamenques. El Museu Nacional d'Art de Catalunya conserva vint-i-cinc pintures d'aquest autor	Eduard Castells
1961	Francesc Galofré Oller	Valls, 1864 - Barcelona, 1942. Pintor acadèmic de temes històrics i religiosos	Francesc Galofré Surís
1971	Carles Cardó Sanjoan	Valls, 1884 - Barcelona, 1958. Eclesiàstic, escriptor, traductor al català de Sèneca i de llibres de la Bíblia. Exiliat el 1936, es refugià a Friburg, publicà a París <i>Història espiritual de les Espanyes</i> el 1946, llibre que no es pogué publicar en català fins al 1977. Fou contrari al nacionalcatolicisme	Maria Àurea Català Roca
1981	Robert Gerhard Ottenwaelder	Valls, 1896 - Cambridge, 1970. Compositor de música clàssica	Francesc Galofré Surís
1981	Jaume Mercadé i Queralt	Valls, 1889 - Barcelona, 1967. Orfebre i pintor	Josep Maria Tost
1991	Els Xiquets de Valls	Homenatge a les colles de castellers existents a Valls des del segle XVIII; es tracta d'una activitat difosa des de Valls a la resta de Catalunya	Maria Lluïsa Clos (és una pintura abstracta i simbòlica)
2001	Maria Güell Puig	Valls, 1848 - Cervera, 1925. Religiosa fundadora de la congregació Institut de la Caritat de l'Immaculat Cor de Maria, dedicada a l'atenció de malalts i a l'educació	Maria Teresa Sanromà
2001	Manuel González Alba	Valls, 1894 - Barcelona, 1934. Polític i periodista, nacionalista català i comunista, mort a la revolta del Sis d'Octubre del 1934 al local del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI)	Agnès Padró

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
2001	Cèsar Martinell i Bonet	Valls, 1888 - Barcelona, 1973. Arquitecte situat entre el Modernisme i el Noucentisme	Pere Queralt
2011	Pere Català Pic, Pere Català Roca i Francesc Català Roca	Pere Català Pic: Valls, 1889 - Barcelona, 1971. Fotògraf i escriptor, pare de Pere i Francesc Català Roca. Pere Català Roca: Valls, 1923 - Barcelona, 2009. Fotògraf i historiador dels castells catalans i dels castellers. Francesc Català Roca: Valls, 1922 - Barcelona, 1998	Enric Adserà

Dels vint-i-tres vallencs il·lustres, el grup professional més nombrós és el dels artistes, amb vuit pintors, escultors i fotògrafs. Si hi afegim un arquitecte i un músic compositor, resulta un conjunt de deu personalitats dedicades a les arts. Alguns són tan notables com el pintor de retaules del segle xv Jaume Huguet, l'escultor del segle XVIII Lluís Bonifaç, els fotògrafs Pere Català Pic —autor del cartell del 1936 «Aixafem el feixisme», fotografia d'una espadenya sobre una creu gamada— i els seus dos fills Francesc i Pere Català Roca, l'arquitecte modernista dels grans cellers cooperatius Cèsar Martinell i Bonet o el compositor del segle xx Robert Gerhard. El segon grup en nombre és el dels eclesiàstics amb dos bisbes, una monja fundadora d'una congregació, que és l'única dona de la Galeria, i el canonge Cardó, que sobresortí com a escriptor amb el llibre *Història espiritual de les Espanyes*, que no es pogué publicar a l'Espanya franquista. Els polítics presenten un nombre semblant al dels eclesiàstics. És remarcable l'elecció d'un nacionalista revolucionari i marxista, Manuel González Alba, mort a la revolta del Sis d'Octubre del 1934 a Barcelona. Aquesta elecció contrasta amb la feta en plena postguerra de dos polítics de dretes, morts «por Dios y por España». Al costat dels cinc polítics hi ha dos militars d'alta graduació. L'independentista i comunista Manuel González Alba va ser escollit el 2001 al mateix temps que la mare Maria Güell i l'arquitecte Cèsar Martinell. Un sol escriptor seglar apareix a la galeria: el famós novel·lista Narcís Oller Moragas, el de *La febre d'or*, de finals del segle XIX i començaments del segle XX. Al fundador dels Mossos d'Esquadra, el proborbònic del segle XVIII, Pere Anton Veciana Rabassa, se'l pot classificar alhora com a polític i com a militar, i s'ha demanat que se'n retiri el retrat.

Des del punt de vista cronològic, tots els vallencs il·lustres pertanyen als segles XIX i XX, llevat d'un de medieval, el pintor Jaume Huguet, i tres dels se-

gles XVII i XVIII: el bisbe Sitjó, l'escultor Bonifaç i el cap dels Mossos d'Esquadra, Veciana. El predomini de l'edat contemporània és aclaparador.

Els autors de les semblances biogràfiques llegides amb motiu de la col·locació del retrat de cada il·lustre foren els següents (entre parèntesis s'indica el personatge al qual es dedica el discurs): Pau Parellada i Molas (Anton Palau); també Pau Parellada (Pere Anton Veciana); Tomàs Masgoret (Pau Baldrich); Antoni Llor (Jaume Sitjó); Eduard Batlle i Campassol (Albert Felip de Baldrich i de Veciana); Josep Massons (Josep Martí Janer); Cèsar Martinell (Lluís Bonifaç); Francesc Ballester Castells (Andreu-Avel·lí Comerma i Batalla); Vicent de Moragas (Narcís Oller); Marcel·lí Robert Cendra (Tomàs Caylà); Lluís Martinell Richetta (Miquel Colom); Pau Mercadé (Jaume Huguet); Cèsar Martinell (Francesc Galofré); Miquel Melendres, canonge de la catedral de Tarragona (Carles Cardó); Joan Ventura Solé (Robert Gerhard); Daniel Mercadé (Jaume Mercadé); Pere Català Roca (els Xiquets de Valls).

Amb els val·lencs il·lustres del 1891, 1901 i 1911 es va seguir la pauta de designar un eclesiàstic i un representant de la classe dominant de la localitat. Després, s'obrí més el ventall. El retrat de Baldrich i de Veciana es perdé el 1937 amb motiu d'unes obres i va haver de ser reposat el 1981, un cop pintat per un altre pintor. Narcís Oller fou l'únic val·lenc il·lustre nomenat en vida, encara que morí el mes següent. El 1931, que fou l'any de la nominació de Narcís Oller, va ser descartat un altre candidat, l'abat de Poblet Arnau d'Eixamús (1348-1361), i sembla que l'anticlericalisme de l'època hi tingué a veure. Dels dos elegits en la postguerra, el 1941, com a «màrtirs» del bàndol vencedor de la guerra —Caylà i Colom—, no es feren els retrats fins al 1951 i foren obra d'Eduard Castells, però no agradaren a les autoritats municipals i foren substituïts per dos de Galofré Surís. A l'hora d'elegir els il·lustres del 1961, foren presentats quatre candidats: Carles Cardó, el literat Pau Parellada, el pintor Francesc Galofré i l'arquitecte Fra Josep de la Concepció. Al final només quedà Galofré. Cardó desvetllava encara aprensions per la seva defensa de l'arquebisbe Vidal i Barraquer, que no signà la carta dels bisbes del 1937, i per la seva crítica del franquisme i de la ideologia de la *Cruzada*. Quan Cardó fou elegit el 1971, es procurà deixar en la penombra el seu catalanisme i la part del seu pensament que no lligava amb el franquisme.

La reforma de les bases, acordada el 1988, suprimia l'exigència que la personalitat honorada fos nascuda a Valls, i la Galeria passà a denominar-se oficialment *Galeria de Ciutadans Il·lustres de Valls*. El 1980 a la revista *Cultura* es va demanar retirar de la Galeria Pere Anton Veciana per haver estat partidari de Felip V de Borbó i va ser titllat de botifler. A més, s'argumentà que no havia nascut a Valls. L'elecció d'un col·lectiu de gent anònima com els Xiquets de Valls, el 1991, indicà que s'havia entrat en una altra època.

*Galeria de Ciutadans Il·lustres de Valls*¹³

Pere Anton Veciana Rabassa

Lluís Bonifaç Massó

Narcís Oller Moragas

Manuel González Alba

13. Agraïm la col·laboració de l'Ajuntament de Valls i, en especial, del senyor Joan Plana. Fotografies: Servei de Comunicació de l'Ajuntament de Valls.

Galeria de Tarragonins Il·lustres

Malgrat que el 1898 és un any depriment des del punt de vista polític a causa de la desfeta colonial enfront dels Estats Units i dels revoltats cubans i filipins, Tarragona va inaugurar aquell any la seva galeria de ciutadans il·lustres per les festes de Santa Tecla, la festa major de la ciutat, en una sala contigua a la de les sessions plenàries del consistori, coneguda popularment com la *sala dels penjats*, que vol dir la dels retrats penjats a la paret. Es tracta d'una de les galeries vives de Catalunya perquè, en els anys darrers, s'hi han continuat produint incorporacions noves. Igual que s'ha fet a altres galeries, aquesta no sols ha inclòs darrerament dones, sinó també personalitats vivents contra la norma antiga de concedir aquest honor només a títol pòstum. La Galeria començà amb el retrat de Josep Yxart i de Moragas fet per un pintor de primera fila: el seu amic Santiago Rusiñol. Després, s'obrí un llarg parèntesi sense cap nova incorporació fins al 1935. Superat el parèntesi de la Guerra Civil, novament hi hagué un buit entre el 1959 i el 1978, però la Galeria es va refer. A la Galeria de Tarragonins Il·lustres figuren els retrats de les persones següents:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1898	Josep Yxart i de Moragas	Tarragona, 1852-1895. Crític literari a diversos periòdics. Introduïdor del naturalisme	Santiago Rusiñol
1935	Bonaventura Hernández Sanahuja	Tarragona, 1810-1891. Arqueòleg i historiador. Responsable del Museu Arqueològic de Tarragona (1851). Evità l'enderrocament de la muralla ibèrica i romana	Antoni Cartanyà

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1941	Eduard Torroja i de Caballé	Tarragona, 1847 - Madrid, 1918. Matemàtic. Impulsor de la geometria projectiva. Catedràtic i acadèmic	Medina
1943	Josep Pin i Soler	Tarragona, 1842-1927. Novel·lista i dramaturg en llengua catalana. Fou contrari a les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans	Josep Rovira
1945	Plàcid Maria Montoliu i Sarriera	Tarragona, 1826 - El Morell, 1899. Advocat, historiador i polític. Alcalde de la ciutat, diputat i senador del partit conservador. Lluità contra la filloxera i defensà els monestirs de Poblet i de Ripoll. Marquès de Montoliu	Paco Ribera
1951	Emili Morera i Llauradó	Tarragona, 1846-1918. Historiador, periodista, arqueòleg i advocat. Autor de <i>Tarragona cristiana</i>	Carles Bages
1954	Maria Josepa Massanés i Dalmau	Tarragona, 1811 - Barcelona, 1887. Poeta en català. Precursora, en part, del feminisme. Figura a la Galeria de Catalans Il·lustres de Barcelona	Lluís García Oliver
1958	Eduard Saavedra i Moragas	Tarragona, 1829 - Madrid, 1912. Enginyer de camins, arquitecte, arqueòleg i arabista. Descobrí les restes de Numància	R. Bruguera (retrat donat a la ciutat per Juan Grinda Saavedra, net de l'illustre Eduard Saavedra)
1979	Antoni Rovira i Virgili	Tarragona, 1882 - Perpinyà, 1949. Periodista, historiador i polític. Ideòleg del nacionalisme català republicà. La Universitat de Tarragona porta el seu nom	Joaquim Icart i García
1981	Pere Lloret i Ordeig	Tarragona, 1872 - Barcelona, 1967. Advocat i polític republicà catalanista. Presidí la Diputació de Tarragona entre el 1917 i el 1923 i fou conseller de la Mancomunitat de Catalunya. Fou alcalde de Tarragona durant els anys republicans fins al 1936 i diputat del Parlament de Catalunya com a únic representant d'Acció Catalana. El 1939 s'hagué d'exiliar	Lluís García Oliver

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
2012	Domènec Batet i Mestres	Tarragona, 1872 - Burgos, 1937. General. Cap de la regió militar de Catalunya el 6 d'octubre del 1934, reprimí la revolta de la Generalitat amb el mínim de danys humans i materials. Després, fou cap de la divisió militar amb seu a Burgos, fou afusellat per no voler participar en l'aixecament del 19 de juliol del 1936	Rafael Català (retrat pintat el 1997)
2016	Olga Xirinacs i Díaz	Tarragona, 1936. Poeta, narradora i assagista	Joaquim Icart i García
2017	Montserrat Abelló i Soler	Tarragona, 1918 - Barcelona, 2014. Poeta i traductora. Va viure a l'exili des del 1939 a Anglaterra i a Xile. Des del 1960 fou professora del Centre d'Informació Catòlica Femenina (CICF) de Barcelona. Premi d'Honor de les Lletres Catalanes el 2008	Antoni Miró
—	Pere Anton Torres i Jordi	Tarragona, 1843 - Espluga de Francolí, 1901. Polític, periodista, autor d'obres de teatre. Diputat a Corts, governador a diferents províncies, alt funcionari. Promotor del balneari de l'Espluga de Francolí	—
2019	Neus Segrià i Fortuny	Tarragona, 1931-2021. Ceramista i mestra d'art	Alicia Grau

A la Rotonda del palau municipal es troben quatre bustos de quatre personatges més a la memòria dels quals la ciutat rendeix tribut. En primer lloc, el bibliòfil, historiador i notari Josep Gramunt i Subiela (Tarragona, 1893 - Barcelona, 1968), obra de l'escultor Jordi Vila Colldeforns de l'any 1993; Gramunt donà la seva gran biblioteca a la ciutat de Tarragona. En segon lloc, l'arquitecte modernista Josep Maria Jujol i Gibert (Tarragona, 1879 - Barcelona, 1949), obra de Bruno Gallart del 2002. En tercer lloc, les acompanya la de William Tarin Naurer (Lausana, 1869 - Madrid, 1926), fundador, l'any 1886, del Club Gimnàstic de Tarragona —el Nàstic—; el bust és obra de l'escultor Salvador Martorell i es feu el 1981. Finalment, el bust de l'arqueòleg Bonaventura Hernández i Sanahuja (Tarragona, 1810-1891), obra de l'escultor Carles Mani el 1991; Hernández i Sanahuja fou el gran impulsor del Museu Arqueològic de Tarragona a partir del 1851.

*Galeria de Tarragonins Il·lustres*¹⁴

Josep Yxart i de Moragas

Antoni Rovira i Virgili

Domènec Batet i Mestres

Olga Xirinacs i Díaz

14. Agraïm l'atenta col·laboració del cap del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal de Tarragona, Jordi Piqué, que ha ajudat a omplir alguns buits de la nostra recerca. Agraïm la col·laboració de l'Ajuntament de Tarragona, del Museu d'Història de Tarragona i del Servei d'Arxiu i Documentació Municipal, i, en especial, dels senyors Jordi Piqué i Cristòfor Salom. Fotografies: Foto Mauri - Ajuntament de Tarragona.

Galeria de Vilafranquins Il·lustres

Aquesta galeria, constituïda per un acord municipal del 1901, disposa de tretze retrats a l'oli de format gran, i va restar aturada després del 1924, amb una penúltima incorporació el 1947 i la darrera el 1980. El 1942 l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès edità un fullet de trenta planes, prologat per Manuel Benach, que n'era l'alcalde aleshores, amb la relació dels personatges que són recordats amb un retrat al saló municipal de sessions. Cada fotografia de cada retrat a l'oli l'acompanya una semblança d'una plana, escrita el mateix 1942 per diverses personalitats en funció del seu saber i del seu càrrec eclesiàstic en el cas dels vilafranquins que arribaren a bisbes. El 1989 Joan Bosch i Planas publicà un llibre titulat *Pintura i escultura a la casa de la vila, Vilafranca del Penedès 1988*. Aquesta obra ha permès completar la informació de l'anterior, però no dona els noms dels pintors autors dels quadres i el darrer retrat de fill il·lustre de la vila que esmenta fou el col·locat el 1980, sense que es pugui saber amb certesa si des d'aleshores n'hi ha hagut més.

Al saló municipal de plens es troben també els bustos dels dos germans Milà i Fontanals: el del filòleg Manuel, obra d'Antoni Coll i Pi, i el d'en Pau, professor d'història de l'art de Llotja a Barcelona i crític d'art, obra d'Enric Clarasó. Els Milà i Fontanals eren de Vilafranca del Penedès, que s'enorgulleix d'ells. També llueixen al mateix lloc dues pintures històriques de gran format de Claudi Lorenzale (1815-1899), donades per la seva propietària el 1907. Aquests quadres illustren dos fets històrics esdevinguts a Vilafranca del Penedès, que són la mort del rei Pere el Gran el 1285 i la trobada, el 1461, entre la delegació de la Generalitat i la reina Joana Enríquez, segona esposa de Joan II, madrastra de Carles de Viana i mare de Ferran II. Es tracta de l'anomenada *concòrdia de Vilafranca*, que no impedí la guerra civil catalana del 1462 al 1472.

La Galeria començà amb molta empenta, atès que el 1901 s'hi penjaren quatre retrats tot d'una. Però s'aturà el 1924, com s'ha indicat.

El fullet del 1942 està dedicat al governador civil Antoni Correa Veglison amb l'estil propi de l'època. El fet que fossin enaltits dos clergues considerats catalanistes —encara que haguessin estat bisbes—, com Josep Morgades i Gili i Josep Torras i Bages, era un fet gens corrent en aquell temps, encara que se n'amaguessin les tendències, ja que encara faltaven tres anys perquè s'acabés la Segona Guerra Mundial i el règim franquista estava en la seva fase més filofeixista i catalanòfoba. A la Galeria de Vilafranquins Il·lustres figuren els retrats de les persones següents:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1901	Manuel Milà i Fontanals	Vilafranca del Penedès, 1818 - Barcelona, 1884. Filòleg, catedràtic de literatura de la Universitat de Barcelona i un dels promotors dels primers Jocs Florals de Barcelona el 1854. Té un monument important a Vilafranca	Ricard Clausells i Gambús
1901	Josep Morgades i Gili	Vilafranca, 1826 - Barcelona, 1901. Bisbe de Vic i després de Barcelona durant els tretze darrers mesos de la seva vida. Instà a la predicació i la catequesi en llengua catalana	Ricard Clausells i Gambús
1901	Francesc Xavier Llorens i Barba	Vilafranca, 1820 - Barcelona, 1872. Catedràtic de filosofia de la Universitat de Barcelona, introductor de la filosofia escocesa del sentit comú	Ricard Clausells i Gambús
1901	Antoni Estalella i Sivilla	Vilafranca, 1844 - Terol, 1896. Eclesiàstic, bisbe de Terol els darrers dos anys de la seva vida, on va crear diverses institucions de caritat	Ricard Clausells i Gambús
1902	Ramon de Penyafort	Santa Margarida i els Monjos, 1180 - Barcelona, 1275. Eclesiàstic, frare dominicà, escolàstic, especialista en dret canònic, confessor de Jaume I. Fou santificat per l'Església el 1601	Ricard Clausells i Gambús
1903	Enric Vallès i Soler d'Aragonès	Vilafranca, 1835 - Santiago de Xile, 1889. Diplomàtic ambaixador d'Espanya al Perú i a Xile, promogué la reconciliació amb aquests estats després de la guerra del 1866	Ricard Clausells i Gambús

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1906	Fèlix Janer i Bertran	Vilafranca, 1761 - Barcelona, 1863. Metge, catedràtic de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona a l'Hospital de la Santa Creu. Difusor de l'homeopatia i del concepte de responsabilitat moral i social del metge	Ricard Clausells i Gambús
1907	Pere de Copons i de Copons	Vilafranca, 1675 - Tarragona, 1753. Eclesiàstic, bisbe de Girona entre el 1726 i el 1728 i després arquebisbe de Tarragona entre el 1728 i el 1753. Dedicà part de les seves rendes als pobres i convocà diversos concilis provincials	Ricard Clausells i Gambús
1908	Gaietà Vidal de Valenciano	Vilafranca, 1834 - Barcelona, 1893. Escriptor, assagista, prosista en llengua catalana en el període de la Renaixença, catedràtic de la Universitat de Barcelona i president de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, fou conservador canovista, però sense cap càrrec polític	Ricard Clausells i Gambús
1916	Josep Torras i Bages	Les Cabanyes (Alt Penedès), 1848 - Vic, 1916. Eclesiàstic, ideòleg del regionalisme catòlic catalanista, bisbe de Vic el 1899, contrari a l'integrisme. Com en el cas de Morgades, a qui succeí a la seu de Vic, el seu retrat ingressà a la Galeria de Vilafranquins Il·lustres pocs mesos després que morís	Ricard Clausells i Gambús
1924	Maria Ràfols i Bruna	Vilafranca, 1781 - Saragossa, 1853. Monja hospitalària, visqué els setges de Saragossa pels francesos i fou fundadora de les Germanes de la Caritat de Santa Anna el 1818. Va ser beatificada el 1994	Ricard Clausells i Gambús
1947	Joan Àlvarez de Sisternes	Vilafranca, 1873 - Cervelló, 1936. Aristòcrata i polític. Alcalde de Vilafranca durant la dictadura de Primo de Rivera. Fou assassinat el 20 d'agost del 1936	Josep Rovira i Soler

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1980	Josep Estalella i Graells	Vilafranca, 1879 - Barcelona, 1938. Físic, químic i pedagog renovador. Catedràtic d'ensenyament secundari. Fou director de l'Institut Escola de la Generalitat a Barcelona el 1932	Josep Rovira i Soler

Com es pot veure, la proporció d'eclesiàstics és la més alta en una galeria de fills il·lustres d'una ciutat catalana: sis de tretze, amb quatre bisbes, un sant medieval i una monja beatificada, tots elegits en el transcurs del primer quart del segle xx. Completen el repertori dos erudits i acadèmics relacionats amb la Renaixença, un filòsof, un metge i un diplomàtic de l'Estat espanyol. Un antic alcalde que feu pavimentar el centre de la ciutat i fou honorat com a «caído por Dios y por España» després de la Guerra Civil i un pedagog renovador dels anys de la Generalitat republicana semblen les darreres incorporacions, l'última del 1980. Les dades han estat confirmades i completades amb l'assessorament del director de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès, Josep Maria Masachs. Cal advertir que els retrats anteriors a la Guerra Civil foren destruïts arran dels fets d'octubre del 1934 i s'hagueren de restablir en la postguerra.¹⁵

Entre els autors de les breus semblances que acompanyen les fotografies dels quadres, hi apareixen (entre parèntesis s'indica el personatge al qual es dedica el discurs): Manuel de Montoliu (Manuel Milà i Fontanals), Tomàs Carreras i Artau (Francesc Xavier Llorens i Barba), Lluís Urpí (Ramon de Penyafort), el canonge Joan Boada (Enric Vallès i Soler), Jaume Peirí (Fèlix Janer i Bertran), Antoni Sabaté (Gaietà Vidal de Valenciano), el capellà Tomàs Pujadas (Maria Ràfols), els bisbes de Barcelona, Girona i Vic, i l'administrador apostòlic de Terol, que signaren, respectivament, les planes dedicades a Josep Morgades, Pere de Copons, Josep Torras i Bages i Antoni Estalella.

Sembla que aquesta és l'única galeria catalana de ciutadans il·lustres que ha estat contestada per un grup de la mateixa localitat, amb el nom de Comissió de la Memòria, que proposa, via Viquipèdia, alguna substitució i noves incorporacions, alhora que demana suport per als candidats vilafranquins que el grup presenta, i en cada cas ofereix la semblança justificativa corresponent.

15. Joan COSTA I DEU i Modest SABATÉ I PUIG, *La veritat del 6 d'Octubre*, Valls, Cossetània, 2006, p. 138 (primera edició de gener de 1936).

*Galeria de Vilafranquins Il·lustres*¹⁶

Josep Morgades i Gili

Josep Torras i Bages

Josep Estalella i Graells

Francesc Xavier Llorens i Barba

16. Agraïm la col·laboració de l'Arxiu Històric Comarcal de l'Alt Penedès i del Servei de Comunicació de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès, i, en especial, dels senyors Josep Maria Masachs i Jaume Bricullé. Fotografies: Servei de Comunicació - Ajuntament de Vilafranca del Penedès.

Galeria d'Olotins Il·lustres

Creada per un acord del 18 de juny del 1915, aquesta galeria continua viva.¹⁷ Dels deu retrats existents el 1957 s'ha passat a un total de divuit l'any 2013. Però la discontinuïtat és evident, perquè, després del 1915, el quart personatge que es va incloure no ho va ser fins al 1936. El cinquè fou incorporat el 1942 i el sisè, el 1943, amb un setè el 1953. Els retrats dels tres següents no es penjaren fins al 1957. Després de l'onzè, que va ser inclòs el 1958, es produí una nova pausa fins al 1962, però la Galeria continua viva. Així, el 2013 s'hi incorporà el retrat de l'editor i escriptor Joan Teixidor i Comes. Bressol d'artistes plàstics, Olot ha diversificat la seva galeria pel que fa a les dedicacions i personalitats dels personatges il·lustres. Del total, cinc són artistes, tres són escriptors, tres són historiadors, dos són empresaris benefactors de la població, dos són religiosos, hi ha un músic, un naturalista i un polític, encara que aquesta darrera dedicació és compartida per altres homenatjats.

Pel que fa a l'època dels personatges, nou pertanyen al segle XIX, tres visquen entre els segles XIX i XX i quatre en el segle XX. El predomini de l'edat contemporània és absolut. De divuit il·lustres, només hi ha una dona, que fou obrera de fàbrica amb fama de santa i fou elegida el 1942 per a ser inclosa a la Galeria. A la Galeria d'Olotins Il·lustres figuren els retrats de les persones següents:

17. Josep MURIÀ GIRALT, *Galeria d'Olotins Il·lustres*, Olot, Ajuntament d'Olot, 1985, 18 p.

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1915	Joan Pere Fontanella	Olot, 1575 - Perpinyà, 1649. Jurista, conseller en cap de Barcelona, organitzà la defensa del 1641 durant la Guerra dels Segadors. Figura a la Galeria de Catalans Il·lustres i té un monument a Olot	Francesc Vayreda i Casabó
1915	Camil Mulleras	Olot, 1845 - Barcelona, 1909. Empresari i filantrop, creador de premis per a escolars i obrers, que es concediren fins al 1970	Francesc Vayreda i Casabó
1915	Pau Estorch i Siqués	Olot, 1805 - Barcelona, 1870. Metge, regidor d'Olot, poeta de la Renaixença amb el pseudònim del Tamboriner del Fluvià	Rogelio López
1936	Miquel Blay i Fàbregas	Girona, 1843 - Madrid, 1936. Escultor modernista amb obres a la vista del públic a Barcelona, com la de la façana del Palau de la Música Catalana	Bartomeu Mas i Collellmir
1942	Liberada Ferrarons i Vives	Olot, 1803-1842. Obrera de fàbrica, fou considerada santa per les seves visions i vida	Bartomeu Mas i Collellmir
1943	Joaquim Vayreda i Vila	Olot, 1843-1894. Pintor i catalanista. Té un monument a Olot i un altre a Barcelona	Martí Casadevall i Mombardo
1953	Marià Vayreda i Vila	Olot, 1853-1903. Pintor i novel·lista, carlí combatent a les ordres de Savalls, autor de la novel·la <i>La punyalada</i> (1904)	Bartomeu Mas i Collellmir
1957	Manuel Malagrida i Fontanet	Olot, 1864 - Barcelona, 1946. Fabricant de cigarretes. Cedí terrenys seus a Olot per a escoles i per a la biblioteca popular	Victor Moya i Calvo
1957	Esteve Paluzie i Cantalozella	Olot, 1806 - Barcelona, 1873. Paleògraf, mestre d'escola	Bartomeu Mas i Collellmir
1957	Francesc Montsalvatge i Fosas	Olot, 1853 - Girona, 1917. Historiador, banquer, periodista, catalanista conservador	Bartomeu Mas i Collellmir

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1958	Josep Clarà i Ayats	Olot, 1878 - Barcelona, 1958. Escultor noucentista molt famós, amb moltes obres a llocs públics i un museu propi, incorporat ara al Museu Nacional d'Art de Catalunya	Bartomeu Mas i Collellmir
1962	Francesc Xavier de Bolòs i Germà	Olot, 1773-1844. Farmacèutic i naturalista, primer estudiós dels volcans d'Olot	Bartomeu Mas i Collellmir
1965	Antoni Soler i Ramos	Olot, 1729 - El Escorial, 1783. Religiós agustí, compositor musical	Bartomeu Mas i Collellmir
1969	Joaquim Masmitjà i de Puig	Olot, 1808-1886. Sacerdot fundador de la congregació de Filles del Cor de Maria el 1848	Carolina Pinart Gilberda
1979	Joaquim Danès i Torras	Olot, 1888-1960. Metge i historiador de la ciutat d'Olot, exiliat el 1939 i retornat el 1942. Patí un consell de guerra i en sortí en llibertat, però se li prohibí exercir la medicina. Es dedicà a treballar en l'Arxiu d'Olot	Lluís Carbonell i Colom
1981	Jaume Bofill i Mates	Olot, 1878 - Barcelona, 1933. Poeta noucentista (Guerau de Liost), polític catalanista i periodista	Joan Vila i Moncau
2000	Josep Berga i Boix	La Pinya, 1837 - Olot, 1914. Pintor, mestre de dibuix i director de l'Escola de Dibuix d'Olot	Kim Domènec
2013	Joan Teixidor i Comes	Olot, 1913 - Barcelona, 1992. Escriptor i editor de llibres i del setmanari <i>Destino</i> (1942-1985)	Xavier Carbonell

*Galeria d'Olotins Il·lustres*¹⁸

Joan Pere Fontanella

Josep Clarà i Ayats

Jaume Bofill i Mates

Joan Teixidor i Comes

18. Agraïm la col·laboració de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa i, en especial, dels senyors Quim Roca Mallarach i Xevi Calm. Fotografies: Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Servei d'Imatges. Fons Ajuntament d'Olot.

Galeria de Fills Il·lustres de Reus

L'Ajuntament de Reus té una galeria de fills il·lustres, que fou iniciada l'any 1915 pel Centre de Lectura de Reus i inaugurada pel president de l'entitat Pere Cavallé el 27 de novembre d'aquell any, gràcies a una subvenció de l'Ajuntament de cinc-centes pessetes. Foren col·locats en aquesta data els retrats de Marià Fortuny i Marsal, Joaquim M. Bartrina i d'Aixemús, Pere Mata i Fontanet i Joan Prim i Prats, les semblances dels quals foren llegides, respectivament, per J. Güell i Bofarull, Enric Aguadé, Pere Barrufet i J. Bellvé.¹⁹ En aquell mateix any, el financer Evarist Fàbregas va comprar el casal dels marquesos de Tamarit i el cedí al Centre de Lectura. La Galeria, doncs, començà dins d'una institució cabdal reusenca, que havia estat fundada el 1859 amb la voluntat de fomentar l'educació popular d'adults. Aquesta institució altruista i sense ànim de lucre es consolidà i amplia en els primers decennis del segle xx. El Centre de Lectura fou requisat després de la Guerra Civil del 1936 al 1939 pels vencedors i no recuperà una normalitat mínima fins al 1948.

Sota el règim franquista, la Galeria de Fills Il·lustres de Reus passà a la seu de l'Ajuntament de la ciutat l'any 1953 i ha anat creixent de manera regular.²⁰ L'any 2016 tingué lloc la incorporació de l'economista Jaume Gil Aluja i de l'escultor Ramon Ferran Pagès, el 2017 el de l'escultor Modest Gené i Roig, el 2018 foren introduïts els retrats de Xavier Amorós i Solà i Josep Gil Ribas, i el 2019, el de l'expresident del Parlament de Catalunya, Ernest Benach i Pascual. Per tant, s'ha de considerar

19. Pere ANGUERA, *El Centre de Lectura de Reus: Una institució ciutadana*, Barcelona, Edicions 62, 1977, p. 126.

20. Una acta pública datada l'11 de febrer del 1953 registra que els retrats traslladats són els del bisbe Grau, Pròsper de Bofarull i Mascaró, Joan Sol i Ortega, Joaquim M. Bartrina, Pere Mata, Marià Fortuny i Joan Prim.

que la galeria reusenca està viva i en curs de creixement. Darrerament, es percep la tendència a incloure a la Galeria personalitats vives i no sols desaparegudes, com abans.

La Galeria de Fills Il·lustres de Reus té gairebé tants retrats com la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona, però amb l'avantatge respecte a aquesta de no estar clausurada, de continuar incorporant retrats nous i de trobar-se a la vista del públic a la casa de la ciutat. Tot i l'amable col·laboració de l'arxivera municipal de Reus, Elisenda Cristià, no ha estat possible emplenar amb seguretat tota la taula. A diferència d'altres arxius locals, en el de Reus no hi ha un inventari dels ciutadans il·lustres de la seva galeria i això genera grans dificultats per a determinar l'any de col·locació de cada obra i el pintor de cada retrat. Hem tractat de solucionar la manca de dades o els casos dubtosos amb la consulta de la premsa tarragonina i reusenca, però no s'han pogut resoldre tots els dubtes amb els articles de la sèrie dedicada a la Galeria que va publicar *Reus: Semanario de la Ciudad* al llarg del 1963 i 1964.²¹ Les contradiccions entre les diverses informacions no s'han pogut solucionar totes. Segurament els datats el segle XVII degueren ingressar a la casa de la ciutat després de la crema de convents de 1835. Tot seguit us presentem

21. Al llarg dels anys 1963, 1964 i 1965, J. M. Domingo Blay va publicar a *Reus: Semanario de la Ciudad* un seguit d'articles dedicats a cadascun dels fills il·lustres de Reus que tenen un retrat a la Galeria. Les dates dels articles s'indiquen aquí al costat del nom de cada personatge. Malauradament, el periodista no indica quan es van col·locar i, per tant, només es pot saber que abans d'aquestes dates aquests retrats ja figuraven a la Galeria. Els articles estan dedicats a sant Bernat Calbó (24.8.1963), Cristòfol Robuster de Sentmenat (31.8.1963), Francesc Robuster i Sala (7.9.1963), Francesc Narcís Sunyer i Veciana (14.9.1963), Pròsper de Bofarull i Mascaró (28.9.1963), Josep Sardà i Cailà (5.10.1963), Salvador de Brocà i de Bofarull (12.10.1963), Joan Martell i Domènech (23.11.1963), Pere Mata i Fontanet (30.11.1963), Andreu de Bofarull i de Brocà (14.12.1963), Maria Rosa Molas i Vallvé (21.12.1963), Joan Prim i Prats (28.12.1963), Miquel Domènech Veciana (4.1.1964), Antoni de Bofarull i Brocà (11.1.1964), Maria Quer i Ivern (18.1.1964), Joan Baptista Grau Vallespinós (25.1.1964), Josep Tapiró i Baró (8.2.1964), Marià Fortuny (15.2.1964), Joan Sol Ortega (7.3.1964), Baldomer Galofré i Giménez (9.5.1964), Antoni Aulèstia Pijoan (16.5.1964), Joaquim M. Bartrina i d'Aixemús (8.6.1964), Guillem Maria Brocà de Montagut (27.7.1964), Josep Martí i Folguera (29.8.1964), Rosa Mauri i Segura (26.9.1964), Josep Llovera i Bofill (3.10.1964), Antoni Gaudí (31.10.1964), Eduard Toda i Güell (14.11.1964), Alexandre Frías i Roig (28.8.1965).

La datació d'abans del 1936 (1936*) s'ha fet a partir de la notícia del *Diari de Tarragona*, 10 de juliol de 1936, p. 1, en què parla del Museu Municipal de Reus: «El nostre Museu també compta amb una Galeria de reusencs il·lustres, instal·lada a la Sala Arxiu, [...] i en ella s'hi poden admirar els retrats a l'oli, fets en èpoques llunyanes, de Cristòfor Robuster de Sentmenat, Auditor del Tribunal de la Rota, traspassat el 26 de febrer de 1588; de Francesc Robuster i Sala, fundador i bisbe de Vic l'any 1607; Dr. Miquel Domènech i Veciana, també bisbe de Vic i després de Pittsburgh, i eminent poliglota, traspassat l'any 1812 a Tarragona; de l'abat Josep Saber, mort a l'exili, a Ferrara (Itàlia), i els de Sardà i Gallà i Francesc Sunyer i Veciana, ciutadans benemèrits; canonges Mascaró i Sales; Guillem M. de Brocà, jurisconsult; i el bust en guix de Pròsper de Bofarull, historiador de Catalunya i arxiver de la Corona d'Aragó a Barcelona».

la taula amb els retrats que figuren a la Galeria de Fills Il·lustres de Reus (quan un asterisc [*] segueix l'any de col·locació del retrat, vol dir que és anterior a la data indicada sense que es pugui precisar):

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1915	Pere Mata i Fontanet	Reus, 1811 - Madrid, 1877. Metge. Novellista. Catedràtic de la Universitat de Madrid. Polític liberal. Fundador de la medicina legal i forense a Espanya	Macià Auqué
1915	Joan Prim i Prats	Reus, 1814 - Madrid, 1870. General i polític. Cap del Govern espanyol i ministre de la guerra del 1868 al 1870. Figura a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona	Macià Auqué
1915	Marià Fortuny i Marsal	Reus, 1838 - Roma, 1874. Pintor, un dels més famosos de l'Espanya del segle XIX. Orientalista. Figura a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona	Macià Auqué
1915	Joaquim M. Bartrina i d'Aixemús	Reus, 1850 - Barcelona, 1880. Poeta. Positivista i materialista. Autor d'obres teatrals de contingut polític liberal. Traductor de Darwin a l'espanyol. Figura a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona. A Reus té un teatre amb el seu nom i un monument	Macià Auqué
1917	Pròsper de Bofarull i Mascaró	Reus, 1777 - Barcelona, 1859. Historiador i organitzador de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Amb el seu llibre <i>Los condes de Barcelona vindicados</i> comença la historiografia catalana moderna del segle XIX	Macià Auqué
1917	Joan Baptista Grau Vallespinós	Reus, 1832 - Tàbara (Zamora), 1893. Canonge de Tarragona. President de la Societat Arqueològica de Tarragona, fundador de l'Associació de Sacerdots Missioners, bisbe d'Astorga (1886). Encarregà a Antoni Gaudí el palau episcopal d'Astorga	Macià Auqué

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1917	Joan Sol i Ortega	Reus 1849 - Barcelona 1913. Polític republicà, diputat a Corts, donà suport a Lerroix contra la Solidaritat Catalana	Macià Auqué
1936*	Guillem Maria Brocà de Montagut	Reus, 1850 - Riudecanyes, 1918. Jurista i historiador del dret català, president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya del 1899 al 1901 i membre fundador de l'Institut d'Estudis Catalans el 1907	Francesc Galofré Oller
1936*	Cristòfol Robuster de Sentmenat	Reus, c. 1525 - Roma, 1603. Canonge de Tarragona, auditor de la Rota Romana i bisbe d'Oriola. Aconseguí el perdó del papa per a Reus quan la ciutat fou excomunicada	Anònim, segle XVII
1936*	Francesc Robuster i Sala	Igualada, 1544 - Vic, 1607. Eclesiàstic de família reusenca, bisbe d'Elna (1589-1598) i de Vic (1599-1607)	Anònim, segle XVII
1936*	Francesc Narcís Sunyer i Veciana	Reus, 1768 - Barcelona, 1847. Comerciant, ciutadà honrat de Barcelona, promogué el canal de Reus a Salou, però no fou construït. Deixà un llegat important a la Casa de Caritat de Reus	Anònim, segle XIX
1936*	Josep Sardà i Cailà	Reus, 1784-1869. Propietari, polític i filantrop que cedí a Reus el terreny per al nou cementiri i 430 volums de la seva biblioteca	Anònim
1936*	Miquel Domènech Veciana	Reus, 1816 - Tarragona, 1878. Religiós paül, missioner als Estats Units, bisbe de Pittsburgh del 1860 al 1862	Anònim
1936*	Antoni Salas i Simó	Reus, 1713 - Tarragona, 1797. Sacerdot, tresorer de la catedral de Tarragona	Desconegut
1936*	Bonaventura Salas i Bofarull	Reus, segle XVIII. Sacerdot, tresorer de la catedral de Tarragona vers el 1740 i prior del monestir de Santa Oliva	Desconegut

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1939	Maria Rosa Molas i Vallvè	Reus, 1815 - Tortosa, 1876. Monja fundadora de les Germanes de la Consolació. Canonitzada per l'Església el 1988	Vicenç Llorens Poy
1943	Sant Bernat Calbó	Reus, 1180 - Vic, 1243. Monjo cistercenc, jurista, bisbe de Vic	Macià Auqué
1943	Maria Quer i Ivern	Reus, 1818-1883. Religiosa carmelita, emigrada el 1835 a França, retornada el 1851 i superiora del convent, enderrocant el 1869 i reconstruït per ella en un altre lloc el 1875	José María de Juan (donació de Lluís Quer i Boule)
1950	Josep Martí i Folguera	Reus, 1850 - Barcelona, 1929. Poeta, coautor de dues obres de teatre amb Frederic Soler	Ramon Vinyes
1951	Antoni Gaudí i Cornet	Reus o Riudoms, 1852 - Barcelona, 1926. Arquitecte de fama mundial	Ramon Vinyes (donació d'Alexandre Frías)
1956	Rosa Mauri i Segura	Reus, 1850 - París, 1923. Ballarina al Liceu de Barcelona, a Berlín, Viena, Torí i l'Òpera de París; va inspirar diversos pintors importants	Ramon Vinyes (donació d'Alexandre Frías)
1958	Josep Llovera i Bofill	Reus, 1846-1896. Pintor, dibuixant i farmacèutic	Ramon Vinyes (donació d'Alexandre Frías)
1963*	Salvador de Brocà i de Bofarull	Reus, 1807 - Barcelona, 1879. Alcalde de Reus el 1838 i el 1843, feu diverses millores. Magistrat a Reus, Girona i Tarragona	F. Severino
1963*	Joan Martell i Domènech	Reus, 1808 - ?, 1867. Milicià contra els carlins, es feu amic de Prim. Liberal progressista, fou alcalde de Reus el 1854, i hi va fer moltes millores urbanes. Desterrat després del Bienni Progressista, fou diputat	Macià Auqué
1963*	Andreu de Bofarull i Brocà	Reus, 1810-1882. Historiador, publicista i arxiver de Reus, promotor del Centre de Lectura i soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques	Ramon Vinyes

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1964*	Antoni de Bofarull i Brocà	Reus, 1821 - Barcelona, 1892. Historiador, arxiver i novel·lista	Ramon Vinyes
1964*	Josep Tapiró i Baró	Reus, 1836 - Tànger (Marroc), 1913. Pintor, company de Fortuny, autor d'aquarel·les de tipus humans de Tànger	Ramon Vinyes
1964*	Baldomer Galofré i Giménez	Reus, 1846 - Barcelona, 1902. Pintor, pensionat a Roma deu anys, evolucionà vers l'impressionisme i té obra al Museu Nacional de Catalunya, al Museu Víctor Balaguer i al Museu d'Art Modern de Madrid	Ramon Vinyes
1964*	Antoni Aulèstia Pijoan	Reus, 1849 - Barcelona, 1908. Historiador, autor de la primera història de Catalunya en català (1887-1889), membre eminent de la Unió Catalanista	Ramon Vinyes
1964*	Eduard Toda i Güell	Reus, 1855 - Poblet, 1941. Diplomàtic, egipciòleg, restaurador del castell monestir d'Escornalbou i del monestir de Poblet	Ramon Vinyes
1964	Alexandre Frías i Roig	Reus, 1878-1963. Metge pediatre, promotor de la puericultura	Ramon Vinyes
1977	Salvador Vilaseca i Anguera	Reus, 1896-1975. Metge i prehistoriador, primer director del Museu de Reus i director de l'Hospital Pere Mata, promotor cultural	Pere Calderó Ripoll
1978	Josep Alberich i Cases	Reus, 1824-1878. Metge, catedràtic i diputat a Corts	Desconegut
—	Emili Briansó Planes	Reus, 1863-1923. Metge forense i de malalts mentals, republicà possibilista, alcalde de Reus del 1910 al 1912, diputat provincial del 1917 al 1922, director de l'Institut Pere Mata, el manicomi de Reus, del 1897 al 1922	L. Perich

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
—	Ceferí Olivé Cabré	Reus, 1907 - Barcelona, 1995. Pintor aquarellista amb diversos premis i la Creu de Sant Jordi	Escultura d'Artur Aldomà
—	Joan Rebull i Torroja	Reus, 1899 - Barcelona, 1981. Escultor amb obra a diversos museus, diputat del Parlament de Catalunya per Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). La seva vídua donà molts models del seu marit a Reus	Joaquim Sunyer (retrat pintat el 1940)
1997	Gabriel Ferrater i Soler	Reus, 1922 - Sant Cugat del Vallès, 1972. Poeta renovador i lingüista, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona	Josep M. de Martín i Gassó
2016	Jaume Gil Aluja	Reus, 1936. Economista, matemàtic, catedràtic de la Universitat de Barcelona, especialista en lògica difusa	Joan Rifà
2016	Ramon Ferran Pagès	Reus, 1927-2015. Escultor, gravador i pintor, professor d'art	Ramon Ferran (autoretrat)
2017	Modest Gené i Roig	Reus, 1914 - Bata (Guinea Equatorial), 1983. Escultor	Ramon Vinyes
2018	Josep Gil Ribas	Reus, 1928. Sacerdot, teòleg i professor	Joan Torrell
2018	Xavier Amorós i Solà	Reus, 1923. Comerciant, poeta, animador cultural i polític	Artur Aldomà
2019	Ernest Benach i Pascual	Reus, 1959. Tinent d'alcalde de Reus per ERC entre el 1987 i el 1991, diputat del Parlament de Catalunya el 1992 i president del Parlament entre el 2003 i el 2010	Francesc X. Serra de Rivera

*Galeria de Fills Il·lustres de Reus*²²

Eduard Toda i Güell

Joan Rebull i Torroja

Rosa Mauri i Segura

Ernest Benach i Pascual

22. Agraïm la col·laboració de l'Arxiu Municipal de Reus i, en especial, de la senyora Elisenda Cristià. Fotografies: Arxiu Municipal de Reus.

Galeria de Terrassencs Il·lustres

L'Ajuntament de Terrassa acordà crear la Galeria de Terrassencs Il·lustres a la sala de plens del consistori, i el 1915 fou inaugurada la collecció, el mateix any que la d'Olot i la de Reus, i cinc anys abans que la darrera, que és la de Mataró. El 1962 Miguel Palomares Tirado publicà un llibre de cent divuit pàgines sobre aquesta galeria, editat per la Cambra de Comerç i Indústria de la ciutat. La pàgina web de l'Ajuntament permet completar la relació amb les incorporacions posteriors, acompanyades de la fotografia de cada quadre. L'arxivera Teresa Cardellach ens ha facilitat els noms dels autors de cada retrat de la Galeria de Terrassencs Il·lustres que tot seguit us presentem:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1915	Joaquim de Sagrera Domènech	Terrassa, 1777-1825. Industrial, propietari, guerriller contra els francesos, fou ferit i fet presoner. Va ser alcalde de Terrassa el 1816	Pere Viver Aymerich
1916	Francesc Torras Armengol	Terrassa, 1832 - Madrid, 1878. Pintor i escultor	Antoni Badrinas Escudé
1917	Francesc Rodó i Sala	Terrassa, 1816 - Sant Martí de Provençals, 1902. Eclesiàstic, rector de Sant Martí de Provençals, promotor del temple de la Sagrada Família, canonge de la Catedral de Barcelona	Frederic Rodó Sala

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1918	Salvador Vinyals Galí	Terrassa, 1781-1829. Polític, guerriller contra els francesos i després contra el règim liberal	Joaquim Vancells i Vieta
1926	Jaume Vallhonrat Rovira	Terrassa, 1815-1896. Polític, alcalde de Terrassa que aconseguí el títol de ciutat per a la població	Tomàs Viver Aymerich
1932	Josep Soler i Palet	Terrassa, 1859 - Barcelona, 1921. Polític catalanista, historiador, creador de l'Arxiu Municipal de Terrassa, llegà la seva biblioteca a la ciutat	Ramon Cortés Casanovas
1933	Antoni Josep Torrella Mauri	Terrassa, 1843-1910. Polític republicà, advocat i periodista	Tomàs Viver Aymerich
1934	Josep Roca i Roca	Terrassa, 1848 - Barcelona, 1924. Periodista (director de <i>La Campana de Gràcia</i>), publicista i comediògraf en llengua catalana, amic de Pitarra, polític republicà, primer seguidor de Lerroix i després catalanista, regidor de Barcelona	Miquel Pujadas Badia
1946	Alfons Sala Argemí	Terrassa, 1863 - Barcelona, 1945. Industrial, polític monàrquic anticatalanista, se li deu l'Escola d'Enginyers Tèxtils de Terrassa. Fou president de la Mancomunitat de Catalunya el 1924 sota Primo de Rivera, abans de la dissolució de la corporació. Rebé el títol de comte d'Egara	Ramon Cortés Casanovas
1954	Josep García Humet	Terrassa, 1864-1915. Industrial, polític monàrquic conservador, alcalde de Terrassa, director del Banc de Terrassa i de l'Institut Industrial, fundador del Centro Tarrasense	Ramon Cortés Casanovas
1959	Josep Ventalló Vintró	Terrassa, 1856-1919. Metge amb atenció als pobres, periodista, conservador, alcalde (1895 i 1900) i autor d'una història de Terrassa (1886) i d'una de la indústria llanera catalana (1904)	Ramon Cortés Casanovas

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1962	Joaquim Vancells Vieta	Terrassa, 1866 - Barcelona, 1942. Pintor modernista, paisatgista important	Antoni Badrinas Escudé
1963	Antoni Maria Marcet Poal	Terrassa, 1878 - Montserrat, 1946. Abat de Montserrat, impulsor de les publicacions del monestir, promotor del Primer Congrés Litúrgic el 1915 i de l'ús del català a l'església	Ramon Cortés Casanovas
1970	Joaquim Alegre Pujals	Terrassa, 1874 - Barcelona, 1930. Jesuïta fundador del Cottolengo de Barcelona, asil de malalts pobres	Ramon Cortés Casanovas
1970	Joan Marcet Poal	Terrassa, 1867-1927. Fabricant tèxtil, fundador del Banc de Terrassa	Ramon Cortés Casanovas
1985	Samuel Morera Ribas	Monistrol de Montserrat, 1889 - Ciutat de Mèxic, 1969. Polític catalanista republicà, protestant de religió, alcalde de la ciutat el 1932, pertanyent a ERC, condemnat el 1935 pels fets d'octubre del 1934, retornat a l'alcaldia el 1936, hagué de dimidir per pressió de la CNT-FAI al començament de la Guerra Civil. S'exilià el 1939	Sebastià Freixas Vivó
1992	Paulina Pi de la Serra	Terrassa, 1906-1991. Publicista, animadora cultural i professora de català	Roc Alabern Borrull
2018	Lluís Muncunill Parellada	Sant Vicenç de Fals, 1868 - Terrassa, 1931. Arquitecte modernista autor de molts edificis singulars de Terrassa, com el Vapor Aymerich, Amat i Jover, l'Ajuntament, la masia Freixa i el Gran Casino	Carmen Valverde

De les divuit personalitats rememorades, només hi ha una dona: Paulina Pi de la Serra, elegida el 1992. Professionalment, no és fàcil la classificació dels terras-sens il·lustres perquè la major part presenten més d'una dedicació en la qual sobresortiren, per exemple, les d'industrial i polític, com és el cas d'Alfons Sala Argemí. S'ha escollit només una dedicació per tal d'evitar duplicacions en fer la

classificació següent. Entre les divuit personalitats rememorades hi apareixen set polítics, tres eclesiàstics, tres artistes —incloent-hi un arquitecte—, dos escriptors, un metge i un industrial i banquer. Cronològicament, la vida de la meitat de les personalitats es repartí entre els segles XIX i XX, amb la maduresa situada en aquesta segona centúria. En dos casos visqueren entre els segles XVIII i XIX, amb la seva activitat més notòria en la segona d'aquestes centúries, i en tres casos més visqueren gairebé només en el segle XX. La contemporaneïtat dels exemples proposats és evident. Pel que fa a la data de col·locació del retrat corresponent, s'observa que durant els vint anys anteriors a la Guerra Civil van ser incorporades vuit personalitats, durant els trenta-sis anys del règim franquista se'n penjaren set i des del 1976 fins al 2018, només se'n nomenaren tres. Per tant, es pot considerar la Galeria de Terrassencs Il·lustres com a viva. En el cas de les tres darreres incorporacions, els conferenciants que en llegiren una semblança foren Josep Puy, en el cas de Samuel Morera Ribas; Ramon Bosch, en el cas Paulina Pi de la Serra, i Mireia Freixa, en el cas de Lluís Muncunill Parellada.

*Galeria de Terrassencs Il·lustrats*²³

Joaquim de Sagrera

Josep Soler i Palet

Antoni Maria Marçet

Paulina Pi de la Serra

23. Fotografies: Wikimedia Commons. Usuari: Enric. (Reconeixement - No comercial - Sense obres derivades 3.0 Creative Commons).

Galeria de Mataronins Il·lustres

La Galeria de Mataronins Il·lustres fou la darrera de les fundades a Catalunya perquè s'inaugurà el 1920, una data tardana, en plena conflictivitat social després de la Primera Guerra Mundial i abans de la dictadura de Primo de Rivera. Un total de tretze personalitats componen la col·lecció, continuada fins al 2011 i, per tant, es tracta d'una galeria viva. No hi ha cap dona. Alguns mataronins il·lustres també tenen un retrat a la Galeria de Catalans Il·lustres, com Miquel Biada i Bunyol, i també amb un monument a la seva ciutat natal, com el mateix Biada i com Josep Puig i Cadafalch.

La regularitat caracteritza els primers temps de la Galeria fins al 1923, amb una aturada fins al 1929 i experimenta un nou estancament del 1935 al 1941, explicable per la Guerra Civil. La col·lecció semblava oblidada després del 1953, però es revitalitzà el 2001. El perfil predominant que justificà la nominació dels mataronins il·lustres no és fàcil perquè en molts dels casos se'n comparteix més d'un. Només cal esmentar el de Puig i Cadafalch. És difícil esbrinar quina de les seves dedicacions determinà que el consistori municipal decidís l'ingrés del seu retrat a la Galeria, si la d'arquitecte amb obres al municipi, si la de president de la Mancomunitat de Catalunya o la d'acadèmic i historiador de l'art. Es poden comptabilitzar tres escriptors i historiadors, tres eclesiàstics, tres artistes, arquitectes i enginyers, dos empresaris i dos polítics sense altres dedicacions rellevants. Un pertany al segle XVII, un altre al segle XVIII i un altre visqué a cavall del segle XVIII i el segle XIX; la resta visqueren la major part de la seva existència o completament dins de l'edat contemporània. El fet que bona part dels retrats siguin del mateix pintor, Rafael Estrany, en facilità la unitat d'estil. A la Galeria de Mataronins Il·lustres figuren els retrats de les persones següents:

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1920	Francesc de Paula Mas i Oliver	Mataró, 1860 - Girona, 1920. Sacerdot, canonge de Barcelona el 1909 i bisbe de Girona el 1915	Rafel Estrany
1921	Melcior de Palau i Català	Mataró, 1841 - Madrid, 1910. Enginyer de camins i literat, coautor del pla d'eixample de Mataró	Rafael Estrany
1922	Terenci Thos i Codina	Mataró, 1841-1903. Jurista i literat, promotor dels Jocs Florals, de l'Escola d'Arts i Oficis de Mataró (1888), del Museu de Mataró (1894) i de l'Associació Artística-Arqueològica de Mataró (1888)	Mariano Arós de Bofarull
1923	Miquel Biada i Bunyol	Mataró, 1789-1848. Indià enriquit a Cuba, emprengué el primer ferrocarril de Catalunya i d'Espanya: el de Mataró a Barcelona (1848). Biada té retrat a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona i un monument a Mataró	Rafael Estrany
1923	Damià Campeny i Estrany	Mataró, 1771 - Sant Gervasi de Cassoles (Barcelona), 1855. L'escultor més famós del Neoclassicisme a Catalunya, director de l'Escola de Belles Arts de Llotja a Barcelona	Josep Robreño entregà a l'Ajuntament de Mataró el 1884 aquesta còpia del retrat de Campeny, obra de Vicenç Rodés el 1838 per a la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi
1929	Tomàs Viñas i Sala	Mataró, 1864 - Barcelona, 1929. Escolapi, arxiver i cronista de l'orde de Josep de Calassanç a Roma, traductor al llatí de <i>L'Atlàntida</i> , de Jacint Verdaguer	Rafael Estrany
1935	Francesc Dorda i Germí	Mataró, 1641 - Poblet, 1716. Monjo cistercenc, abat de Poblet i bisbe de Solsona, al servei de l'arxiduc Carles en la Guerra de Successió	Rafael Estrany

<i>Any d'entrada a la galeria</i>	<i>Personatge</i>	<i>Dades i perfil</i>	<i>Pintor del retrat</i>
1941	Antoni Puig Blanch	Mataró, 1775 - Londres, 1840. Hebraïsta, catedràtic de la Universitat d'Alcalá de Henares, liberal obligat a exiliar-se el 1814, i el 1823, precursor de la Renaixença amb el seu poema <i>Les Comunitats de Castella</i>	Emília de Torres
1949	Manuel de Bofarull i Romaña	Mataró, 1851 - Barcelona, 1929. Notari i advocat, fundador del Centre Català de Madrid (1890)	José Aristizabal
1953	Josep García Oliver	Mataró, 1834-1883. Polític del partit liberal, fabricant, alcalde de Mataró entre el 1870 i el 1872, diputat a Corts el 1881, fundador de l'Ateneu Mataronès el 1854 i un dels creadors de la Caixa d'Estalvis (1863), que seria la Caixa Laietana	Rafael Estrany
2001	Josep Puig i Cadafalch	Mataró, 1867 - Barcelona, 1956. Arquitecte amb obres a Mataró, Argentona i Barcelona, president de la Mancomunitat de Catalunya entre el 1917 i el 1923, membre i president de l'Institut d'Estudis Catalans, historiador de l'art	Manuel Cusachs i Xivillé
2011	Antoni Comas i Pujol	Mataró, 1931 - Barcelona, 1981. Historiador de la literatura catalana, primer catedràtic de llengua i literatura catalanes a la Universitat de Barcelona el 1965, sota el franquisme	Eduard Novellas
2011	Pere Montserrat i Recoder	Mataró, 1918 - Jaca, 2017. Botànic i ecòleg, membre del Consell Superior d'Investigacions Científiques i fundador de l'Institut Pirenaic d'Ecologia	Alberto Romero Gil

La col·lecció experimentà una dràstica reducció d'incorporacions durant la dictadura de Primo de Rivera i durant la Segona República amb tan sols dos il·lustres nous. Després de la Guerra Civil, semblà reprendre l'activitat però no fou fins als primers anys del segle XXI quan revisqué amb tres incorporacions.

*Galeria de Mataronins Il·lustres*²⁴

Damià Campeny

Terenci Thos i Codina

Josep Puig i Cadafalch

Antoni Comas

24. Agraïm la col·laboració del Museu de Mataró i, en especial, de la senyora Conxita Gil. Fotografies: Museu de Mataró.

Vilanova i la Geltrú

Un cas especial és el de la col·lecció de vuit retrats de la sala de sessions de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. No constitueixen una galeria de ciutadans il·lustres ni ho ha pretès tampoc l'Ajuntament de la ciutat. La primera condició per a catalogar com a tal una galeria de fills il·lustres és que el poder municipal la presenti com a tal i no és el cas de Vilanova i la Geltrú.

Els retrats d'aquesta col·lecció són de la mateixa mida i tenen uns marcs luxosos que guarden relació amb l'elegància isabelina de la sala. Representen els personatges següents: Josep Tomàs Ventosa i Soler (Vilanova, 1797-1859), indià que donà a la ciutat la primera escola pública, la primera casa de beneficència, la primera biblioteca pública i té un monument al centre de la plaça de l'Ajuntament; el poeta en llengua castellana Manuel de Cabanyes i Ballester (Vilanova, 1808 - Barcelona, 1833), que fou un dels primers a introduir el romanticisme al país; Víctor Balaguer Cirera (Barcelona, 1824 - Madrid, 1901), poeta, historiador, polític i ministre, creador a Vilanova de la biblioteca museu que porta el seu nom; Miquel Guansé Puig (Vilanova, 1833 - Cubelles, 1903), alcalde i diputat provincial; Josep Font i Gumà (Vilanova, 1859-1922), arquitecte impulsor de la recuperació del castell de la Geltrú; Francesc Gumà i Ferran (Vilanova, 1833-1912), un indià financer que donà a la ciutat el parc Samà i impulsà el ferrocarril que porta a Barcelona i Tarragona, motiu pel qual té un monument davant de l'estació; Francesc Armanyà Font (Vilanova, 1718 - Tarragona, 1803), agustí il·lustrat, arquebisbe de Tarragona, fundador de la Societat Econòmica Tarraconense d'Amics del País, té una escultura a l'entrada de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, igual que Manuel de Cabanyes. El darrer retrat, seguint l'ordre d'esquerra a dreta de la sala, és el de Josep Vidal i Pasqual, indià que facilità el subministrament d'aigua a la vila i morí a l'Havana el 1843. L'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú no té reproduccions fotogràfiques dels quadres.

El 2010 el pintor vilanoví Pep Ventura donà a l'Ajuntament de la ciutat vint retrats, que ingressaren tots a la vegada. Foren objecte d'una exposició temporal. Són de mides força més petites que els grans olis de la sala municipal de plens i tenen uns marcs senzills. A més del retrat de Francesc Macià, incorporat a la sala de sessions del consistori de Vilanova i la Geltrú, la col·lecció comprèn alguns personatges que es trobaven ja retratats a la sala de sessions de l'Ajuntament, com Francesc Armanyà, Manuel de Cabanyes, Víctor Balaguer, Josep Font i Gumà, i Francesc Gumà, però n'inclou també d'altres de nous, com el pintor Alexandre de Cabanyes (1877-1972); l'historiador i polític Josep Coroleu i Inglada (1839-1895); l'advocat i historiador Teodor Creus i Corominas (1827-1891); el frare i historiador Josep A. Garí i Siumell (1812-1876); l'advocat i polític Amadeu Hurtado i Miró (1873-1960); el polític i pèrit industrial Pere Mestres i Albet (1901-1975); el pintor Joaquim Mir i Trinxet (1873-1940); el mestre de música Francesc Montserrat i Juncosa (1877-1954); l'arquitecte, pintor i escriptor Josep F. Ràfols i Fontanals (1889-1965); el gravador, pintor i escriptor Cristòfol Ricart i Nin (1893-1960); el músic Eduard Toldrà i Soler (1895-1962); el pintor Martí Torrents i Brunet (1887-1977); el cooperativista i polític Joan Ventosa i Roig (1883-1961), i el comediògraf i poeta Josep Verdú i Feliu (1853-1885).²⁵

25. Pep VENTURA, *20 personatges il·lustres de Vilanova i la Geltrú*, Vilanova i la Geltrú, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2010.

Característiques generals de les galeries catalanes de ciutadans il·lustres

Sintetitzem tot seguit les dades bàsiques de les galeries catalanes de ciutadans il·lustres exposades en aquesta publicació:

- 1871, Barcelona, 46 retratats; el darrer del 1971: Joan Maragall, poeta.
- 1883, Manresa, 26 retratats; el darrer del 2017: Josep Maria Planes, periodista.
- 1890, Vic, 29 retratats; el darrer del 2015: Joan Riera, empresari filantrop.
- 1891, Valls, 23 retratats; el darrer del 2011: Pere i Francesc Català Roca, fotògrafs.
- 1898, Tarragona, 15 retratats; el darrer del 2019: Neus Segrià, ceramista.
- 1901, Vilafranca del Penedès, 13 retratats; el darrer del 1980: Josep Estalella, químic i pedagog.
- 1915, Olot, 18 retratats; el darrer del 2013: Joan Teixidor, escriptor i químic.
- 1915, Reus, 43 retratats; el darrer del 2019: Ernest Benach, expresident del Parlament de Catalunya.
- 1915, Terrassa, 18 retratats; el darrer del 2018: Lluís Muncunill, arquitecte.
- 1920, Mataró, 13 retratats; el darrer del 2011: Pere Montserrat i Recoder, botànic i ecòleg.

En total són deu galeries, amb dos-cents quaranta-quatre retrats, alguns dels quals són de personatges que es troben alhora a la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona i a la localitat o comarca de naixement.

En conjunt, les galeries de persones il·lustres es presten a alguns comentaris generals. La molt escassa presència femenina és deguda al fet que fins fa ben poc l'esfera pública estava ocupada exclusivament pels homes. La dedicació a obres assistencials de rellevància social explica l'elecció d'algunes poques religioses, incloses sovint en períodes de predomini oficial de la confessió catòlica. Artistes, escriptors i acadèmics han vist incrementada la seva presència a les galeries en els

temps recents, en comparació amb èpoques anteriors. Molt sovint un carrer, una plaça, un jardí públic o un centre d'ensenyament porten també el nom d'un personatge retratat a la galeria local de ciutadans il·lustres. Són poques les personalitats rememorades que visqueren més enllà del segle XIX. Fora de la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona, aquesta tendència és més marcada, atesa l'atenció predominant a l'àmbit de la història local. En algunes galeries s'observa darrerament una tendència a incloure personalitats encara vivents, mentre que abans es tractava d'un homenatge pòstum i tardà.

De galeries locals de fills il·lustres avui probablement no se'n crearien pas, però, en canvi, continuar-les és vist com un fet positiu i convenient per part de l'opinió de cada localitat on s'han decidit noves incorporacions, que necessiten l'aprovació dels plens municipals i, per tant, un consens ampli.

Quan nasqueren les galeries de ciutadans il·lustres, al darrer quart del segle XIX i els dos primers decennis del segle XX, Barcelona exercia una funció motora sobre tot Catalunya, però també tenia un paper absorbent en relació amb les altres ciutats catalanes i això en un moment en què, algunes més i d'altres menys, estaven participant en el primer catalanisme cultural —encara no polític— i algunes vivien també el dinamisme de la industrialització.

La creació de galeries locals de fills il·lustres formava part d'un corrent de reafirmació de la vida pròpia i autònoma de les ciutats que les crearen, alhora que representava la seva participació en els corrents barcelonins, que donaven la pauta general al conjunt de Catalunya. Aquestes galeries marquen una voluntat d'autonomia ciutadana, si més no cultural i simbòlica, enfront de la capital de província respectiva: Olot amb relació a Girona, Valls i Reus amb relació a Tarragona i Vic, respectivament, i amb relació a Barcelona, igual que en el cas de Manresa. De manera semblant, Terrassa, Vilafranca del Penedès i Mataró creen totes tres la seva respectiva galeria de ciutadans il·lustres malgrat la proximitat a la metròpoli. Recordar la contribució humana de les capitals comarcals a la formació del personal acadèmic, artístic, literari i polític de l'àmbit global català era una manera de reivindicar el paper d'aquestes localitats en el progrés general de la nacionalitat.

Seria un error creure que han cultivat menys la memòria col·lectiva les poblacions que no tenen galeria de fills il·lustres. No sols per mitjà dels noms de carrers sinó també per mitjà de monuments commemoratius, ciutats que no tenen galeria de ciutadans il·lustres ofereixen als veïns i visitants un conjunt de referències històriques que exerceixen la mateixa funció. Es pot comprovar aquest fet consultant gratuïtament per Internet el repertori «Monuments commemoratius de Catalunya», elaborat per l'Institut d'Estudis Catalans. Ja s'ha indicat abans el cas del Panteó de Figuerencs Il·lustres. D'altra banda, per mitjà d'opuscles didàctics, alguns municipis fan una tasca meritòria, que hauria de ser imitada pels altres.

Com a conclusió, es pot dir que avui bona part de les ciutats que fa molts de-cennis, de vegades més de cent anys, crearen la seva galeria local de fills il·lustres seguint l'exemple de la de Barcelona, no les han donat per caducades com en aquest darrer cas, el de la capital del Principat, sinó que han continuat incorporant personatges nous a les seves col·leccions. Aquests conjunts de retrats constitueixen un element més del patrimoni cultural i cívic respectivament, alhora que són un testimoni d'autoestima local i un record de la contribució dels naturals de cada capital comarcal a la història i al progrés de tot Catalunya. A diferència del final de la Galeria de Catalans Il·lustres a Barcelona, congelada i fora de la vista del públic, les galeries de fills il·lustres de Manresa, Vic, Valls, Tarragona, Vilafranca del Penedès, Olot, Reus, Terrassa i Mataró són exemples de la continuïtat de la vida fins als nostres dies d'aquesta classe de col·leccions de retrats amb noves incorporacions recents.

Fins ara cada galeria de fills il·lustres s'havia considerat aïlladament un fet merament local. Si s'observen en conjunt, la perspectiva de cada una s'enriqueix. En una època en què es podria pensar que la fotografia en color ha arraconat la pintura a l'oli en el retrat, s'observa com aquesta ha conservat el seu prestigi tradicional, alhora que s'ha volgut preservar la continuïtat de les formes anteriors dins del mateix espai públic a l'interior de la respectiva casa consistorial. Cal esperar que a partir d'ara cada ajuntament faci més difusió d'aquest patrimoni seu seguint l'exemple dels que ja ho han començat a fer, perquè en mantenir i alimentar les seves galeries de fills i filles il·lustres apuntalen una autoestima local, que és el fonament indispensable de l'autoestima nacional.

Altres galeries corporatives fora de les dels ajuntaments

Encara que es tracti d'entitats privades i corporatives i no de públiques i municipals com les que són l'objectiu prioritari d'aquest estudi, val la pena oferir una referència de les altres galeries que, amb voluntat de regeneració nacional, segueixen l'exemple de la Galeria de Catalans Il·lustres de Barcelona. Les col·leccions ressenyades aquí són les de les entitats següents: la iniciada per l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques a partir del 1876 i continuada pel Centre Excursionista de Catalunya (CEC) a partir del 1891;²⁶ la de l'Ateneu Barcelonès a partir del 1878; la del Col·legi d'Advocats de Barcelona a partir del 1875, i la del Foment del Treball Nacional (FTN), amb la galeria de presidents seus a partir del 1889, juntament amb retrats de dirigents de les entitats que l'havien precedit amb els mateixos objectius.²⁷

GALERIA D'EXCURSIONISTES ILLUSTRES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

La Galeria d'Excursionistes Il·lustres del Centre Excursionista de Catalunya la començà l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, que es fundà el 1876 i fou la primera entitat peninsular d'aquest tipus. Constava de tres seccions: la geogràfica, la literària i l'artística. Descobrir i donar a conèixer la geografia, la cultura popular tradicional i l'arqueologia amb els monuments del país era el seu

26. Francesc OLIVÉ, «La Galeria d'Excursionistes Il·lustres», a *Centre Excursionista de Catalunya: 120 anys d'història, 1876-1996*, Barcelona, CEC, 1996, p. 415-420.

27. Manuel MILLÁN MESTRE, *Història del Foment del Treball Nacional 1771-2011: Una burgesia innovadora i proteccionista, 1771-1889*, Barcelona, Foment del Treball Nacional, 2016; Francesc CABANA I VANCELLS, *La integració a la societat del seu temps, 1889-2011*, Barcelona, Foment del Treball Nacional, 2016.

objectiu, més cultural que esportiu. Seguia exemples centreeuropeus. La Galeria fou una proposta del soci Eudald Canibell, obrer impressor, internacionalista, amic de Farga Pellicer i primer bibliotecari de la Biblioteca Arús de Barcelona. L'objectiu era enaltir i divulgar la figura de viatgers, exploradors i geògrafs eminents. A partir del 1900, la incorporació a la Galeria es reservà als socis del Centre Excursionista de Catalunya, successor de l'Associació Catalanista d'Excursions en reunificar-se, aquesta, el 1891, amb l'Associació d'Excursions Catalana. El primer retrat fou el del dibuixant i pintor Francesc X. Parcerisa i Boada, autor de les il·lustracions de la monumental obra *Recuerdos y bellezas de España*, que havia mort el mateix any de la fundació de l'Associació. El 26 de novembre del 1878, coincidint amb la commemoració de la data de la fundació de l'Associació, fou col·locat solemnement el retrat a la sala d'actes del local de l'entitat al carrer del Paradís de Barcelona. I cada any es va repetir l'acte fins al 1900 amb una semblança del personatge retratat. El 1879 el següent excursionista il·lustre escollit fou Domènec Badia i Leblích (1766-1818), que, amb el pseudònim d'Alí Bei, viatjà pels països islàmics. Ja tenia un carrer amb el seu nom a Barcelona i l'historiador Antoni Aulèstia i Pijoan en justificà la inclusió. L'artista fou Modest Teixidor. Després dels dos primers retratats, els personatges il·lustres recordats foren els següents:

- 1880: el metge Carles Gimbernat (1765-1834), retratat per Manuel Marquès.
- 1881: el frare Agustí Canellas i Carreras (1765-1818), que amb Pierre Méchain feu el mesurament del meridià de París. El pintor del retrat fou Segimon Ribó.
- 1882: el diplomàtic i orientalista Sinibald de Mas i Sans (1809-1868), per Moragas.
- 1883: el botànic Joan Isern i Batlló (1821-1860), per Josep Mirabent.
- 1884: l'escriptor i erudit Pau Piferrer i Fàbregas (1818-1848), per Alexandre de Riquer, amb la intervenció de Marià Aguiló i Jacint Verdaguer.
- 1885: el filòleg Manuel Milà i Fontanals (1818-1884), per Pere Borrell del Caso. Fou el primer soci de l'entitat que va ser honorat a la Galeria.
- 1886: el naturalista i farmacèutic Francesc Xavier de Bolòs i Germà (1773-1844), còpia anònima.
- 1887: el botànic i farmacèutic Jaume Salvador i Pedrol (1649-1740), per Ramir Lorenzale.
- 1888: el botànic Cebrià Costa i Cuixart (1817-1886), per Pere Borrell del Caso.
- 1889: es col·loca una làpida amb el nom de Jaume Caresmar i Alemany (1717-1791).
- 1890: làpida amb el nom de Ramon Muntaner (1265-1332).
- 1891: làpida amb el nom d'Antoni Ponz i Piquer (1725-1792).
- 1892: làpida amb el nom d'Esteve de Corbera (1563-1635).
- 1893: làpida amb el nom de Jaume Salvador (1649-1740).

- 1894: autoretrat del pintor i viatger Lluís Vermell i Busquets (1814-1868).
- 1895: làpida amb el nom de l'historiador Jeroni Pujades (1568-1635).
- 1896: làpida amb el nom de l'erudit Pere Serra i Postius (1671-1748).
- 1897: retrat del filòleg Marià Aguiló i Fuster (1825-1897), per segona vegada és honorat un soci de l'entitat.
- 1898: làpida amb el nom del cosmògraf Jaume Ferrer de Blanes (1445-1523).
- 1899: retrat del paisatgista Lluís Rigalt i Farriols (1814-1894), per Manuel Martínez Codolà.

A partir d'aquest moment, els retrats nous foren sempre de socis de l'entitat:

- 1902: el folklorista Francesc de Sales Maspons i Labrós (1840-1901), per P. Olivella.
- 1902: l'autor de les primeres guies excursionistes catalanes Artur Osona i Formentí (1840- 1901), per P. Olivella.
- 1903: l'excursionista i antic president Ramon Arabia i Solanas (1852-1902).
- 1905: el poeta Jacint Verdaguer i Santaló (1843-1902), per P. Olivella. Verdaguer recorregué el Pirineu abans del seu poema *Canigó*.
- 1907: l'escriptor Carles Bosch de la Trinxeria (1831-1897), per Josep Berga.
- 1910: el geòleg i espeleòleg Norbert Font i Sagué (1872-1910), per R. Vidal.
- 1914: l'excursionista Juli Soler i Santaló (1865-1914), per F. Blach i Sintas.
- 1922: l'excursionista, geòleg i antic president del CEC Lluís Marià Vidal i Careres (1842- 1922).
- 1923: l'excursionista i president del CEC Cèsar August Torras i Ferreri (1852-1923).

Hi hagué un lapsus de vint-i-cinc anys sense noves incorporacions i només es col·locà una làpida, el 1926, dedicada als cinc excursionistes que anaren al turó de Montgat el 1876: Fiter, Gibert, Ambrós, Padrós i Faralt. Marçal Ambrós n'era l'únic supervivent.

- 1949: el muntanyenc i escalador Lluís Estasen i Pla (1890-1947), per Ramon Borrell.
- 1958: el muntanyenc Jaume Oliveras i Brossa (1877-1957), per Ramon Borrell.
- 1968: el gramàtic Pompeu Fabra i Poch (1868-1948), per Lluís Garcia i Oliver.
- 1968: l'antic president, el jurista Francesc Maspons i Anglasesell (1872-1966), per Lluís Garcia i Oliver.
- 1976: l'introduïdor de l'esquí al CEC, Eduard Vidal i Riba (1879-1968).
- 1981: l'etnògraf i fundador de Palestra Josep Maria Batista i Roca (1895-1978), per Emili Girbau.
- 1981: el geògraf i antic president del CEC, Pau Vila i Dinarès (1881-1980), per Montserrat Sunyer.

- 1987: l'excursionista i historiador Josep Fiter i Inglès (1902-1986), per Alié.
- 1989: l'alpinista Albert Oliveras i Folch (1900-1989), per Montserrat Sala.

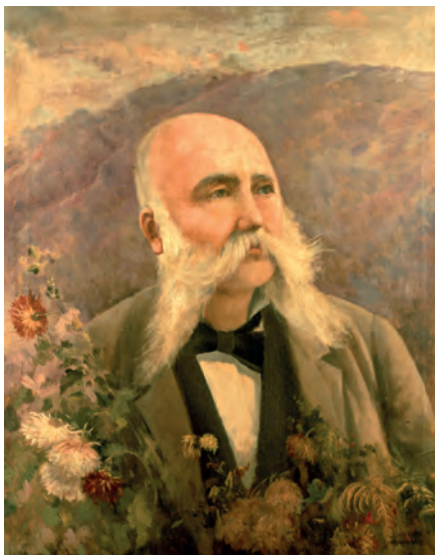
En resum, la Galeria està formada per trenta-tres retrats i una làpida de marbre amb vuit inscripcions. Els dedicats a socis de l'entitat són vint-i-dos, que es podrien classificar en nou intel·lectuals, sis muntanyencs o alpinistes, tres lingüistes, dos literats i dos geòlegs.

A les darreries del segle xx, van ser col·locats els retrats a l'oli del geògraf Josep Iglésies i Fort (1902-1986), l'alpinista Albert Oliveras i Folch (1899-1989) i el lingüista Joan Coromines i Vigneaux (1905-1997). Els retrats es poden trobar a la Viquipèdia.

*Galeria del Centre Excursionista de Catalunya*²⁸

Ali Bei

Carles Bosch de la Trinxeria

Norbert Font i Sagué

Josep Maria Batista i Roca

28. Agraïm la col·laboració del Centre Excursionista de Catalunya i, en especial, del senyor Berenguer Vidal. Fotografies: © Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

ATENEU BARCELONÈS²⁹

L'Ateneu Barcelonès té una col·lecció notable de retrats, dels quals uns són pintures i d'altres, escultures. Es tracta d'una entitat privada encara que tingui rellevància cívica, i els retrats no foren encarregats de manera sistemàtica ni amb el propòsit de seguir un ritme regular d'incorporació. Per tots aquests motius, aquesta col·lecció no hauria de ser inclosa en aquest estudi, però s'ha fet una excepció i se n'ofereix aquí una relació, que aprofita el treball d'un conjunt d'historiadors de l'art, que, coordinats per Francesc Fontbona, publicaren el 2010 un llibre interessant: *Testimonis artístics: Ateneu Barcelonès*.

La col·lecció suma setze olis de grans mides, gairebé sempre les mateixes, i nou bustos. Totes les pintures foren encarregades per acord de l'Ateneu poc després de la mort del personatge. Sovint havien estat presidents electes de l'entitat, però també n'hi ha molts que no. La col·lecció no es pot considerar una galeria de presidents —una seqüència que, en tot cas, restaria aturada després del 1920—, però sí que es pot dir que es tracta d'una selecció de socis considerats molt eminents en el seu camp. La col·lecció és una glorificació d'escriptors i erudits, acompanyats d'uns quants advocats, polítics, científics i artistes. Una de les sales de la biblioteca actual, antigament sala de conferències o de càtedres, fou el lloc on foren penjats en principi els retrats per a ocupar després altres dependències. La majoria de les obres foren encarregades per l'Ateneu, però també hi ha donacions. Es tracta d'imatges que han estat reproduïdes sovint als llibres. Al bar de l'entitat existeix una col·lecció de divuit fotografies, que no inclou el llibre abans esmentat, però que, en certa manera, és una galeria de socis, retratats en el darrer terç del segle xx.

Primer ens referirem a les pintures a l'oli. La relació inclou l'any de la incorporació de l'obra entre parèntesis, l'autor del retrat ve a continuació, seguit del nom entre claudàtors de l'estudiós actual que parla del personatge i del retrat:

- Ramon Anglasesell i Serrano (1878), per Josep Mirabent [Isabel Coll].
- Joan Agell i Torrents (1878), per Joan Vicens [Francesc Fontbona].
- Francesc Pemanyer i Tuyets (1879), per Benet Mercadé [Xavier Triadó].
- Ildefons Cerdà i Sunyer (1878), per Ramon Martí i Alsina [Maria Teresa Guasch].
- Joan Güell i Ferrer (1878), per Francesc Torrecassana [Glòria Escala i Romeu].

29. Jordi CASASSAS, *L'Ateneu Barcelonès: Dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona, La Magrana, Institut Municipal d'Història, 1986; Jordi CASASSAS (dir.), *L'Ateneu i Barcelona: Un segle i mig d'acció cultural*, Barcelona, RBA, 2006.

- Josep Anselm Clavé (1880), per Ramon Martí i Alsina [Maria Teresa Guasch].
- Francesc Martorell i Peña (1880), per Ramon Martí i Alsina [Maria Teresa Guasch].
- Simó Gómez i Polo (1881), per Francesc Gómez i Soler [Glòria Escala i Romeu].
- Manuel Milà i Fontanals (1885), per Joan Planella [Francesc Fontbona].
- Josep Yxart i de Moragas (1895), per Lluís Graner [Lluïsa Sala i Tubert].
- Ramon Martí i Alsina (1896), per Ricard Martí i Aguiló [Xavier Triadó].
- Josep Coroleu i Inglada (1895), per Manuel Cusí [Isabel Coll].
- Josep Vilaseca (1898), per Lluís Graner [Lluïsa Sala i Tubert].
- Bartomeu Robert (1902), per Arcadi Mas i Fontdevila [Isabel Coll].
- Ildefons Suñol (1914), per Carles Vázquez [Sebastià Ruscalleda i Gallart].
- Miquel dels Sants Oliver (1920), per Fèlix Mestres [Isabel Coll].

Pel que fa als bustos, la relació és la següent:

- Marià Aguiló (1897), per Eusebi Arnau [Maria Isabel Marín Silvestre].
- Bartomeu Robert (1902), per Joan Piqué [Judit Subirachs-Burgaya].
- Jacint Verdager (1903), per Manuel Fuxà [Judit Subirachs-Burgaya].
- Narcís Oller (1931), per Eusebi Arnau [Maria Isabel Marís Silvestre].
- Quim Borralleras (1914), per Enric Casanovas [Teresa Camps].
- Agustí Esclasans (1927), per Rafael Solanic [Francesc Fontbona].
- Alexandre Plana (1927), per Josep Dunyach [Judit Subirachs-Burgaya].
- Josep Maria de Sagarra (2007), per Martí Llauradó [Francesc Fontbona].
- Josep Pla (1983), per Manuel Cusachs [Judit Subirachs-Burgaya].

Els retrats fotogràfics foren fets tots per Enriqueta Pérez, empleada de l'Ateneu Barcelonès i dedicada a l'ordenació dels actes culturals. Aquest fet no fou fruit d'una decisió de la Directiva, sinó una obra espontània, assumida a continuació pels dirigents. Aquí seguim l'ordre d'esquerra a dreta en la disposició de les fotografies al mur que té els balcons que donen a la plaça de la Vila de Madrid. No consta la data de les fotografies, però sí la professió i els anys en què els retratats foren elegits per a exercir alguna responsabilitat en la vida de l'entitat, de manera que aquí es reproduïxen les dates dels rètols que acompanyen els retrats:

- Juli Monegal i Pérez, periodista, vocal de la Junta Directiva (1971) i secretari de la Junta (1972).
- Aurora Díaz-Plaja i Contestí, bibliotecària i escriptora, sòcia d'honor.
- Imma Albó i Vidal de la Llobatera, bibliotecària, bibliotecària de la Junta Directiva (1991-1997), vocal de la Junta (1998-2000).
- Dídac Parellada i Feliu, metge psiquiatra i escriptor, vocal de la Junta (1977-1979).

- Jordi Maragall i Noble, filòsof, secretari de la Junta (1981-1985) i president (1995-1989).
- Andreu-Avelí Artís i Tomàs, *Sempronio*, periodista, escriptor i dibuixant, soci d'honor.
- Rosa Verdú i Xicart de Febrés, ponent de la Secció de Literatura (1981-1985).
- Antoni Vancells i Ubach, llibreter i escriptor, soci d'honor.
- Lluís Vallmitjana i Rovira, biòleg, conservador de la Junta Directiva (1971) i ponent de la Secció de Ciències Naturals i Exactes (1973-1977).
- Carles Fisas i Comella, escriptor.
- Josep Benet i Morell, polític i historiador, soci d'honor.
- Miquel Arimany i Coma, escriptor i editor.
- Francesc Gomà i Musté, filòsof, vicepresident de la Junta Directiva (1981-1989) i vocal de la Junta (1991-1997).
- Josep Miracle i Montserrat, lingüista i escriptor, soci d'honor.
- Agustí de Semir i Rovira, advocat i polític, soci d'honor.
- Josep Boireu i Marí, pintor i professor de dibuix.
- Leandre Amigó i Batllori, crític literari i periodista, soci d'honor i vocal de la Junta (1977-1979).
- Joaquim Ventalló i Vergés, escriptor, periodista i polític, soci d'honor, vocal de la Junta (1935-1936) i vicepresident (1978-1981).
- Lluís Montané i Mollfulleda, escultor i pintor, ponent de belles arts (1975-1983) i professor d'art.
- Heribert Barrera i Costa, químic i polític, president (1989-1997).
- Jordi Sarsanedas i Vives, escriptor, president (1998-2003).
- Josep Maria Ainaud i de Lasarte, historiador i polític, vocal de la Junta (1996-1997).

*Ateneu Barcelonès*³⁰

Ildefons Cerdà

Manuel Milà i Fontanals

Josep Coroleu

Miquel dels Sants Oliver

30. Agraïm la col·laboració de l'Ateneu Barcelonès i, en especial, del senyor Àlex Cosials. Fotografies: Ateneu Barcelonès.

GALERIA DE JURISCONSULTS ILLUSTRES DEL COLLEGI D'ADVOCATS DE BARCELONA

Aquesta galeria es va inaugurar, a proposta de Manuel Duran i Bas, el maig del 1868, i va ser anterior en pocs mesos a la Revolució de Setembre del mateix any. Cada cinc anys es podia escollir un advocat que hagués destacat com a autor de tractats jurídics o hagués estat ministre, parlamentari, magistrat d'alta jerarquia o degà del Col·legi. La decisió reflectia la voluntat de destacar la dignitat d'una professió, que des del 1832 estava organitzada en corporació de dret públic. El Col·legi, a partir del 1840, propulsava, a més, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya com a entitat amb personalitat pròpia, però associada sempre al Col·legi.

El Col·legi deixà passar el Sexenni Democràtic i les seves turbulències i fins al 1875 no es col·locà el primer retrat de la col·lecció, que començà al pis principal del carrer de la Lleona, número 8, a Ciutat Vella, cantonada amb el carrer d'Avinyó, que era la seu aleshores del Col·legi; fou continuada a la Casa de l'Ardiaca, davant de la Catedral, on es traslladà la corporació el 1895, i fou incrementada al palau Casades, al carrer de Provença, número 283, on es troba avui des del 1924.³¹ A més de col·laborar amb els tribunals en l'administració de justícia, un altre tema general ocupava aleshores l'atenció de les dues entitats —Acadèmia i Col·legi—: la defensa del dret civil consuetudinari català, amenaçat per la codificació sobre el patró castellà. El dret propi esdevingué un signe d'identitat catalana, com la llengua, enfront de l'uniformisme espanyol. Al costat d'arcaïsmes que calia actualitzar, el dret civil català contenia disposicions, com la conservació dels béns per la dona casada, a diferència del que establia el dret castellà. A partir del Congrés Català de Jurisconsults del 1880 començà un debat continuat fins al salvament relatiu del dret català com a apèndix del Codi Civil espanyol del 1889, si bé, mancada Catalunya de poder legislatiu per a actualitzar el seu dret, trigà setanta anys a comptar amb una compilació amb vigència.

Com es pot comprovar a la sèrie que es dona a continuació, les dates del càrrec eren sovint molt anteriors a l'acord d'encarregar el retrat i la Galeria es desenvolupà sense una periodicitat regular. S'ha optat per ordenar els retrats per l'any de col·locació i no pels anys de l'exercici del càrrec, per tal d'indicar el context general en què es va decidir cada incorporació. Es van pagar al pintor cinc-cents pessetes el 1877, mil cinc-cents pessetes l'any 1917 i quatre mil pessetes l'any 1943.

31. Enric JARDÍ, *Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona*, Barcelona, 1989; Blanca MONTORRIO, «Inventari del patrimoni artístic del Col·legi d'Advocats de Barcelona», a *El Col·legi d'Advocats de Barcelona: El seu patrimoni artístic i documental*, coordinat per Francesc Fontbona, Barcelona, 1993.

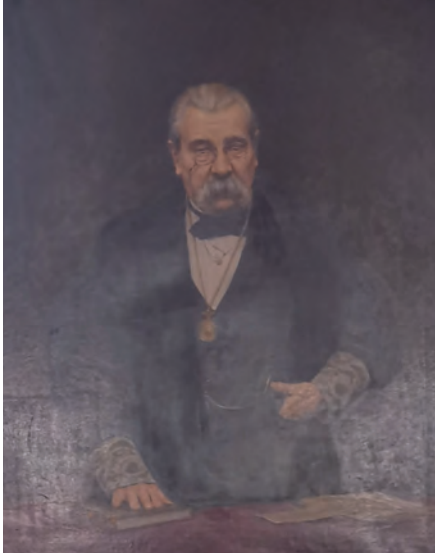

Els retrats són els següents:

- 1875: Manuel Josep de Torres (degà, 1864-1873), per Francesc Torrecassana Sallarés.
- 1877: Pere Nolasc Vives Cebrià (degà, 1856-1959), per Antoni Caba.
- 1885: Joaquim Rey i Esteve (magistrat honorari del Tribunal Suprem, 1837), per Dionís Baixeras.
- 1885: Josep Ventosa i Palaudàries (degà, 1846-1850), per Ramon Martí Alsina.
- 1885: Francesc Permanyer i Tuyet (ministre d'Ultramar, 1863), per Ramon Martí Alsina.
- 1886: Ramon Martí d'Eixalà (catedràtic i vicepresident de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1840), per Dionís Baixeras.
- 1886: Vicenç de Paul Rius i Roca (degà, 1860-1865), per Ramon Martí Alsina.
- 1890: Melcior Ferrer i Bruguera (degà, 1873-1877 i 1878-1879), per Josep Parera Romero.
- 1893: Josep Bertran i Ros (regent de l'Audiència de Canàries i magistrat honorari del Tribunal Suprem de Guerra i Marina, 1846), per Antoni Caba.
- 1893: Josep Borrell i Montmany (degà, 1881-1885), per Francesc Masriera Manovens.
- 1893: Manuel Duran i Bas (degà, 1885-1891), per Antoni Caba.
- 1896: Maurici Serrahima i Palà (degà, 1891-1895), per Antoni Caba.
- 1899: Josep Vilaseca i Mogas (degà, 1895-1899), per Cristòfor Montserrat Jorba.
- 1900: Francesc Barret i Druet (degà, 1879-1881), per Cristòfor Montserrat Jorba.
- Primer quart del segle xx: Guillem Maria de Brocà (degà, 1911-1915), per Francesc Galofré Oller.
- Primer quart del segle xx: Joaquim Almeda i Roig (degà, 1899-1903), per Lluís Graner.
- 1917: Joan Josep Permanyer i Ayats (degà, 1903-1911), per Ramon Casas.
- 1919: Enric Prat de la Riba (president de la Mancomunitat de Catalunya, 1914-1917), per Fèlix Mestres Borrell.
- 1921: Josep Vilaseca i Magarre (degà, 1915-1919), per Ramon Casas.
- 1923: Joan Maluquer i Viladot (degà 1919-1922), per Ricard Canals.
- 1943: Llorenç M. Alier i Cassi (degà, 1939-1943), per Joan Gil i Gil.
- 1951: Raimond d'Abadal i Calderó (degà, 1924-1926 i 1930-1935), per Joan Gil i Gil.
- 1952: Josep Roig i Bergadà (degà, 1935-1936), per Armand Miravalls Bové.
- 1952: Joaquim Dualde Gómez (degà, 1926-1930), per Armand Miravalls Bové.
- 1953: Amadeu Hurtado i Miró (degà, 1922-1924), per Jordi Jover de Dorda.
- 1957: Antoni Maria Simarro (degà, 19543-1951), per Joan Gil i Gil.
- 1958: Lluís Serrahima i Camín (degà, 1951), per Ramon Pichot Soler.

- Mitjan segle xx: Francesc d'Asís Condomines i Valls (degà, 1951-1957), per Joan Gil i Gil.
- 1962: Josep Maria Pi i Suñer (degà, 1958-1962), per Armand Miravalls Bové.
- 1967: Frederic Roda i Ventura (degà, 1963-1966), per Joan Gil i Gil.
- Segona meitat del segle xx: Manuel Abós i Agea (degà, 1967), per Josep Maria Vidal Quadras Villavechia.
- 1973: Ignasi de Gispert i Jordà (degà, 1968-1972), per Lluís Garcia i Oliver.
- 1974: Joan Moles i Ormella (degà, 1937-1938), per Lluís Garcia i Oliver.
- 1978: Miquel Casals i Colldecarrera (degà, 1973-1977), per Ramon Pichot Soler.
- 1983: Josep J. Pinto Ruiz (degà, 1978-1982), per Montserrat Sala Albareda.
- 1986: Antoni Plasència i Monleón (degà, 1983-1986), per Pasqual Plasència Taradach.
- 1990: Josep M. Antràs i Badia (degà, 1986-1989), per Félix Revello de Toro.

*Galeria del Col·legi d'Advocats de Barcelona*³²

Manuel Duran i Bas

Guillem Maria de Brocà

Amadeu Hurtado

Frederic Roda i Ventura

32. Agraïm la col·laboració de l'Il·lustre Col·legi d'Advocacia de Barcelona i, en especial, de la senyora Isabel Juncosa. Fotografies: Il·lustre Col·legi d'Advocacia de Barcelona.

GALERIA DE RETRATS DEL FOMENT DEL TREBALL NACIONAL

L'organització hereva de les antigues patronals de l'empresariat industrial català del segle XIX, dedicades a defensar el proteccionisme enfront del lliurecanvisme madrileny i gadità, el Foment del Treball Nacional (FTN), disposa d'una galeria de presidents que, per la seva condició electiva, és representativa de la classe dirigent catalana des de la Comissió de Fàbriques, simplement cotonera, la Junta de Fàbriques —més àmplia— i les associacions successives fins a arribar al FTN el 1889.³³ A la seva seu de la Via Laietana es troba aquesta col·lecció. Quan no s'indica un altre càrrec, es tracta d'un president de l'entitat predecessora del FTN o del mateix. A més de diversos presidents, tres secretaris generals del FTN figuren a la Galeria: Frederic Rahola i Trèmols, Guillem Graell i Molas i Pere Gual Villalbí.

- Nicolau Tous i Soler (president de la Comissió de Fàbriques, 1842-1845), d'autor desconegut.
- Joan Güell i Ferrer (president de la Junta de Fàbriques, 1847-1869), per Francesc Vilarrasa Sala.
- Josep Sol i Padrís (president de la Junta de Fàbriques, 1855), per Inglada, còpia de Joaquim Espalter i Rull.
- Antoni Escubós i Roure (vocal del Foment de la Producció Nacional, 1869), per Antoni Caba i Casamitjana.
- Pere Bosch i Labrús (president, 1970-1979), per L. Roca.
- Josep Antoni Muntadas i Campeny (vicepresident del Foment de la Producció Espanyola, 1877-1878), per M. Fluixell i Tirell.
- Claudi Araño i Araño (vocal de la Directiva del Foment de la Producció Espanyola), d'autor desconegut.
- Josep Ferrer i Vidal (president de l'Institut de Foment del Treball [IFTN], 1880-1882), d'autor desconegut.
- Francesc Josep Orellana (secretari general de l'IFTN, 1880), per Tomàs Moragas i Torras.
- Manuel Feliu i Coma (president de l'IFTN, 1882-1884), per Pere Borrell del Caso.
- Domènec Sert i Rius (president de l'IFTN, 1884), per Antoni Caba i Casamitjana.
- Delmir de Caralt i Matheu (president de l'IFTN, 1884-1886), d'autor desconegut.

33. Manuel MILIÁN MESTRE, *Història del Foment del Treball, 1771-2011...*; Francesc CABANA I VANCELLS, *La integració a la societat del seu temps, 1889-2011; Presidents de les associacions econòmiques: Comissió de Fàbriques - Foment del Treball Nacional, 1921-2016*, Barcelona, Departament de Documentació, Biblioteca del Foment del Treball Nacional, 2016.

- Joan Puig i Saladrigas (president del FTN, 1889/1895-1897), d'autor desconegut.
- Josep Sert i Rius (president del FTN, 1891), per Antoni Caba i Casamitjana.
- Joan Sallarés i Pla (FTN, 1897-1899), per Roman de Clausolles.
- Albert Rusiñol i Prats (FTN, 1899-1901), per Rafael Moreno.
- Frederic Rahola i Trèmol (secretari general del FTN, 1890-1901), per Rafel Moreno.
- Lluís A. Sedó i Guichard (FTN, 1901), per Víctor Moya Calvo.
- Guillem Graell i Molas (secretari general del FTN, 1903-1925), per Lucio Rivas.
- Lluís Ferrer-Vidal i Soler (FTN, 1901-1905), d'autor desconegut.
- Manuel Marqués i Puig (FTN, 1905-1907), d'autor desconegut.
- Josep Caralt i Sala (FTN, 1913-1918), d'autor desconegut.
- Domènec Sert i Badia (FTN, 1922-1929), d'autor desconegut.
- Pere Gual Villalbí (secretari general del FTN, 1925-1957), per Josep Maria Vidal i Quadras.
- Lluís Bosch-Labrús i Blat (FTN, 1929-1936), per J. Lamuño.
- Josep de Quadras i Viret (FTN, 1936-1939), per Molina.
- Josep M. Albert i Despujol, baró de Terrades (FTN, 1941-1952), per Josep Maria Vidal i Quadras.
- Miquel Mateu i Pla (FTN, 1952-1973), per Molina.
- Fèlix Gallardo i Carrera (FTN, 1973-1977), per Rafael Moreno Pecino.
- Carles Ferrer Salat (FTN, 1977-1978), per Rafael Moreno Pecino.
- Alfred Molina i Bellido (FTN, 1978-1994), per Ricard Sala, bust.
- Antoni Algueró i Algueró (FTN, 1994-1995), per Xavier Serra de Ribera.
- Joan Rosell Lastortras (FTN, 1995-2011), per Gonzalo Goytisolo.

*Galeria del Foment del Treball Nacional*³⁴

Joan Sallarés i Pla

Lluís Bosch-Labrús i Blat

Miquel Mateu i Pla

Carles Ferrer Salat

34. Agraïm la col·laboració del Foment del Treball Nacional i, en especial, de la responsable de la biblioteca, Valle Cruz. Fotografies: Foment del Treball Nacional.

Queden fora d'aquestes planes les col·leccions de retrats d'autoritats acadèmiques, com la dels rectors de la Universitat de Barcelona o dels degans d'algunes facultats. És cert que alguns foren eminents en el seu camp de coneixement, però el fet és que la majoria foren designats pel Govern i no elegits pel claustre de professors. Sèries com aquesta són més semblants a col·leccions de retrats d'autoritats, com ara la col·lecció de presidents de la Diputació de Barcelona, situada al primer pis de la seva seu a can Serra. Es tracta de galeries d'autoritats de caràcter polític i s'aparten, per tant, del camp, de la intenció i dels procediments de les galeries d'homes il·lustres.

Darrerament, algun col·lectiu professional ha decidit aprofitar la via informàtica per a donar a conèixer els seus membres més notables. Així ho ha fet el Col·legi Oficial de Metges de Barcelona, que ha elaborat un web titulat Galeria de Metges Catalans, on, des de l'any 2011, es ret homenatge als professionals desapareguts que han tingut una activitat destacada en alguna especialitat o activitat i se n'ofereix una semblança. Ja en són 1.020, els homenatjats. Una tasca semblant desenvolupa la Galeria de Científics Catalans amb impacte internacional. És també electrònica, està promoguda per l'Institut d'Estudis Catalans i coordinada per la biòloga Mercè Durfort, membre d'aquesta corporació.

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Títols publicats

- 1/1 Pere PUJOL, *L'urna d'argent de sant Ermengol, bisbe d'Urgell* (1927)
- 1/2 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Paquimeres i Muntaner* (1927)
- 1/3 Josep M. MILLÀS, *Documents hebraics de jueus catalans* (1927)
- 1/4 Josep de Calassanç SERRA-RÀFOLS, *Forma conventus Tarraconensis*, vol. I, *Baetulo-Blanda* (1928)
- 2/1 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 1a part (1926-1950)
- 2/2 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, 2a part (1952)
- 3 Josep PUIG I CADAVALCH, *La geografia i els orígens del primer art romànic* (1930)
- 4 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *La població de la Grècia catalana en el xivè segle* (1933)
- 5 Joan BERGÓS, *L'escultura a la Seu Vella de Lleida* (1935)
- 6 Manuel TRENS, *Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes* (1936)
- 7 Francesc PRAT, *L'aqüeducte romà de Pineda* (1936)
- 8 Ernest J. MARTÍNEZ-FERRANDO, *Pere de Portugal, «rei dels catalans». Vist a través dels registres de la seva cancelleria* (1936)
- 9 Josep PUIG I CADAVALCH, *Noves descobertes a la catedral d'Egara* (1948)
- 10 Joaquim CARRERAS I ARTAU, *L'epistolari d'Arnau de Vilanova* (1950)
- 11 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. I (1950)
- 12 Marià RIBAS, *El poblament d'Ilduro. Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Ilduro* (1952)
- 13 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. II (1952)
- 14 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1a part (1955)
- 15 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 2a part (1955)
- 16 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. III (1956)
- 17 Emili VIGO, *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública* (1956)
- 18 Joaquim MIRET I SANS, *El forassenyat primogènit de Jaume II* (1957)
- 19 Josep MASCARÓ, *Els monuments megalítics a l'illa de Menorca* (1958)
- 20 Enric MOREU-REY, *Els immigrants francesos a Barcelona (Segles XVI al XVIII)* (1959)
- 21 Lluís G. CONSTANS, *Francesc de Montpalau, abat de Banyoles, ambaixador del General de Catalunya* (1960)
- 22 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 2a part, *El regnat fins a l'any 1282*, vol. I (1962)
- 23 Josep BENET, *Maragall i la Setmana Tràgica* (1963)
- 24 Àngel MARTÍNEZ i Joan VICENTE, *El poblat ibèric de Puig Castellar. Excavacions dels anys 1954-1958* (1966)
- 25 Enric MOREU-REY, *Revolució a Barcelona el 1789* (1967)
- 26 Eufemià FORT, *El Llibre de Valldossera* (1968)
- 27 Ferran SOLDEVILA, *Els primers temps de Jaume I* (1968)
- 28 Josep LLADONOSA, *L'Estudi General de Lleida del 1430 al 1524* (1970)
- 29 Gaspar FELIU, *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal* (1972)

- 30 Rafael BASTARDES, *La representació del Sant Crist al Taller d'Erill* (1977)
- 31 Manuel SEGRET, *Aportacions a la història de la vila de Sant Llorenç de Morunys i comarca* (1978; reimpr., 2005)
- 32 Pere FREIXAS, *L'art gòtic a Girona. Segles XIII-XV* (1983)
- 33 Montserrat PAGÈS, *Les esglésies pre-romàniques a la comarca del Baix Llobregat* (1983)
- 34 Josep BAUCELLS, *El fons «Cisma d'Occident» de l'Arxiu Capítular de la catedral de Barcelona. Catàleg de còdexs i pergamins* (1985)
- 35 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. I, *El domini carolíngi a Catalunya*, 1a part (1986)
- 36 Mercè VILADRICH, *El «Kitāb al-ʿAmal Bi-l-aṣṭurlāb» (Llibre de l'ús de l'astrolabi) d'Ibn al-Samḥu. Estudi i traducció* (1986)
- 37 Josep M. MARQUÈS, *El cartoral de Santa Maria de Roses (Segles X-XIII)* (1986)
- 38 Ramon d'ABADAL, *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós* (1989)
- 39 Miquel COLL i ALENTORN, *Guifré el Pelós en la historiografia i en la llegenda* (1990)
- 40 Mercè VIDAL, *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres* (1991)
- 41 Isidra MARANGES, *La indumentària civil catalana. Segles XIII-XV* (1991)
- 42/1 Ignasi M. PUIG i FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri. Segles XI-XV*, vol. I, *Estudi històric* (1991)
- 42/2 Ignasi M. PUIG i FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri. Segles XI-XV*, vol. II, *Collecció diplomàtica* (1991)
- 43 Francesc AMORÓS, *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la cort de Felip III* (1992)
- 44 Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba* (1992)
- 45 Ramon PLANES, *La descripció dels arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX: l'Arxiu de la Ciutat de Solsona* (1993)
- 46 Constantin MARINESCU, *La politique orientale d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples (1416-1458)* (1994)
- 47 Manuel MILÀ i FONTANALS, *Epistolari de M. Milà i Fontanals*, vol. III, *Anys 1881-1884* (1995)
- 48/1 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant* (ed. facsímil, 1995)
- 48/2 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 2a part, *El regnat fins a l'any 1282* (ed. facsímil, 1995)
- 49 Ignasi M. PUIG i FERRETÉ i M. Assumpta GINER MOLINA, *Índex codicològic del 'Viage literario' de Jaume Villanueva* (1998)
- 50 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. 1, *Barcelona. Arxiu Històric i Biblioteca de Catalunya* (1998)
- 51 Francesc FONTBONA (dir.), *Repertori d'exposicions individuals d'art a Catalunya (fins a l'any 1938)* (1999)
- 52 Josep M. FIGUERES, *El primer diari en llengua catalana. 'Diari Català' (1879-1881)* (1999)
- 53/1 Josep M. FONT i RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 1a part, *Prefaci. Introducció. Diplomatari (docs. 1-698)* (1999)
- 53/2 Josep M. FONT i RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 2a part, *Diplomatari (docs. 699-1478)* (1999)

- 53/3 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa, 3a part, Diplomatarium (docs. 1479-1873). Mapes. Índex* (1999)
- 54/1 Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. 1 (1908; ed. facsímil, 2000)
- 54/2 Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. 2 (1921; ed. facsímil, 2000)
- 55 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. II.1, Barcelona: Biblioteca Pública Episcopal i Biblioteca de la Universitat (2000)
- 56 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatarium de l'Orient català (1301-1409). Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria* (1947; ed. facsímil, 2001)
- 57 Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. I, 1907-1942 (2002)
- 58 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. II.2, Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II) (2001)
- 59 Francesc FONTBONA (dir.), *Repertori de catàlegs d'exposicions col·lectives d'art a Catalunya (fins a l'any 1938)* (2002)
- 60 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. III, Barcelona: Arxiu Capitular, Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu de les Carmelites Descalces, Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Arxiu Històric de Protocols, Arxiu Històric Provincial dels Franciscans de Catalunya, Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats, Biblioteca de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Biblioteca de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, Apèndix (2003)
- 61/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. V, Santiago SOBREQUÉS, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA (cur.), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada, 1a part, Prefaci. Introducció. Diplomatarium (docs. 1-386)* (2003)
- 61/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. V, Santiago SOBREQUÉS, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA (cur.), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada, 2a part, Diplomatarium (docs. 387-630). Mapes. Índex* (2003)
- 62 Josep PUIG I CADAFALCH, *Josep Puig i Cadafalch. Escrits d'arquitectura, art i política* (2003)
- 63 Isabel SÁNCHEZ DE MOVELLÁN, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)* (2004)
- 64 Jordi BOLÒS, *Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya* (2004)
- 65 Joaquim MIRET I SANS, *Itinerari de Jaume I el Conqueridor* (1908; ed. facsímil, 2004)
- 66 Jaume RIBALTA, *Dret urbanístic medieval de la Mediterrània* (2005)
- 67 Elisabet FERRAN, *El jurista Pere Albert i les 'Commemoracions'* (2006)
- 68 Stefano Maria CINGOLANI, *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica* (2006)
- 69 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 1, Anys 1880-1888 (2006)
- 70/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VI, Pere PONSICH (cur.), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet, 1a part, Prefaci. Introducció. Diplomatarium (docs. 1-328)* (2006)

- 70/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VI, Pere PONSICH (cur.), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, 2a part, *Diplomatari (docs. 329-649). Mapes. Índex* (2006)
- 71 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1620-1714)*, vol. I, *Barcelona: Biblioteca de Catalunya* (2006)
- 72 Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II, *De 1942 als temps recents* (2007)
- 73 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. I. Llibre dels feits del rei En Jaume* (2007)
- 74 Lluís NICOLAU D'OLWER, *Democràcia contra dictadura. Escrits polítics, 1915-1960* (2007)
- 75/1 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, 1a part (1926-1950; ed. facsímil, 2007)
- 75/2 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, 2a part (1952; ed. facsímil, 2007)
- 76/1 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1a part (1955; ed. facsímil, 2007)
- 76/2 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 2a part (1955; ed. facsímil, 2007)
- 77 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 2, *Anys 1889-1900* (2008)
- 78 *Discursos inaugurals de les institucions científiques catalanes a cavall dels segles XVIII i XIX* (2007)
- 79 Louis BARRAU i Jaume MASSÓ, *Cròniques catalanes*, vol. II, *Gesta comitum Barcinonensium* (1925; ed. facsímil, 2007)
- 80 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. II. Crònica de Bernat Desclot* (2008)
- 81 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. IV (2008)
- 82 *El costumari del monestir de Sant Cugat del Vallès* (2009)
- 83 M. Teresa FERRER i Manuel RIU (dir.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana*, vol. I.1, *Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213* (2009)
- 84 Eulàlia MIRALLES, *Sobre Jeroni Pujades* (2010)
- 85 Noemí MONCUNILL, *Els noms personals ibèrics en l'epigrafia antiga de Catalunya* (2010)
- 86 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. III. Crònica de Ramon Muntaner* (2011)
- 87 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 3, *Anys 1901-1915* (2011)
- 88 Josep TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval* (2011)
- 89 Rosa Maria ASENSI, *Inventari dels materials etruscs procedents de col·leccions dels museus catalans* (2011)
- 90 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 4, *Anys 1916-1936* (2012)
- 91 M. Teresa FERRER (cur.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I, *El poder reial i les institucions. La política internacional. La família reial i la política successòria. La figura de Jaume I. El món cultural i artístic* (2011)
- 92 M. Teresa FERRER (cur.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. II, *L'economia rural. L'articulació urbana. Les institucions eclesiàstiques. L'expansió territorial. El comerç* (2013)

- 93 Albert BALCELLS, *La Universitat de Barcelona i el Parlament de Catalunya durant la Guerra Civil de 1936* (2013)
- 94 Antoni RIERA (coord.), *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana* (2013)
- 95 Albert BALCELLS, *Jaume Massó i Torrents i la modernitat, 1863-1943. De 'L'Avenç' a l'Institut d'Estudis Catalans* (2013)
- 96 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. IV. Crònica de Pere III el Cerimoniós* (2014)
- 97 Enric PUJOL (ed.), *Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió* (2014)
- 98 M. Teresa FERRER (cur.), *Martí l'Humà. El darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'Interregne i el Compromís de Casp* (2015)
- 99/1 Eva SERRA (coord.), *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714), vol. I* (2015)
- 99/2 Eva SERRA (coord.), *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714), vol. II* (2015)
- 100 *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya* (2015)
- 101 *Les quatre grans Cròniques. V. Apèndix i índex* (2016)
- 102 Pere GIL, *Història moral de Catalunya. Llibre segon de la 'Història catalana'* (2017)
- 103 Antoni RIERA, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana* (2017)
- 104 Enric PUJOL i Josep CLARA (cur.), *Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)* (2017)
- 105 Xavier BARRAL, *Els Banys «Àrabs» de Girona* (2018)
- 106 M. Teresa FERRER i Manuel RIU (dir.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana, vol. I.2, Tractats i negociacions diplomàtiques amb els regnes peninsulars i l'Àndalus (segle XI - 1213)* (2018)
- 107 M. Teresa FERRER, *El llibre de comptes de Nicolau de Mediona* (2018)
- 108 Ernest BELENGUER (cur.), *Ferran II i la Corona d'Aragó* (2018)
- 109 Verònica ZARAGOZA i Pep VALSALOBRE (cur.), *Fontanella polièdric: poesia barroca i transmissió* (2019)
- 110/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia, vol. VII, Ignasi J. BAIGES i Pere PUIG (cur.), El comtat de Barcelona, 1a part, Prefaci. Introducció. Diplomataris (docs. 1-572)* (2019)
- 110/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia, vol. VII, Ignasi J. BAIGES i Pere PUIG (cur.), El comtat de Barcelona, 2a part, Diplomataris (docs. 573-1223)* (2019)
- 110/3 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia, vol. VII, Ignasi J. BAIGES i Pere PUIG (cur.), El comtat de Barcelona, 3a part, Diplomataris (docs. 1224-1545). Mapes. Índex* (2019)
- 111/1 Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dir.), *Catalunya carolíngia, vol. VIII, Ramon ORDEIG (cur.), Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga, 1a part, Pròleg. Introducció. Diplomataris (docs. 1-544)* (2020)
- 111/2 Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dir.), *Catalunya carolíngia, vol. VIII, Ramon ORDEIG (cur.), Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga, 2a part, Diplomataris (docs. 545-908). Mapes. Índex* (2020)

- 112 Antoni RIERA i Antoni ORTEGA (cur.), *El 'Manual de rebudes i dades' de la Clavaria Municipal de Mallorca corresponent a l'any 1333 (ADM, MSL/252)* (2020)
- 113 Ferran SOLDEVILA, *Dietaris de joventut i de vellesa (1922-1966)* (2020)
- 114 Eulàlia MIRALLES i Marc SOGUES (cur.), *Llengua, literatura i impremta: Perpinyà, segles XVI-XIX* (2021)
- 115 Albert BALCELLS, *Les galeries catalanes de ciutadans il·lustres i la memòria col·lectiva* (2021)

Les galeries catalanes de ciutadans il·lustres i la memòria col·lectiva

A Catalunya hi ha nou galeries de ciutadans il·lustres a més de la Galeria de Catalans Il·lustres, iniciada a Barcelona el 1871 i tancada fa temps. A diferència d'aquesta darrera, moltes de les altres han incorporat retrats nous i estan vives. Són un element de la memòria col·lectiva local, que es troba present a les sales de plens dels ajuntaments respectius. Aquí s'analitzen en conjunt per primer cop. S'hi inclouen també les col·leccions de retrats de quatre corporacions privades però de projecció pública.

Albert Balcells, membre actiu de l'Institut d'Estudis Catalans i catedràtic emèrit d'història contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, ha publicat quaranta-tres llibres, els darrers dels quals són els següents: *Vuit feministes catalanes entre 1889 i 1976* (2015); *La caricatura política a la Catalunya republicana* (2016); amb Rosa Serra, *Les colònies industrials de la conca del Llobregat, 150 anys d'història* (2019), i *Compromís i progrés: la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, del 1822 als temps recents* (2019-2021). El present llibre es troba en la mateixa línia de *Llocs de memòria dels catalans* (2008) i de «Monuments commemoratius de Catalunya», repertori consultable lliurement en línia de 1.283 monuments.

